SOPRONI EGYETEM

Az Erdészeti és Faipari Egyetem lapja

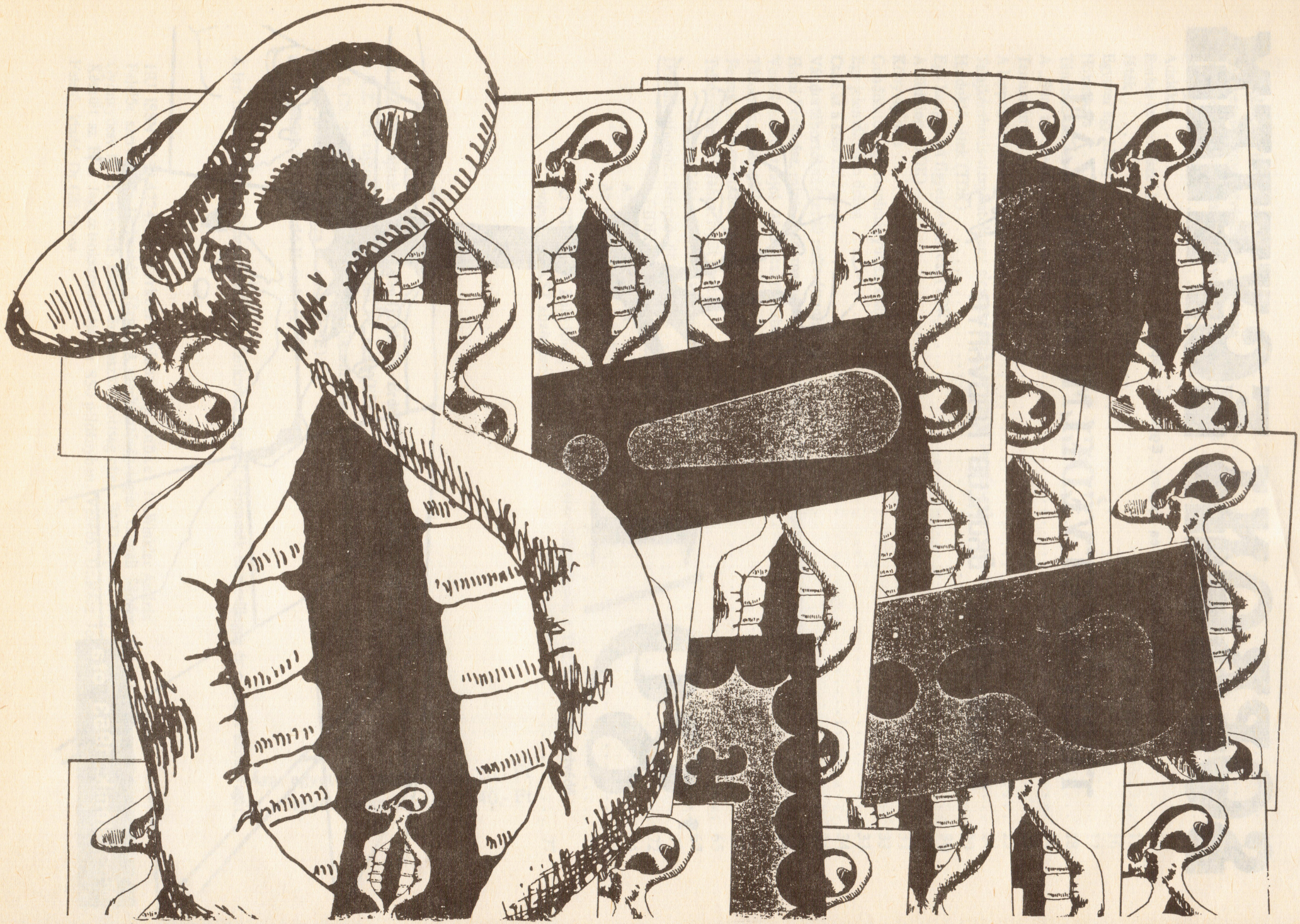
TERMÉSZETVÉDELMI KÜLÖNSZÁM

A 'KAÁN KÁROLY ÖKOKLUB' KIADVÁNYA N°5.

'89/1.

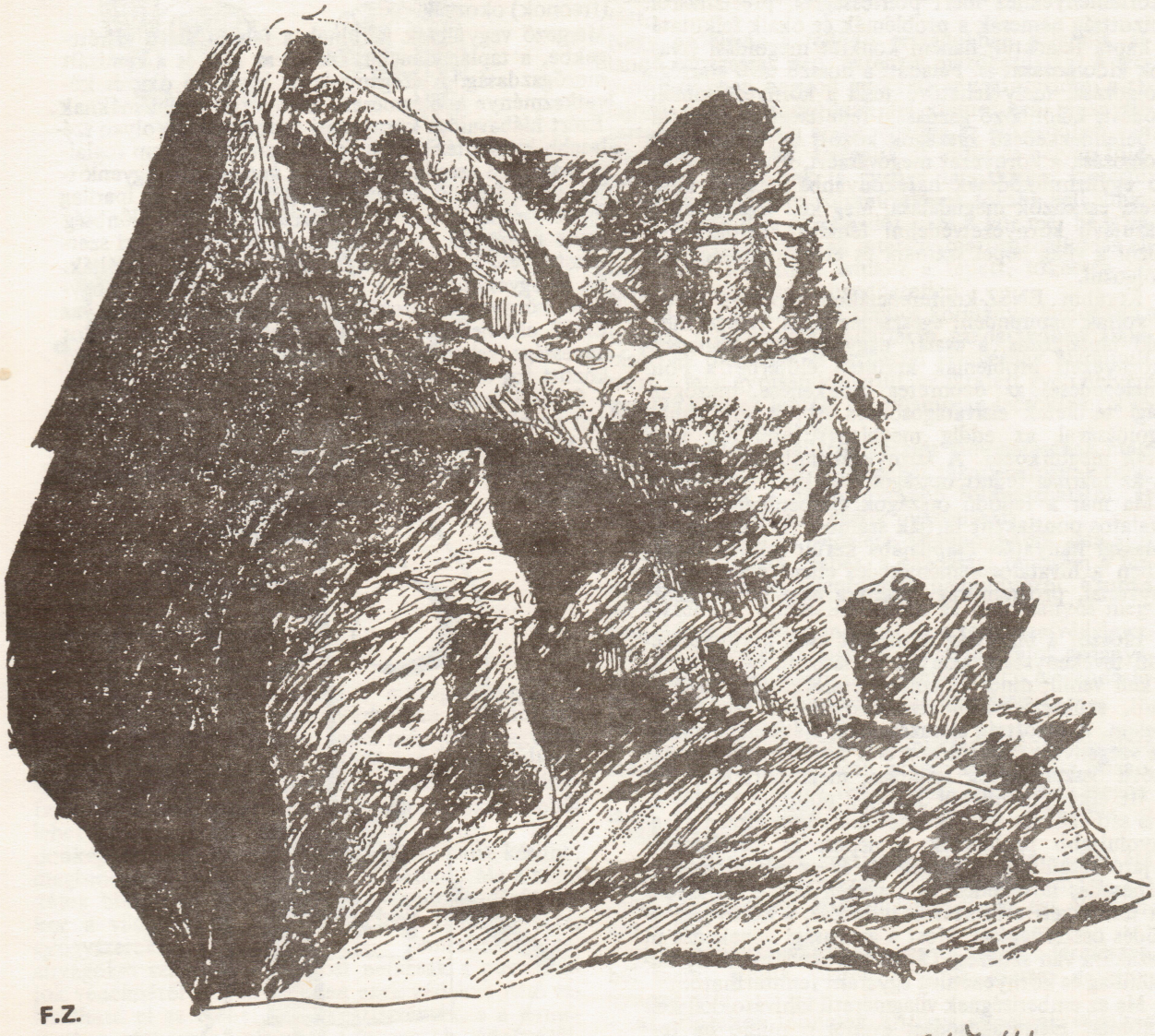

Megjelenik: 1953 óta

„Legyen nyilvános ami nyilvánvaló!
Engedjük szabadjára a viszonyainkban rejlő feszültséget, és fütyüljünk a keletkező zűr-zavarra.
Nincs féltenivaló!
Ami ingatag bennünk úgyis magától összedől!"

Cseh Tamás, Csengey Dénes:
MÉLYREPULÉS

F.Z.

GONDOLATOK A BRUNDTLAND–JELENTÉSBŐL
(Közös jövőnk 1988.)

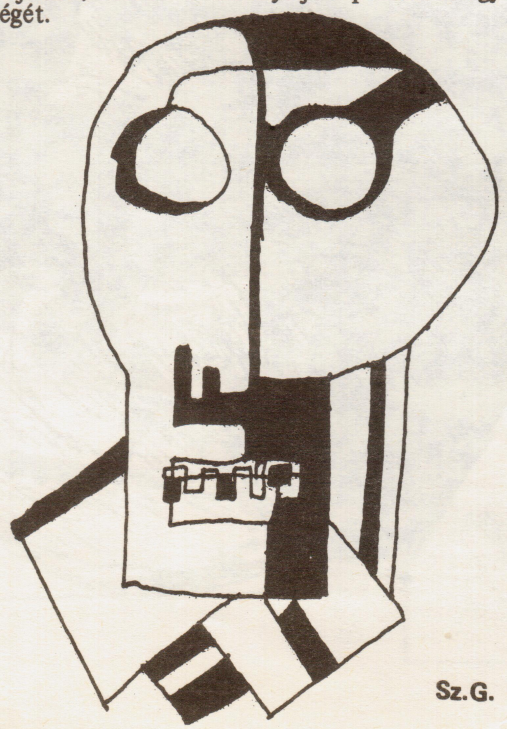
A Környezet és Fejlesztés Világbizottság 1983-ban alakult meg az ENSZ-közgyűlés felhívására. Az elnök Gro Maslem Brundtland. A bizottságnak 20 tagja van, igen vegyes összetételű mind a nemzetiséget, mind a foglalkozást tekintve. Képviseltetik magukat a fejlett kapitalista, a fejlődő és a szocialista országok is. Közgazdászok, biológusok, orvosok, ökológusok, politikusok, pénzügyi, népesedési szakemberek, stb. biztosítanak a vizsgálódás komplexitásáról és a körülményekhez mért pontosságról, precizitásról. A bizottság nemcsak a problémák és okaik felkutatását kapta feladatul, hanem konkrét megoldási javaslatok kidolgozását is. Feladat: a hosszú távú startégia kidolgozása, mely lehetővé teszi a környezetkímélő fejlődést; különböző gazdasági fejlettségű és társadalmi berendezkedésű országok között együttműködés kidolgozása a környezet megóvásáért, ill. a már meglévő együttműködések hatékonyabbá tételére módszerek, eszközök megtalálása. Meg kell fogalmazni a hosszútávú környezetvédelmi témákat, célokat kell kitűzni a világ népei számára és erre programot kell kidolgozni.

Korábbi ENSZ-konferenciákon szociális kérdések voltak napirenden: egészséges lakás, ivóvíz, megfelelő táplálkozás, a család nagysága stb. Manapság a környezeti problémák kerültek előtérbe: a Föld túlmelegedése, az ózonréteg csökkenése, mezőgazdasági területek elsivatagosodása stb. A problémák megoldásával az eddig megbízott intézetek nem tudtak megbírkózni. A környezetrombolást kezdetben az iparilag fejlett országok bajaként könyvelték el. Ma már a fejlődő országok életbenmaradásának sarkalatos pontjaként tartják számon. Az ökológiai és gazdasági hanyatlás csapdájába került fejlődő országokban a hivatalos reménykedés ellenére semmiféle irányvonal, program vagy politika nem bontakozott ki.

Először a bizottság munkáját csak környezetvédelmi tevékenységre akarták korlátozni. De tudomásul kell venni: nincs az emberi cselekvéstől, törekvésektől, szükségletektől elvonatkoztatott környezetvédelem. A bizottság elemzéseinek, ajánlásainak alapja a szegénység, egyenlőség is a környezetkárosodás közötti összefüggések feltárása, megismertetése. Tehát itt elkerülhetetlenül komoly politikai kérdésekről is szó van. Ez nem is lehet másképp, hiszen a legbonyolultabb problémák: a népesedés növekedésével járó feszültség; a népesedés és az emberi jogok; a népesedés növekedési és a szegénység; a népesedés és a természeti erőforrások terhelése; a környezet és fejlődés összefüggései. Most a gazdasági növekedés új korszakára van szükség. Olyan növekedésre, mely társadalmilag és környezetileg egyaránt fenntartható.

Ma az emberiségnek világméretű kihívásokkal kell számolnia. Elsivatagosodás: évente 6 millió ha termékeny föld válik értéktelen sivataggá. Ez 3 évtized alatt kb. Szaud-Arábiával azonos nagyságú területet jelent. Erdőirtás: évente több mint 11 millió ha erdőséget semmisítenek meg. Ez három évtized alatt kb. India nagyságú területet jelent. Savas esők pusztítják a tavakat, erdőket, művészeti és építészeti örökségünket. A föld elsavanyodását okozzák. Az üvegházhatás fokozódása globális felmelegedéshez vezet, ami a sarkvidéki jégtömegek elolvadásával és a tengervízszint többméteres emelkedésével jár együtt. Ez a tengerparti országok elárasztását jelenti. Ok: az emberiség hatalmas mennyiségű CO_2 kibocsátása a légtérbe. Az ózonpajzs vékonyodása csökkenti a káros ultraibolya sugarak kiszűrését. Ezt ipari eredetű gázok (freonok) okozzák.

Mérgező vegyületek kerülnek a felszín alatti vízrétegekbe, a táplálékláncba. Okozó az ipar és a kemizált mezőgazdaság. A szegénység az egyik fő oka és következménye a világméretű környezeti problémáknak. Ezért hiábavaló a környezeti problémákkal olyan szélesebb kitekintés nélkül foglalkozni, mely nem foglalja magába a szegénységből és a nemzetközi egyenlőtlenségből fakadó tényezőket. A fejlődő és az iparilag fejlett országok anyagi erőforrásai közötti különbség egyre növekszik. A kulcsfontosságú nemzetközi szervezetekben a szabályokat ipari országok diktálják. Ez az egyenlőtlenség a Föld legfőbb fejlődési és egyben környezeti problémája. Népességrobbanás: az ENSZ előrejelzései szerint bolygónk ma 5 milliárdos népessége valamikor a jövő században 8-14 milliárd között fog állandósulni. A népességnövekedés 90 %-a a fejlődő országokban fog bekövetkezni. Ez élelmezési problémákat, de főként hatalmas terhelést jelent a környezetre. Hatalmas népességvándorlással is együttjárhat, ami itt is bizonyítja a probléma egyetemességét.

Sz.G.

A közelmúltban az országok kereskedelmi függőségéről beszéltünk. Most hozzá kell szoknunk a nemzetek egyre erősödő kölcsönös ökológiai függőségéhez. Gazdaság és ökológia mind több szállal szövődik összse. Az ökológiai szempontoknak már csak ezért is a többivel egy napirendre kell kerülniük. Sőt előnyben kell részesülniük, hiszen létünk a tét.

A központi gazdasági és ágazati minisztériumok hatásköre túl szűk, túlságosan a termékek hatáskörébe csak a termelés tartozik, a termelést kísérő szennyeződés pedig a környezetvédelmi minisztériumokra marad. A jelen feladata azt elérni, hogy a gazdasági minisztériumok viseljék a felelősséget az ágazatok által okozott környezeti kérést; a környezetvédelmi szervek pedig nagyobb hatalmat kapjanak a diszharmónikus fejlődés hatásainak felszámolásához. A gazdasági technológiákat a környezethez alkalmazkodva, beleillesztve, ökológiailag is teljes körfolyamatként kell megalkotni és csak így kell elfogadni, alkalmazni.

Fajok és ökoszisztémák mint a fejlődés erőforrásai. A fajok genetikai változatossága évente sok milliárd dollár értékben szolgálja a mezőgazdaságot, a gyógyszergyártást, az ipart. Várhatóan a különböző fajok és genetikai anyaguk ennél még jóval nagyobb szerepet fognak játszani a fejlődésben. Elgondolkodtató, hogy napjainkig a tudósok minden 100 növényfajta közül csak egyet vizsgáltak meg alaposan. Ebből lehet következtetni, hogy milyen rengeteg – tulajdonképpen még ismeretlen faj létezik, amit később, megismerésük után, még hasznosíthatunk. Ma a nemzetek biztosítani képesek a fajok fennmaradását, akkor a világ új, ill. továbbfejlesztett élelmiszerekre, gyógyszerekre, nyersanyagokra, nemesítési alapanyagokra számíthat. És most nemcsak a puszta fajok védelméről van szó, hiszen ezek védelme nem választható el az élőhelyek, ökoszisztémák, s a természetben végbemenő alapvető folyamatok védelmétől. (Hiába hagyják meg a védett madár fészkét, ha a körülötte lévő erdőt kivágják.) Meg kell említeni a fajon belüli változatosság fontosságát. Azzal, hogy sok faj egész populációkat veszít el, genetikai változatossága rohamosan csökken, és ezáltal elveszti azt a képességét is, hogy alkalmazkodjék az éghajlat, ill. egyéb környezeti tényezők megváltozásához. Márpedig pont most lenne igazán szükség erre az alkalmazkodóképességre, mivel az emberi behatásokra nagyon gyors és nagymérvű környezeti változások következnek be. Ma a fajpusztulásoknak túlnyomórészt ezek a behatások az okai. Régen természetes folyamatok voltak az okok. Égitestünkön soha nem volt ilyen mértékű fajpusztulás.

Sz.G.

Az erdőpusztulás, fajpusztulás néhány oka, és a konkrét megoldási lehetőségek.

A trópusi fa-import fokozódása egyes ipari országokban az alacsony vámtarifák és a kedvező kereskedelmi ösztönzők következtében – párosulva a trópusi országok gyenge belső erdőpolitikájával és az ipari országok nagy erdőkitermelési költségeivel, valamint a gazdálkodást fékező szabályzókkal – rendkívül gyorsítja a trópusi erdők irtását. A trópusi államok rövid távú haszonbérleteket kötnek, rendkívül olcsó bérleti díjjal, így rablógazdálkodás alakul ki. Ezzel szemben a fejlett ipari országok az előbb említett módon kímélik saját erdőségüket, inkább importálják a fát.

Az erdőgazdálkodás jövedelmi rendszerének, adó- és bérleti rendszerének, kedvezményeinek reformja, átalakítása dollármilliárdokban kifejezhető bevételeket eredményezhet, elősegítheti a hatékonyabb, hosszú távú erdőhasználatot, és fékezheti az erdőirtást.

Nagy probléma a fejlődő országokban a labilis, állandó mozgással járó, extenzív mezőgazdaság. A trópusi erdőkben nagyon gyors az anyagforgalom, a talajban nem halmozódnak fel számottevő tápanyagtartalékok. Minden érték, energia az élő erdőben van. Ezért, ha kivágják, felégetik az erdőt és helyén földművelést folytatnak, a gyenge talaj hamar kimerül, és 3-4 év elteltével a földművelőnek tovább kell állnia, új kerületen irtja ki az erdőt..., és a kör már be is zárult. Megoldást csak az intenzív mezőgazdálkodás elterjesztése jelenthet, amihez a fejlett, tőkeerős országok támogatása elengedhetetlen.

Közép- és Dél-Amerika számos kormánya támogatta a trópusi erdőterületek állattartó gazdaságokká alakítását. Ez ökológiai és gazdasági tévedésnek bizonyult, mert a talaj gyorsan kimerült, az ültetett gyep helyére gyomnövények léptek, és rohamosan lecsökkent a legelők termelékenysége.

A kormányok az állattenyésztés támogatásának megszüntetésével óriási költségeket takaríthatnának meg, elősegíthetnék a harmonikusabb földhasználatot, és lassíthatnák a trópusi erdők pusztulását.

A program, a védelem szempontjából ajánlatos inkább a termelő ember, a gazdaság, mintsem a természetes élővilág jelentőségét hangsúlyozni. Csupán az esztétikai, etikai, kultúrális és tudományos megfontolások is bőven indokolják a természetvédelmet. Ám a hasznot számonkérők számára a fajok génanyagában rejlő gazdasági érték önmagában is elegendő lehet a fajmegőrzés fontosságának igazolásául.

Néhány gazdasági példa:

– az USA Mezőgazdasági Minisztériumának becslése szerint a növényi eredetű génanyagok évente átlagosan 1 %-kal növelik a termelékenységet, és ez meghaladja az 1 milliárd dollárt (pénzben kifejezve az 1980-as áron)

– a gyógyszeripar készítményeinek fele vadon élő szervezetekből származik. Világméretekben a becsült kereskedelmi érték meghaladja az évi 40 milliárd dollárt.

– az ipar nyersanyagainak jelentős részét a természetből szerzi: gumik, olajok, gyanták, csersav, festékanyagok, stb.

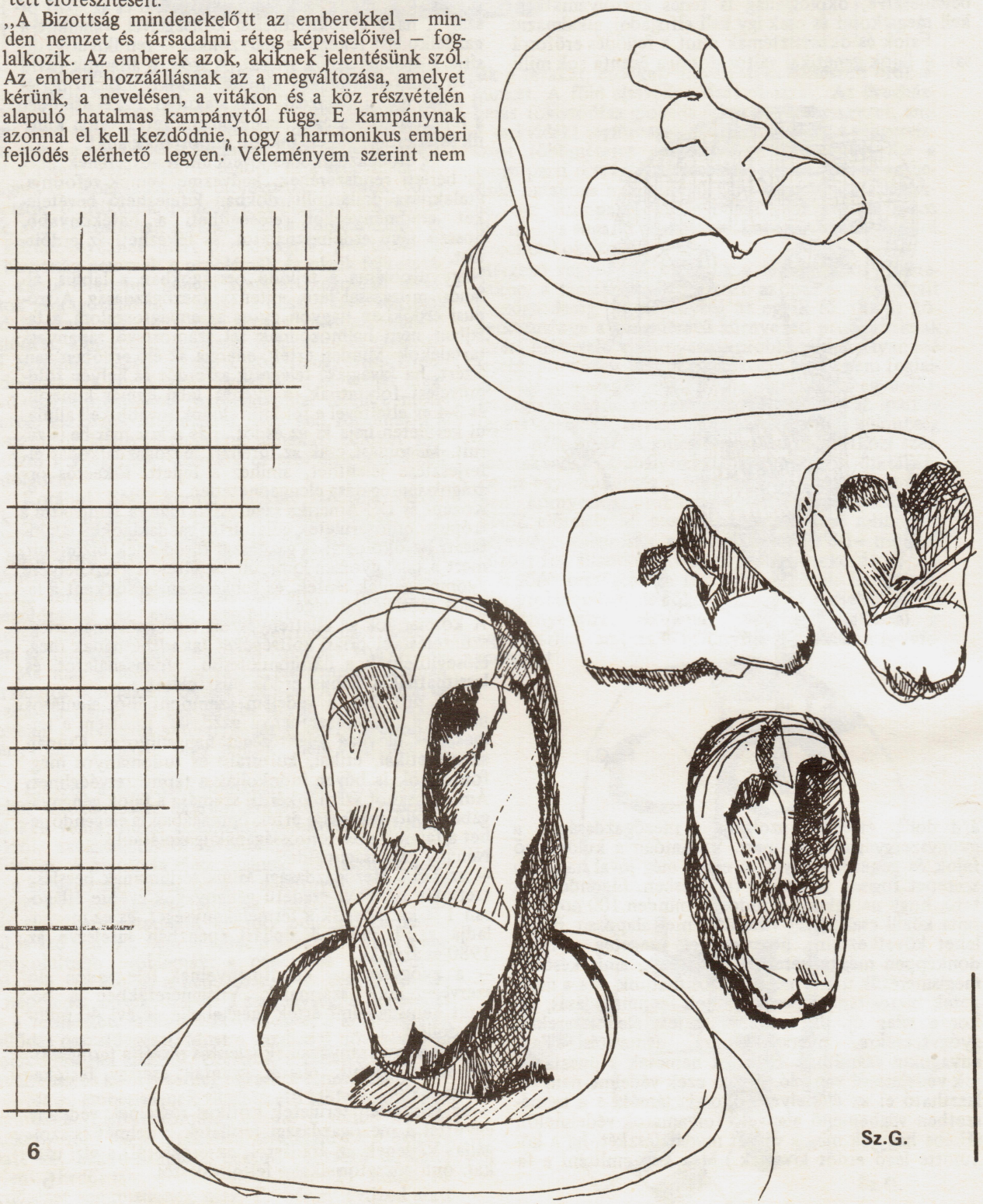
– az érintetlen területek kritikus részeinek védelme egyúttal a mezőgazdasági területek védelmét is szolgálja. Védenek az áradástól, az eróziótól, a vízi utakat, öntözőcsatornákat a feltöltődéstől.

„Olyan korban érkeztünk, amelyben a genetikai gazdagság, különösen az őserdőkhöz hasonlatos tópusi erdőké, amelyek mostanáig viszonylag hozzáférhetetlen tőkének számítottak, egyre inkább valutáris értékké válik."

Ma már egyre nagyobb igény van a cselekvésre. Fejlődő, fejlett és szocialista országokban (USA, SZU Kenya, Zambia, Indonézia...) környezetvédelmi klubok tömege alakult és alakul. Mindenhol növekedik a védett területek kiterjedése. A mai emberben már jelentkezik a felelősség érzése a jövő nemzedékéért. Számos fejlődő ország ismeri fel a fajok védelmének szükségességét, de hiányzik a cselekvéshez szükséges tudományos háttér, intézményi kapacitás, pénz. A genetikai erőforrások nyújtotta előnyöket kereső és azokat learató ipari országoknak támogatniuk kellene a harmadik világ népeinek a fajok védelmében kifejtett erőfeszítéseit.

„A Bizottság mindenekelőtt az emberekkel – minden nemzet és társadalmi réteg képviselőivel – foglalkozik. Az emberek azok, akiknek jelentésünk szól. Az emberi hozzáállásnak az a megváltozása, amelyet kérünk, a nevelésen, a vitákon és a köz részvételén alapuló hatalmas kampánytól függ. E kampánynak azonnal el kell kezdődnie, hogy a harmonikus emberi fejlődés elérhető legyen." Véleményem szerint nem foglalkozunk eléggé e bizottság és az ehhez hasonló tudóscsoportok munkájával. Átsiklunk a tágabb közösséget, az emberi társadalmat fenyegető problémákon. Távolinak véljük, vagy el sem hisszük. Először is el kell olvasni ezeket a munkákat; a tényeket tudomásul kell venni. A megoldási javaslatokat, ötleteket mihamarabb alkalmazni kell. Nincs idő a latolgatásra, tétlenségre. Ezt meg kell végre értenie a hatalmat gyakorlóknak is. A politikusok a tudósok véleményeire alapozva, útmutatásaik nyomán szervezzék a politikát, és hatáskörüknél fogva radikálisan lépjenek fel a környezet megmentéséért, az emberiség jövőjéért.

Szabó Lajos
III. emh

Sz.G.

KÖRNYEZET-
-KÖRNYEZETVÉDELEM-
-SZOCIOLÓGIA

A következőkben arra vállalkozom, hogy megpróbálok felvillantani néhány összefüggést a címben szereplő fogalmak között. Azt gondolom ugyanis, hogy a környezet és környezetvédelem prolematikái nem csak a természettudományok, a gazdaság ügye, hanem a társadalomé, a társadalomtudományoké is. Mára felszaporodtak azok a hazai gondok e téren, amelyek jelentős indulatokat kavarva össztársadalmi feszültséget okoztak. Elég, ha csak a Bős-Nagymarosi Vízlépcső, az ófalui atomtemető ügyére gondolunk, s rögtön kirajzolódik az információáramlás, a kommunikáció elmaradását, szakmai tévelygéseit és érdekvezérelt manipulációit tükröző kép.

„El kellett gondolkodni azon, hogy van-e mélyebb tudományfejlődési oka annak, hogy itt süketek párbeszéde zajlott. Arra jutottam, hogy a magyar vízügyi ágazat tudományos képviselői lemaradnak egy nemzetközi vonatról, amit paradigmaváltásnak hívnak....

Át kellett térnünk a rövid távú gondolkodásmódról a hosszú távúra, nem számolhatunk többé az energiafogyasztás lineáris növekedésével, nem lehet többé a haladás szimbóluma a füstöt okádó kémény, és a beton sem okvetlenül szép mindenhol és mindig." Ezt írja az Impulzus 1988. szeptember 24-i számában a „Süketek párbeszéde" c. cikk írója. Szekfű András szociológust idézve.

Elgondolkodva a fenti idézet mélyebb filozófiai és társadalmi hátterén a következők jutnak eszembe:

1. A környezet fogalma felöleli az emberiség életében szerepet játszó természetes, mesterséges és társadalmi tényezők összességét, valamint, hogy a társadalmi tényezők a kultúrális, erkölcsi és személyes értékek, és az emberek közötti munka, a szabadidős tevékenység során megnyilvánuló kölcsönhatások rendszerét jelentik.

2. Most itt kiemelendő a társadalmi tényezők, a kultúrális és egyéni értékek a munka és a szabadidő az életmód hatásainak a köre, mivel a szociológia tárgya "maga a társadalom". Az a társadalom, amelyben az ember a társadalmi viszonyok összessége, s amelyben történelmi fejlődésének, tradicióigazdasági fejlettségének megfelelő módon viszonyuk az őt körülvevő technikai, természeti és társadalmi környezetéhez, ezen belül a természet, illetve a környezet védelméhez.

3. Az élővilág és környezete a Földön rendszert alkot, melynek elemei egymással kölcsönhatásban vannak. Az ember, mint társadalmi lény a történelmi fejlődés során tevékenységével beavatkozott ebbe az ismeretlen mechanizmusba, s ezzel megbontotta a többmilliárd év óta fennálló egyensúlyi állapotot. Csak a tudományos-technikai forradalom időszakában vált érzékelhetővé, hogy a népesség rohamos növekedése, a fokozott élelmiszer és energiafogyasztás világméretű problémát okoz. Az emberiség rádöbben, hogy a természet kincsei véges mennyiségűek, s hogy a bioszférába való minden szakszerűtlen beavatkozás olyan globális folyamatot indítana meg, amely valamilyen módon visszahat az emberre. A XX. század közepén ezek fordították a tudományos érdeklődést a bioszféra működésének megismerése irányába, ezek tettek szükségessé világméretű intézkedéseket és teszik elengedhetetlenné, hogy mind a felnőtt, mind a felnövekvő nemzedékek megismerjék a természet mint rendszer működésének törvényeit.

A regionális és világméretű katasztrófák elkerülése érdekében több nemzetközi konferencia, világmodell és globális jelentés foglalkozott a környezetvédelmi tevékenység kibontakoztatásával. Ezek között a Római Klub-modellek, és a „The Global 2000". Az Amerikai Egyesült Államok kormánya számára készített jelentés, és a Brundtland jelentés bírnak a legnagyobb jelentőséggel.

4. A szociológia – mint a társadalomtudományok egyike – a valóságfeltáró és/vagy a praxismegváltoztató törekvések homlokterébe méltán kerülhet a környezetvédelem. Itt azonban van egy újszerű probléma, nevezetesen a természet és a társadalom viszonya alakításának, a természettel való bánásmódnak a kérdései új feladatokat jelentenek a társadalomtudományok számára. Ez az újszerűség a következőkben ragadható meg:

„Míg e kérdések természettudományi megközelítése világszerte már kibontakozóban van, ehhez képest csak embrionális szakaszban azok társadalomtudományi megközelítése és értelmezése. Az aszinkronitás és fáziskülönbség tetéződik azzal, hogy ugyanazon kutatási terrérium természettudományi és társadalomtudományi értelmezésének nincs egységes, helyesebben: nincs azonos fogalomrendszere".... A problémák kutatásában viszonylag járatosan, otthonosan funkcionálnak....: a biológia, kémia... biokémia, ökokémia, hidrológia, ökológia stb.... Ettől eltérően a társadalomtudományi, nézőpontnak nincsenek kész diszciplinái, illetve csak most vannak születőben, mint pl. az erre a területre specializálódott szociológia, társadalompszichológia, a környezetgazdaságtan, a humánökológia a jogtudomány stb.". Dr.Pintér Ferenc egyetemi docens kollégám „Társadalompolitikai Ismeretek I." c. szakmérnöki jegyzetéből (EFE Sopron, 1988.) idézett rész pregnánsan megvilágítja az elvi megközelítések nehézségeit.

Ezen részben az ökológiai nézőpont előtérbe kerülésével, részben magának a társadalomtudományoknak – így a szociológiának is – paradigmaváltásával lehet túljutni. Paradigmának nevezik a tudománytörténetben egy-egy tudományág területén a vizsgált kérdések meghatározásának és az elméleti

megközelítéseknek és módszereknek az együttesét. Nem elég csak az ún. kihívás-válasz (Arnold Tonby féle) elmélet, vagy a konfliktus és harmónia, a dependencia, a Wallerstein féle centrum-periféria, vagy a Lerski javasolta „fejlődési ökológia" elmélete, hanem karakteresebbre, újszerűbbre van szükség.

5. Túl az elméleti-elvi problémafelvetéseken, a konkrét empirikus kutatások máris elkezdődhetnének e téren. Mi lenne a tárgya a környezetszociológia empirikus kutatásainak?

– A politikai élet demokratizálódása során egyre sűrűbben kerülnek nyilvánosság elé a környezetvédelemmel kapcsolatos érdekütközések, konfliktusok, Tehát a csoport és érdekviszonyok alakulása, a konfliktus kezelése, a kontroll, a hatalmi viszonyok, a szakvélemények megváltozása a közvélemény nyomására mind izgalmas etikai, szociológiai kérdés.
– Fontos szerepe lehetne a különböző települések földrajzi területek, régiók lakosságának körülményeit a falu és a város környezetvédelmi sajátosságainak, illetve az ehhez kapcsolódó életmód és szabadidő kutatásában.
– Érdekes téma lehetne pl. annak felderítése, hogy hogyan változott az erdő, a természeti táj különböző funkciója, mikor jelenik meg markánsabban a természetvédelmi funkciója, és ehhez hogyan viszonyul az ember.
– Talán legfontosabb és legizgalmasabb kérdéskör az információáramlás és a kommunikáció. A csernobili katasztrófa példája a legpregnásabb bizonyítéka az információ, a tájékoztatás hiányától fakadó következményeknek. Vagy a már előbb említett Bős-Nagymarosi Vízlépcsőrendszer.
– A környezetszennyezés „exportja és importja", a kárkeltő és az elszenvedő egybe nem esése – mint sajátos jellemzők – gazdag példát szolgáltattak már eddig is. Gondoljunk az ausztriai, és a norvégiai kénülepedésre, a hazai erdőpusztulásokra stb.

Itt a térbeli és időbeli eltolódásokon kívül közrejátszott még az is, hogy a környezeti folyamatokban lejátszódó hatásmechanizmusokról nem volt pontos ismeret (az erdőpusztulást csak a savas esőre fogták). Ezekből komoly feszültségek keletkeztek több ország, ill. nemzet között is, aminek a kezelésére nemigen alakítottak ki megfelelő eljárásokat.

– Magyarországon ma különösen fontos lenne a környezetvédelemnek a foglalkoztatottságra gyakorolt hatását vizsgálni.

Egyrészt ugyanis a nem gazdaságos termelés felszámolásával munkahelycsökkenés van, másfelől a növekvő környezetvédelmi követelmények munkahelyet teremtenek elsősorban az építőiparban. Vagy hozzákapcsolva a foglalkoztatáshoz a speciális környezetvédelemmel foglalkozó szakemberek képzését, előtérbe kerül az oktatás, a képzés teljes rendszere.

A környezeti oktatásnak ugyanis célba kell venni az egész népességet, annak minden korosztályát és társadalmi – foglalkozási csoportját – a megfelelő differenciáció alapján.

– Demokratizálódó, pluralizálódó társadalmunkban egymás után jönnek létre a különböző környezetvédelmi szervezetek, amelyeknek szerveződését, belső folyamataikat, és más társadalmi állami szervezethez, intézményhez, a helyi és makroszintű irányításhoz-vezetéshez való viszonyulásukat, kapcsolatrendszerüket szintén kellene kutatni, vizsgálni.

Számos egyéb témát lehetne a kutatás terepévé tenni, azt gondolom azonban, hogy a problémakör és az új diszciplina (környezetszociológia) körüljárásához egyenlőre ennyi is elég!

Feltétlen szükség lenne azonban egyrészt egyetemen belül egy tanszékek közötti kutatócsoport (Team) létrehozására, amelyik egy-egy téma komplex kezelését hatékonyan elvégezné. Tehát együtt kellene működni a biológus az erdész a környezetvédelmi, a közgazdasági a filozófus, szociológus szakembereknek. Másrészt tovább kell fejleszteni a már meglévő egyetemközi kapcsolatokat is.

Dr. Lükő István

Intézmények működése a környezet védelme érdekében

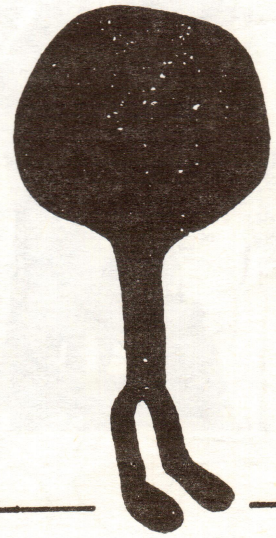
Tavaly az Egyesült Államok egyik közép-nyugati államában, Wisconsinban alkalmam volt bepillantani a környezeti gondolkodásba. Amikor megérkezik az ember ebbe az államba, azonnal feltűnik, hogy sok a zöld. Két értelemben is. Wisconsinnak nagy része erdő, ill. körültekintően művelt mezőgazdasági terület, igazi nagyvárosa csak egy van, a század eleji ipar fekete, kormos gyárépületeivel, véletlenül ottfelejtve vagy szándékosan, mementóként megőrizve. Más értelemben is zöld, igen sok a környezetvédő, kis túlzással mondható, hogy szinte mindenki az.

E ritka népességű, tiszta levegőjű államban a vidéki Amerika köszönti az idegent, nyugalmával, tízezernyi pihenésre alkalmas, a savas eső által még alig szennyezett tavával, indiánrezervátumaival.

Könnyű volt itt megőrizni a természetet, gondolná az ember, ha nem tudná meg környezeti problémákat meglepően jól ismerő egyszerű emberektől is, hogy 50-60 évvel ezelőtt itt, a Mississipi felső folyásvidéke volt a világ egyik legszennyezettebb területe az ide települt papíripar miatt. Ma is a papíripar a legfontosabb iparág, de szennyvizet a papírgyárak már nem engednek bele a folyókba.

Hogyan sikerült Wisconsin vizeit megtisztítani, hogyan tudták a telepesek által kiirtott erdőket újratelepíteni?

Az eredmény a tudatos környezeti gondolkodásmód korai elterjedésének köszönhető. A Wisconsini Egyetem egykori tanára, Aldo Leopold már a 30-as években hírdette és tanította a környezeti gondolkodást, melynek alapelve, hogy az ember, mint a természet része, egész életét a természeti környezettel azonosulva kell hogy élje, tudatosan ügyelve a természeti értékek megőrzésére. E viszony alapvetően érzelmi kell hogy legyen – hírdette, mert a tudatos cselekvés mozgatórugója csak a környezet szenvedélyes szeretete lehet.

SOPRONI EGYETEM;

Környezeten természetesen nem csak a természetet és az ember által létrehozott mesterséges környezetet értették, hanem az emberi kapcsolatokat, a társadalmi viszonyokat is. Nem véletlen, hogy a környezetvédők egyszersmind aktív politikusok is voltak, hittek abban, hogy a hatalom embere környezet iránti elkötelezettségével jótékony tevékenységet fejthet ki. A két világháború közötti időszakban azonban hamarosan kiderült, hogy a jóakarat kevés és az érdekeket csak a megfelelő intézmények megteremtésével lehet érvényesíteni. Egyre másra születtek intézmények, virultak a környezetvédő mozgalmak.

Még évtizedeknek kellett azonban eltelnie sziszifuszi munkával, mert nem volt biztosítva a különböző intézmények jogköre, nem volt tisztázva egymáshoz való viszonyuk.

Csak 1967-ben történt érdemi változás ezen a téren, amikor a Természetvédelmi Minisztériumot és az Erőforrásfejlesztési Minisztériumot összevonták. Természetesen ez hosszú parlamenti csatározásokkal valósulhatott csak meg, hiszen a természetvédők attól tartottak, hogy az Erőforrásfejlesztési Minisztérium hivatalnokai majd figyelmen kívül hagyják a természetvédők érdekeit.

1967-ben megszületett a törvény a két minisztérium fúziójáról és az új minisztériumot Természeti Erőforrások Minisztériumának nevezték el. Az elnevezés sokatmondó. Tükrözi azt az alapvető felismerést, hogy a természeti erőforrások korlátozottak, és a gazdasági és társadalmi fejlődés csak a természeti erőforrásokkal való körültekintő bánásmóddal képzelhető el.

Az említett törvényben két intézmény létrehozását is rögzítették, meghatározva részletesen azok funkcióját és jogait.

Az egyik intézmény a minisztériumot irányító testület (Natural Resources Board, vagy köznapian: „Citizen board."), amely 7 tagból áll, és tagjait a kormányzó nevezi ki, olyan állampolgárokból, akikről feltételezi, hogy irányítani képesek a minisztériumot az adott politikai irányvonalnak, s ugyanakkor az állampolgárok igényeinek megfelelően. A Testület nevezi ki a minisztert, és le is válthatja. Rendszeresen ülésezik az állam különböző részein. Az ülések nyilvánosak és mindenki elmondhatja véleményét, panaszát, amit a Testület továbbít a Minisztériumba. A testület tagjait nem nagyon kedveli a miniszter, sőt a kormányzó sem. A kormányzó nem tud közvetlen utasításokat adni a miniszternek, hiszen közöttük van a Testület, a miniszter pedig azért nem kedveli a testületi tagokat, mert korlátozzák szabadságát. A miniszteri rendeleteket pl. a legtöbb esetben a Testületnek jóvá kell hagynia, és a biztonság kedvéért a fontosabb rendeleteket a parlamentnek kell törvényerőre emelnie. Minthogy a Testület tagjait kétévenként és csak kettesével lehet leváltani és újakkal ki-

cserélni, a kormányzónak egy terminus alatt nincs alkalma saját érdekeinek megfelelően kicserélni a Testület tagjait. Arról nem is beszélve, hogy a kinevezést a parlamentnek is jóvá kell hagynia. Ha pedig a kormányzó mégis saját embereinek kinevezésével esetleg háttérbe tudja szorítani a környezetvédelmi érdekeket (a testület ugyanis többségi szavazással dönt), a következő kormányzóválasztáson vereséget szenvedhet.

Az 1967-es törvényben egy másik intézmény is megszületett. Az Igazságügyminisztériumban ún. Jogi Közbenjárót (Public Intervenor) neveztek ki, akinek feladata, hogy ügyel a törvények betartására. A törvényalkotók azt gondolták ugyanis, hogy a Természeti Erőforrások Minisztériumában lévő Törvényvégrehajtó Részleg nem tud elég következetesen harcolni a törvénysértők ellen. Ezért a Jogi Közbenjáró, aki ügyvéd, segítheti a Minisztérium jogérvényesítő munkáját. A Jogi Közbenjárótól azonban megtudtam, hogy korántsem békés a kapcsolata a Minisztériummal. Hogy miért? Mert a Minisztérium is elkövethet törvénysértést. És ilyenkor az éber Jogi Közbenjáró független bíróság előtt beperelheti a Minisztériumot. A Jogi Közbenjáró nincs könnyű helyzetben, sokszor a legkülönbözőbb érdekek kereszttűzében áll. Eredményes munkájával azonban nagy tekintélyre tehet szert, ami nagy szakmai karriert jelenthet számára.

A Jogi Közbenjárót munkájában egy külön testület segíti, a Tanácsadó Testület, mely elsősorban tekintélyes jogászokból áll. E Tanácsadó Testület határozza meg a Jogi Közbenjáró számára a legfontosabb feladatokat és kimunkálja a törvénysértésekben azokat a sokszor nehezen meghatározható pontokat, melyek egy peres ügyben a Jogi Közbenjáró számára biztos fogódzók lehetnek a per megnyerése érdekében. A Jogi Közbenjáró tanácsokat is ad állampolgároknak, környezetvédő csoportoknak, és részt vesz a lobbyzásban is.

Wisconsinban számtalan hasonló testület működik, mert az államvezetési filozófia hagyományosan az, hogy az állampolgár ne csak a parlamenten keresztül hallathassa hangját, hanem a különböző testületeken keresztül folyamatosan és aktívan is részt vehessen a közügyek intézésében.

Mint említettem, Wisconsinban az intézményeket a környezet részének tekintik. Az intézményrendszer a maga kölcsönhatásaival biztosítja azt, hogy egyik hatalmi tényező se kerülhessen monopolhelyzetbe, hogy egyik intézmény se tevékenykedhessen önkényesen.

Az ökoszisztéma egyensúlyi állapota könnyen megbomlik. Hasonlóképpen az intézményrendszer is könnyen sebezhető. Ha a politikai viszonyok akárcsak kicsit is megváltoznak, vagy nem megfelelő ember kerül egy fontos helyre, az intézményrendszer működésében zavar keletkezhet. Ezért az állampolgárnak mindig tettrekészen kell őrködnie az általa teremtett és kiharcolt intézményekért, azok eredményes munkájáért.

Merényi Ákos

(Elhangzott előadásként a „Zöld Hullám" c. tudományos konferencián '89 jan. 28-án.)

Le vagyunk . . .

Leírt EMBER–GÉPEK jövő helyett JÖVEDELEMMEL zsebünkben rohangálunk lélegzetvételnyit sem hagyva két JÓ VÉTEL között, egyre nyeljük, habzsoljuk a JAVAKAT és nem hagyunk mást hátra, csak SZEMETET.
Irtjuk a KÁRTEVŐKET, az emberevőket, az Erdőket és az ANALFABETIZMUST.
Megtanítunk minden PRIMITIV NÉPET késsel-villával enni, keresztet vetni és angolul....
Mindent ki tudunk fejezni
PÉNZBEN
egy liliom életét, vagy egy leadott gyermekét,
vagy akár az IDŐT.
A TUDOMÁNY segít nekünk a LEGÚJABB, LEGKORSZERŰBB, LEGKIFIZETŐDŐBB, LEGDIVATOSABB MŰ-MÜTYÜR KIFEJLESZTÉSÉBEN, TERMELÉSÉBEN ÉS PIACRADOBÁSÁBAN.
Az EMBER MI vagyunk: EURÓPAI FÉRFIAK!
Vagy Ők?!
Mert mi még le vagyunk maradva....

HIR

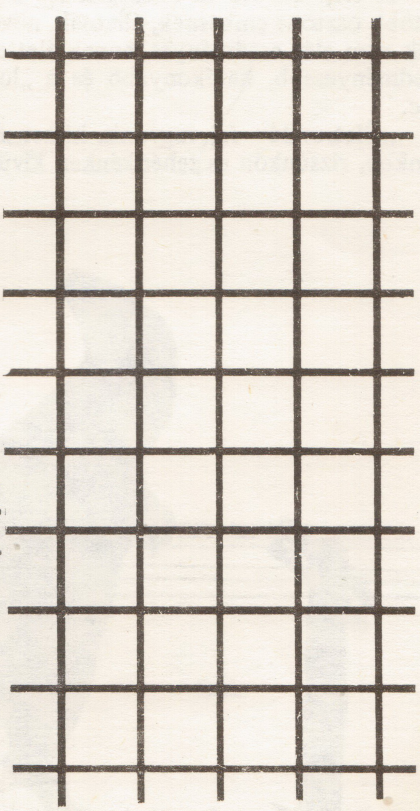
A NEMZETISZIN KIFLISZACSKÓ után megjelent az EGÉSZSÉGVÉDŐ WC-ÜLŐKE-TAKARÓ PAPIR!

„Eldobható világban élt,
eldobta hát az életét."

Hárs Olivér

ADALÉKOK

Szalai Karcsi, a legutóbbi ökoszámban megjelent Merengő c. cikkére szeretnék rimelni, néhány gondolatot hozzáadni, melyek R.DAWKINS: Az Önző Gén és KREBS: Bevezetés a viselkedésökológiába c. könyvek olvasta után ébredtek bennem.

Dawkins-ék szellemesen bizonyítják: az evolúció tárgya nem a populáció, hanem az egyed. Az egyed a populációval szemben is önző, hacsak érdeke nem diktálja másként. Ugyanis „jótékonysága", „önzés" hiszen csak akkor állandósul, ha az egyed ezen (mármint a jóindulaton) nyer. A jótékonyságot meghatározó gén csak így terjedhet el adott csoportban.

Ezenkívül: megismerkedhetünk azzal a törvénynyel is, mely szerint az adott faj egyede olyan stratégia szerint szaporodik, amelyik a legnagyobb (!) életképességű és számú utódot biztosít. A rendelkezésre álló élelmiszer-mennyiség, (táplálkozás-élettanból fakadó) táplálékszerzési mód, ill. az evolúciósan stabil stratégiák (szaporodási, ill. nemi) alakítják ki az adott fajra jellemző utódszámot.

Az ember sem kivétel, ő is ezen evolúciós folyamat terméke (és nem végterméke, ahogyan nem is gyöngyszeme), hasonló elvek alapján készült. Ösztön-rendszere tagadhatatlanul az egész élővilágra oly jellemző falánkságot és szaporaságot tartalmazza (lásd. biblia, Kína...)

Pörgessük vissza a filmet, nézzük végig a kezdetektől. Az embernek, értelméből, anatómiai lehetőségeiből fakadóan állandó jelleggel nőtt az areája. Eleinte baltával és állatbőrökkel, később Husquarnával és gátrendszerekkel tágította az ökológiai rést, melyben élt. (Hát tehetett ő arról, hogy az ujonnan megszerzett résekben már élt valaki? Nyilván nem, és nem is gondolkodott rajta, mint ahogyan a sáskák sem gondolnak a fűre a növény- és állatevő állatokra, amikor tarra rágják a mezőt. Különbség csak az, hogy az ember eredményesebb.)

A terjeszkedés az ökológiai rés tágítása legalapvetőbb ösztöne embernek, állatnak, növénynek. Amelyik nem elég eredményes, annak életterébe betör az eredményesebb, hatékonyabb és a „lustának" kampec.

„Életrevaló" faj vagyunk, hiszen lassacskán buzánkon, rizsünkön és tehénkénken kívül alig van már másoknak helye e tágas ég alatt. Mondom: hatékony és életrevaló faj, de semmiképpen nem „szörnyeteg", nem „legocsmányabb" és „legundorítóbb" mint ahogy sokan állítják (indulatoktól remegő hangon). Bármilyen más állatfaj hasonló karriert futna be, ha hasonló lehetőségek, eszközök állnának rendelkezésére. Fölösleges hát értelmes paradicsom-madarak lakta földi paradicsomról álmodozni. A paradicsommadár, patkány sőt akár a jegesmedve is ugyanezt tenné a földdel, az ökoszisztémával amit mi teszünk, és addig meg sem állnának míg saját pazarló életmódjuknak hátrányait (ihatatlan víz, belélegezhetetlen levegő) nem éreznék.

Ugyan miért ne mosná bele olajos Trabantját egy más világ delfinje ha ez számára (pillanatnyilag) semmilyen hátránnyal nem jár? Belemosná! Belemosná, felszelné, kivágná, lecsapolná, elégetné és újra felfalná, hiszen „útravalóként" ugyanazokat a „tanácsokat" kapta evolúció-mesterünktől mint mi.

Ha támadnak is időről időre olyan emberek a társadalomban akik, felismerik az ösztön-diktálta stratégiák tarthatatlanságát, a massza marad. Egy társadalom működését pedig az őt alkotó egyednek szokásai, gondolkodás és viselkedésmódjainak összegződő Brown mozgása határozza meg. Amíg nincsenek kellő számban a „felismerők" addig csekély a valószínűsége egy döntő fordulatnak.

Kínos, jelenlegi gazdasági körülményeink között, életszínvonal csökkenésről beszélni. Életszínvonal csökkenésről ahol, a különbözet a környezet rombolásának fékezését szolgálná!

Ám fel kell ismernünk, hogy bármilyen szűkösen élünk is jólétünk: virtuális. Látszólagos mert a mezőgazdasági és ipari termelés során keletkezett szennyező anyagok, melléktermékek és kíméletlen technológiák okozta termőhely eróziók a jövő nemzedékek rovására „ömlik" a szabadba.

Ma különösebb aggályok nélkül loccsantjuk a fenolt a Dunába – holnap harcolnak az ivóvízért.

Be kellene építeni a termék árába a gyártása során felmerülő környezetvédelmi kiadásokat! Igy megmutatkozhatna egy termék „igazi arca". Nyilvánvalóan átalakulna fogyasztásunk (-) termelésünk szerkezete s talán az egész társadalom arculata is.

Makai Zoltán

R.Z.

EMBER és TERMÉSZET kapcsolata

„Az ember gondolatai hajlamaihoz igazodnak; beszéde és társalgása műveltségéhez és a beleoltott meggyőződésekhez; tettei azonban ahhoz, amihez hozzászokott." (Francis Bacon)

Sajnos társadalmunk hozzászokott a „nemtörődömség"-hez, ami nem az enyém, nem közvetlenül hozzám tartozik, az nem érdekel. Ez tükröződik a lakott területek, kedvelt üdülő-, turista helyek stb. szemlélésekor is. Sokszor eltűnődöm azon, vajon igényünk nincs, vagy lehetőségünk nincs arra, hogy ténylegesen civilizáltan éljünk. Amíg naponta kell azért harcolni, hogy – a szemetet a szemétgyűjtőbe dobjuk és ne melléje, vagy randomszerűen, ahol éppen járunk – addig környezetünk állapota sem fog változni, nem változhat.

Miért válhatott szokássá, hogy például filmvetítés végére a mozi nézőtere megtelik napraforgómag héjával, elfogyasztott csokoládé, cukorka hasznavehetetlen papírdarabjával? Miért görgeti az oly gyakori szél a papírzsebkendőket, buszjegyeket...? Sorolhatnám a környezetszennyező források listáját, ezekért csakis az „emberiség" felelős.

Szomorúan tapasztalom, hogy a felnőttek – akik elvileg nevelik az alattuk levő korosztályokat – minden zokszó nélkül szemetelnek. Akkor mit várunk a gyerekektől? Ők is azt cselekszik amit látnak, amihez hozzászoktak.

Mint tudjuk minden cselekedetünkkel hatunk társainkra, minden mozdulatunk nevelő hatással van a kevesebb tapasztalattal rendelkező korosztályra.

Ne hagyjuk elveszni igényeinket, próbáljuk a szebb, esztétikusabb környezetet megteremteni, fenntartani! Ezt azonban csak úgy lehet , ha minden ember érzi,

R.Z.

hogy ő is – mint vízcsepp a tengerben – felelős a környezet, a természet állapotának fenntartásáért.

És mit tesz mindezért a tudomány?

A tudomány is tevékenység, méghozzá életszerű tevékenység, és fogalmait is azokból a műveletekből meríti, amelyeket ténylegesen végrehajt.

A környezeti hatások szétválasztása az élővilág tanulmányozásánál ritkán lehetséges. Aki kísérleteinek tárgyául pl.: egy gyógyszer hatásmechanizmusát választja, annak számolnia kell azzal, hogy ez a tárgy a legkülönfélébb tényezők örökösen változó hátterébe van beágyazva. Kirekeszteni nem tudja őket, holott félő, hogy változásaikkal éppen azt az eredményt ködösítik el, aminek világosan ki kéne tűnnie a kísérletből.

A biológusok megtanulták, hogyan lehet a tényeket adottnak tekintve dolgozni, és a változó faktorok hátterét mintegy számításba véve lemérni a következményt. De csakis a kézzelfogható és esendő tényanyagnak az összességéből kovácsolhatjuk ki a magunk természetképét.

A jövő nem eleve meghatározott, de nem is önkényes. Ismerjük lehetséges állapotait, s hogy ezek milyen súllyal esnek latba, mindez a bizonytalanság meghatározott és kiszámítható körén belül mozog, s e határokon belül biztosak lehetünk a dolgunkban.

„A tudomány olyan, mint mi, kiáltozzák, irracionális, pusztán, mert nem kényszeríti rá a természetre a XX. század logikáját. Csakhogy a tudomány nem a tankönyvek elemi logikáját követi. A tudomány racionális, mert előítéletek nélküli vizsgálódásaival feltárja előttünk a természet logikáját." (F. Bacon)

(CS)

F.Z.

játék

Prológus: Csak akkor csináld meg, ha utána meg is nézed, hogy mit csináltál.

Recept: Végy egy hosszú, keskeny papírcsíkot. Fogd a két végét a két kezedbe. A bal kezedben lévő papírvéget fordítsd el a hossztengelyre merőlegesen 180 fokkal, s ragaszd a jobb kezedben lévő véghez. Miután megszáradt a ragasztás, máris használható.

Hozzávalók: 1 db papírszalag
folyékony ragasztó
1 ember – aki megcsinálja.

Jellemzői:
– térbeli és időbeli alakzat
– oldalainak száma: 1
– éleinek száma: 1.

Vegyük kézbe ezt a kis papír-szerkezetet, és gondolkodjunk egy kicsit.

Tekintsük modellnek!

Elindulunk egy pontról s hogy ugyanarra a pontra visszajussunk kétszer kell körbeforgatnunk a szalagot, tehát egy periódus két fordulat. Az első fordulat eredményeként a kiindulási pont ellenpontját kapjuk meg, s a következő fordulattal ismét a kiindulási pontra jutunk. Ez a pont azonban csak geometriai szempontból azonos a kiindulási ponttal, ugyanis közben történt valami: elmúlt két fordulat. Az érkezési pont tehát két fordulatnyira van a kiindulási ponttól.

Fessük be a szalagot egy színnel egy ponttól kiindulva meghatározott irányba haladva. Észrevesszük, hogy az egész szalag egyszínű lesz, mivel egy oldala van.

Most fogjunk egy ollót és vágjuk el a szalagot két helyen. Ebben a pillanatban határt szabtunk, amely megakadályozza, hogy végigjárjuk a szalagot. A szalagdarab tulajdonságai alapvetően különböznek a szalagétól. A darabról nem ismerhető fel, hogy az egy Möbius-szalag darabja, mivel: éleinek száma 4, oldalainak száma 2. Érdekes módon a szalagdarab mindkét oldala ugyanolyan színű, akár innen nézem, akár a másik oldaláról. S a két oldal mégsem ugyanaz,ugyanannak a papírdarabnak a két egymással szemben álló két oldaláról van szó!

Most induljunk el másképpen!

Vegyük alapul az alkatrészt, a szalagdarabot. Ha egy szalagdarab egyik oldalát zöldre a másikat pirosra festjük és ezután akarjuk visszailleszteni a szalagba látni fogjuk, hogy a szalag festésekor az egyik szint át kell festenünk, mert a szalagnak csak egy színe lehet, tehát hibát követtünk el a szalagdarab kétszínűvé tételével. Hol rejtőzik a hiba?

Az önkényességünkben: hogy ollót fogtunk és megszüntettük annak lehetőségét, hogy ugyanarra a pontra más fázisban is eljuthassunk. Nem indulhatunk el a darabból, ha az egész szalag lényegét akarjuk vizsgálni, mert ellentmondásba keveredünk, az általánosítás hamis következtetést eredményez. Viszont a részlet látszólagos ellentmondását feloldhatjuk az egész ismeretében.

De hogyan láthatnánk át az egészet, ha a darabban élünk? A kétdimenziós lény egy síkban létezik. Saját világában mozogva az ott előforduló dolgoknak csak a vetületét látja. Ez könnyen belátható hiszen egy síkidom a saját síkjából szemlélve vonalként látszik. Ahhoz, hogy a síkidom lényege, valóságos megjelenési formája megismerhető legyen felülről kell szemlélni, tehát túl kell haladni saját dimenzióit.

Lehet hogy a világ így működik....?

Ha igen, akkor módot kell találni a felülemelkedésre. Keresni kell a külső szemlélődésre alkalmas módot. Nem elég egy síkban mozogni. Különösen akkor nem, ha ezt a síkot önkényes határszabás révén állítottuk elő magunknak, amikor elvágtuk a szalagot.

Lehet hogy az egész gondolatsor hülyeség. Ebben az esetben tekintsük az előzőeket véletlen asszociációknak, s keressünk valami testhezállóbb játékot. Pl.: vágjunk ki egy négyzetet és színezzük a két oldalát különböző színűre! Ennyi. Aztán lehet gyönyörködni alkotásunkban....

Ripszám István
V.emh.

Egyszer egy király

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy öreg király. A király egy napon parancsot adott az ország tudósainak, hogy gyűjtsék össze a tudományukat, mert a király azt akarja, hogy egyetlen helyen bármit meg lehessen tudni a világról. Megparancsolta, hogy csináljanak egy szekrényt,melynek minden fiókját egy-egy tudós töltheti meg a maga tudományával. A tudósok nagy lendülettel és lelkesedéssel estek neki a munkának. Mindegyikük elsőként akarta jelenteni királyának, hogy az ő polca már megtellt. Sürgött-forgott a sok tudós. Volt köztük orvos, történész, matematikus, író, csillagász, biológus, nyelvész és még sok más szakterület kiváló ismerője.

A király türelmesen várta a tudósok jelentését. Sorra be is fejezték a munkát s örömmel és bőséges jutalom reményében jöttek királyuk elé. Mikor mindannyian együtt voltak a király felállt a trónjáról s elindult, hogy megnézze hogy mit alkottak a tudósok. Belépett a terembe s elállt a lélegzete. Haragra lobbant a sok fiók láttán s kiáltott a porkoláboknak.

– Nem teljesítettétek a parancsot! Nem szekrényt csináltatok, hanem egy csomó papírral teletömött fadobozt! Haszontalan így a tudományotok és semmitérő a munkátok! Sok fiók még nem szekrény! Száműzlek benneteket!

A tudósokat kivetették az országból és vándorbotot nyomtak a kezükbe. Elszéledtek a világ minden tájára. De nem kellett sokáig bolyonganiuk, mert a világ többi országában fiatal királyok uralkodtak, akik még nem voltak elég bölcsek, s elhitték a tudósoknak, hogy sok fiók már szekrény.

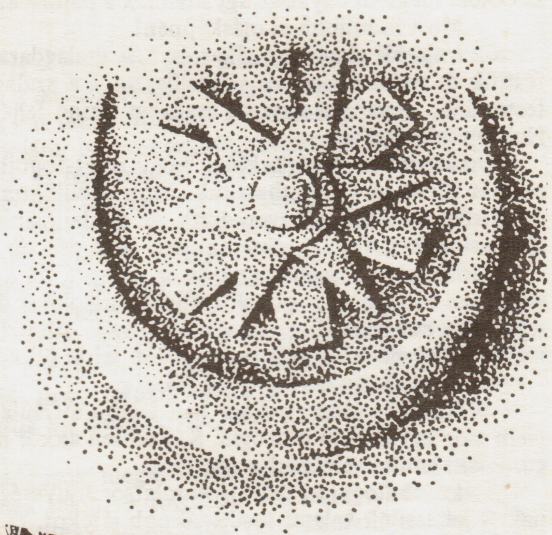
Volt néhány vakmerő asztalos, akik nem akarták elhinni, de őket felakasztották az útkereszteződésnél álló kőkereszt melletti öreg hársfára.

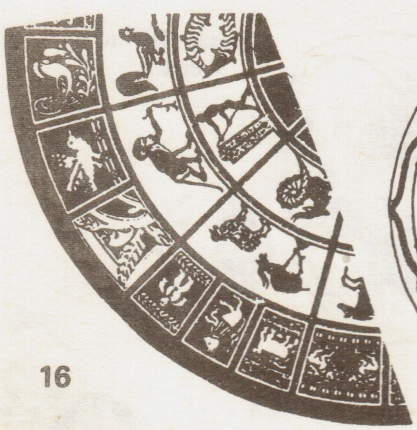
Ripszám István
V.emh.

„Ha megpillantjuk az örökkévalóságot múló, elröppenő dolgokban és a végtelen a végesekben, tiszta ismerethez jutottunk. Ha azonban csak a dolgok különbözőségét vesszük észre, azok felosztható-ságával és elhatároltságával, ismeretünk tisztátalan (homályos!) marad. Ha pedig önzően nézünk egy dologra, mintha az komolyan lenne valami függetlenül az Egytől és soktól, a tudatlanság teljes sötétje borul ránk. Ha minden dolgok egységéről elmélkedünk és a Magnak lényegeiről, mindeme igazságok maguktól értetődnek. Az értelmi megismerés utat nyit a közvetlen tapasztalat felé."

Krisna tanítása a Bhagawad Gita[x]-ban

[x]Bhagawad Gita (A Magasztos Éneke): i.e. 200 körül keletkezett hindu írásmű.

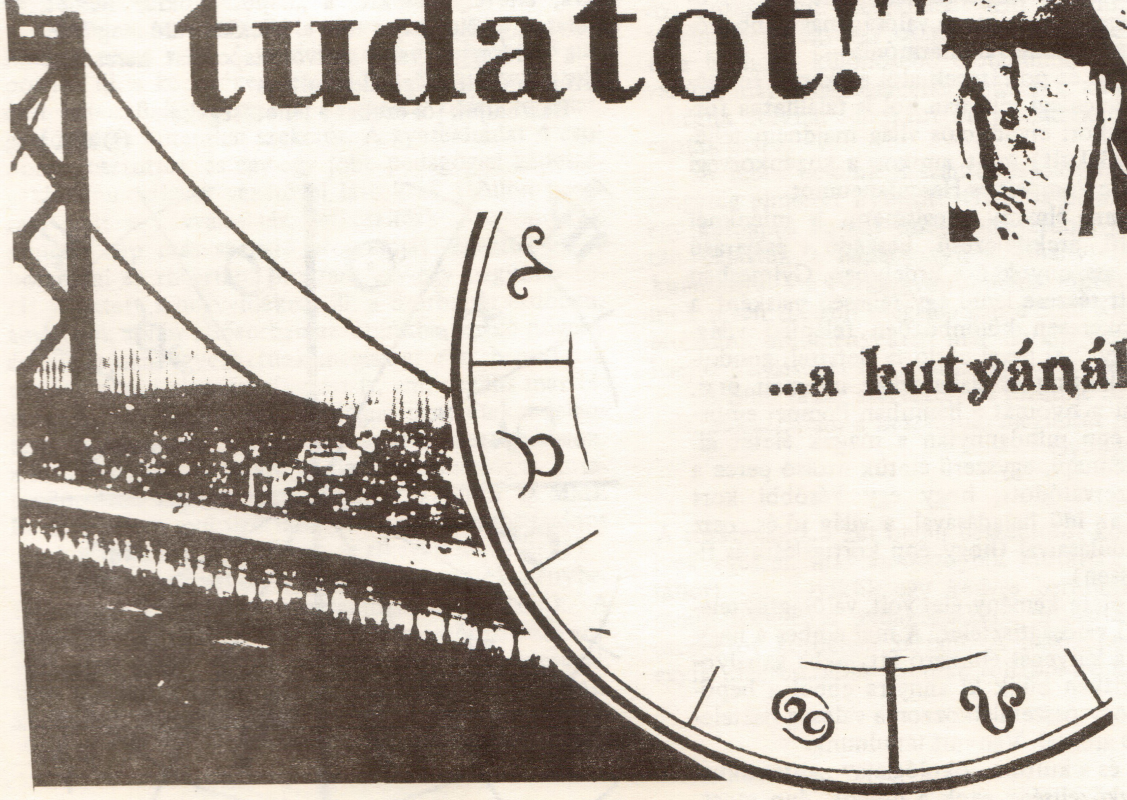
"A lét határozza meg a tudatot!"

...a kutyánál

hökkentés;hökkentés;hökkentés;hökkentés;hökkentés;hökkentés;

TÁNCBÉLI TÁNC-SZÓK

„Közép-Kelet Európában", Európának e sajátos mozgási-alakulási törvényekkel bíró, s rendkívül izgalmas (itt nem egyenesvonalú a „fejlődés", s ritkán lehet tudni, melyik elkezdett út merre vezet) történelmi régiójában, ezen a „bartóki" területen nem (csak) játék, nem (csak) hobbi a táncnak azt a formáját művelni, amit jobb szó híján „néptáncnak", „népitáncnak" lehetne nevezni.

Hanem: érezhetően több – lehetősége szerint – mint amit hasonló dolgok Nyugat-Európában jelentenek. Szertartás, a lényegi dolgokhoz közelítés, a valósággal való kapcsolatfelvétel, hitbéli dolog is.

S elhivatottságot jelent szívvel-lélekkel érteni--érezni-megélni, amit adni tud ez a „mostani reneszánsz", mely saját tartalmainak – emberség, közösség igénye, egymásrafigyelés, egymás számon tartása, kapcsolatok-barátságok (az „értelmiségi" – „nem értelmiségi" torz kasztrendszer falai nélkül), életgazdag s egy közösség tagjait (országos körben) egymással is s más generációkkal is összefűző (= szerepét teljesítő) közös kultúra; mozgás – testi-lelki életerő, külső-belső tartás; a teremtett emberi és férfi-női szerepek tisztelete, a valóság magasabb erőinek tisztelete, azokkal való harmónia –
ugyanúgy hamu és porrétegek alól előkerült formákat talált (a jelenlegi világban hol is találhatna formákat, a jelenkori civilizációs világ majdnem teljesen amorffá alakult) mint amikor a középkorvégi Itália felfedezte Pompeit és Hesculaneumot.

Ugyanolyan élmény megismerni a miénknél ősibb öltözetű, arckifejezésű, beszédű s észjárású embereket – asszonyokat, s Erdélyben, Gyimesben ottlétünk alatt részese lenni egy teljesen másként, a miénktől gyökeresen különbözően felépülő világnak, amely egy 200 évvel ezelőtti életvitel, gondolkodás, szokáskultúra és dallamvilág nyomait őrzi, mint meglátni a nyomát a hamuban Pompei embereinek, akik épp mindannyian a maguk életét élték, de mindennapi, egyszerű életük utolsó perce a lávában konzerválódott, hogy egy későbbi kort szembesítsen az idő haladásával, a világ jó és rossz irányú elmozdulásaival (hogy épp korrigálásra is figyelmeztethessen).

A régiek élete kemény élet volt, valóságtiszteletük kényszerű valóságtisztelet. A mai ember a nagy zűrzavarban, a lényeget eltakaró fátylakba gabalyodottságában ritkán bújik ki annyira ebből a bepólyáltságból, hogy összetalálkozzon a valóság tiszteletet parancsoló arcával. Van mit tanulnunk.

A létezés és a kultúra „ökológiája" „antentikussága", valóságközelisége azok a dolgok, épp most, amelyeknek erejét időszerű beleoltani a világba, hogy kialakult vérszegénységébe bele ne haljon.

Hol a családot elvesztik,
a szent hagyomány fölborul,
holt a szent hagyomány bomlik,
törvénytelen zavar tenyész

...

Márpedig ott, hol elsorvad
a szent szokás, az emberek
pokolra buknak – így tartják
Lelkek Ura, a régiek.

(Bhagavad Gita)

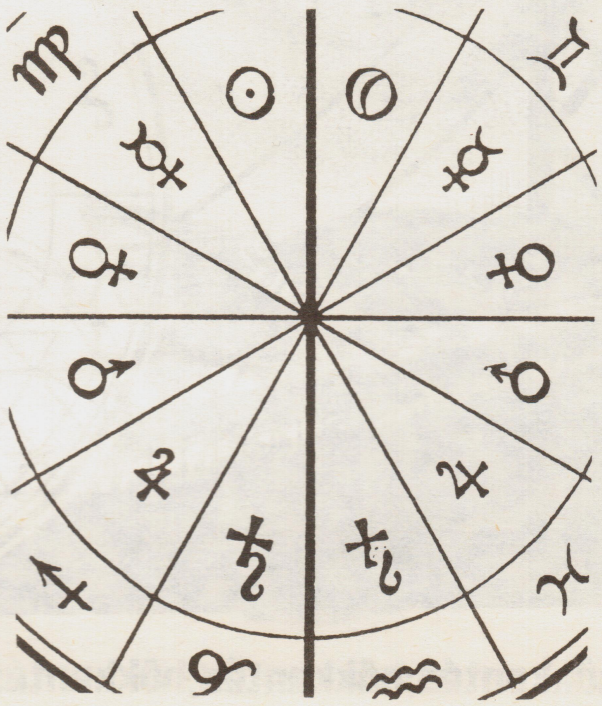
A roszaki jó közérzet – antentikus lét eszményét (well-being", Theodore Roszak, ld. Bíró Dávid: Ellenkultúra Amerikában pp. 106-114) a régi s a mai világ összegéből kellene összeállítanunk, mert a mai kezd már nem-autentikus lenni (a komfort bizonyos mértékig „haladás", csak meg kell találni a mértéket, hogy a lelkünket, az életünket el ne adjuk érte).

A történelem menetének pulzáló mozgásában – ahol minden addigi értéket elvető előbbrehaladási korszakok, s a régi, a fejlődés érdekében és nevében megtagadott értékekhez visszatérés, újbóli visszaoltásuk szükségességét felfedező korszakok következtek mindig is egymásra – újból egy reneszánsz korba érkeztünk.

S ami Kelet-Európa ősi zene- és tánckincsének felkutatásából született – a „Hair" világa, a hippimozgalom után, az ökológiai mozgalommal párhuzamosan: a világ előbbrelépésének melléktermékeire, az eltorzulásokra, túlkapásokra, elpuhulásra, teremtett szerepektől, valóságtörvényektől való elhajlásokra, eltévelyedésekre, a „nájlonságokra" nemet; az életre, az élet teljes szívvel-lélekkel való megélésére, a valósággal való szerves kapcsolat keresésére igent mondó ifjúsági ellenkultúra.

Használjuk jól ezeket a lehetőségeket.

(DRIA)

A "SÜNI TÁBOR"-ról három tételben

SÜNI KLUB, SÜNI TÁBOR

'88 telén kezdődött...
A soproni Uttörőház egy természetvédő, természetrajzi szakkört kezdeményezett, amihez szakmai irányítást tőlünk, az Ökoklubtól várt. Mivel mi is már régóta forgattunk hasonló terveket a fejünkben ezért örömmel vállaltuk a Süni Klub vezetését. Az első, téli foglalkozásokon vetítéseket csináltunk, majd ahogy jött a jó idő külső foglalkozások következtek. Sajnos a résztvevők száma nagyon változó volt, és meglehetősen kevesen jöttek olykor. Akadozott a szervezés. Az első nagyobb hírverést azzal értük el, hogy kivittük a bandát a fertőbozi békamentéshez. Erről aztán sokan tudomást szereztek s a nyári Süni táborba már csaknem negyven fő jelentkezett. Sajnos a Süni Klubozás minden igyekezetünk ellenére sem vált valódi Ökoklub tevékenységgé, hiszen azóta is csak hárman-négyen csináljuk. Ezért így utólag meglehetősen merész dolognak tűnik az, amire a nyáron vállalkoztunk, mert az Ökoklubból mindössze négyen vettünk részt a Süni tábor létrehozásában, szervezésében. A többi 8 ember barátokból, barátnőkből verbuválódott.

Az augusztus közepén megtartott tábor végülis jól sikerült. A pénzügyi támogatást két pályázatból (az IKT és a megyei ifjúsági és sportalap) kaptunk. Nagyon sok segítséget kaptunk az úttörőháztól és az egyetemtől is.

A tábor szálláshelye a soproni kemping egy elkülönített része volt. A rendelkezésre álló hétből 5 napot itt, ill. a környéken töltöttünk. Öt szakmai szekciót képeztünk: rovartani, madarász, hidrobiológiai, geológiai és botanikai szekciót. A gyerekhadat 4 csoportra osztottuk és egy-egy jobb pedagógiai képességekkel rendelkező vezetővel láttuk el. (Külön program volt a névválasztás, jelkészítés). A csoportok minden nap más szekció programját végezték el. A botanikai és rovartani program egy-egy nagyobb túrát jelentett a hegyvidéken, ill. a Szárhalmi erdőben, amelynek során elsősorban az útunkba kerülő növény és állatfajokat igyekeztünk megismertetni, bemutatva néhány olyan alapösszefüggést is, ami végülis már bizonyos növényföldrajzi, ökológiai ismereteket jelentett. A geológiai szekció programja Fertőrákoson, a hidrobiológiai program pedig a hidrobiológiai kutatóállomáson zajlott. A madarász szekcióhoz az MME Fertő melletti gyűrűző táborát vettük igénybe (sajnos várakozásainkkal ellentétben ez sikerült legkevésbé).

Ezek a programok a délelőttöket vették igénybe. Délutánra különböző programokat szerveztünk. A gyerekek megismerkedhettek a természet-fotózás rejtelmeivel Nagy Csaba természetfotós vezetésével. Volt táncház a Lajtha együttes táncosainak közreműködésével. Agyagformázás és aszfaltrajzverseny adott teret az alkotókedv kiteljesítésére. Az egyes csoportoknak naplót kellett (volna) vezetniük a tanultakról. Sajnos ez nem minden csoportnál ment. A gyerekek minden ténykedését, a közös munkákban való részvételt a kreatív foglalkozásokon végzett munkát, s a szakmai programokon tanusított aktivitást esténként értékeltük s az értékelés nyomán ún. „pacákat" lehetett kapni. A soproni program végén egy vetélkedőn adtak számot tudásukról a csapatok. Az összegyült pacákért könyveket nyerhettek; amit egy nagy, zajos, licitálós árverezésen ejtettünk meg. Az ügyesek a részvételi díj (800,- Ft/fő) nagy részét is hazavihették néhány értékes könyv formájában.

A hét végén autóbusszal a Hanságba és a Szigetközbe kirándultunk. Megtekintettük a Hanság Múzeumot a Madárvártát majd a Fehértó mellett letáboroztunk. A szakmai vezető szerepét a Hansági TK. vezetőjének szántuk, aki azonban a sokszoros előzetes megbeszélés ellenére sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Szerencsére a gyereknép nélküle is talált elég látnivalót. Hasonlóan csalódtunk másnap a Szigetközi TK vezetőjében, bár a gyerekeknek nagy élmény volt a KEFAG csónakjaival lebonyolított hajókázás.

A tábor során megtanultuk megbecsülni a pedagógusok munkáját. Nem könnyű dolog még egy tucatnyi örökmozgó gyerekhadat sem lekötni, kordában tartani, nemhogy egy osztálynyit. Rá kellett jönnünk arra is, hogy különösebb előtanulmányok nélkül is vannak már pedagógiai elképzeléseink, amik különbözőségük folytán időnként nagy szikrákat vetve koccantak össze.

A tábor nekünk is számos tapasztalatot és főleg rengeteg élményt nyújtott. Ősszel a pénzmaradékból egy kétnapos buszos túrát szerveztünk. Melynek során bejártuk a Badacsonyt, a Tihanyi félszigetet s kirándultunk a Farkasgyepüi bükkösökben. E programok révén sikerült megalapozni a Süni Klub tagságát. Munkánk eredményeként már olykor egészen zavarbaejtő kérdéseket is kapunk egy-egy túra alkalmával.

A Süni tábor szervezője és vezetője Szalai Károly volt, aki azonban a beszámoló megírását rám testálta.

Gyöngyössy Péter
V.emh.

A továbbiakban két olyan beszámolót közlünk, amelyek egészen más szemszögből mutatják be a Süni tábort. Az egyikük egy kedves barátunk, aki úgymond ideiglenes pedagógusként próbálta a rábízott csoportot kordában tartani. A másik pedig a tábor egyik „legrosszabb" gyereke tollából íródott.

A nyári "Süni tábor"

Előzmények

Az októberi Süni kiránduláson történt, hogy engedély nélkül véletlenül belecsúsztunk a bauxit bányába. Felfelé jövet „némi" piros színnel, Gyugyu magához rendelt. Önkéntes alapon, nyomatékosan megkért, hogy a nyári táborozásunkról írjak rövid összefoglalást. Megpróbálom az eseményeket – amelyekben bővelkedtünk – időrendi sorrendben összefoglalni.

Események

A nyár egyhangúan telett. Csak az augusztusi Süni Tábor kecsegtetett némi izgalommal.

Augusztus 6. Beérkezés a táborba. Mindenki izgatottan téblábolt, kis motyóját jobbra, balra pakolta, beszélgettünk. S én a „sötétség erőinek ura" a mit sem sejtő egyetemisták szeme láttára gyűjtöttem kis csapatom magam köré. A délutánt a sátrak felverésével töltöttük. Mindenki képességeihez mérten dolgozott. Ez éjjel derült csak ki, miután néhány sátor önállósította magát s gyanútlan lakóinak fejére zuhant. Nem kis riadalmat keltett. No azért ebben „mi" is segítettünk kissé. Az éjszaka ennek ellenére nyugodt volt; alig aludt valaki. (Néhány meggyötört egyetemista kivételével.)

Augusztus 7. Reggeli után – nagy pánikot keltve – felosztottak minket 4 csoportra. Kaptunk 2 fő csoportvezetőt; Gyugyut és Dodót. Örültünk nekik, ők is, de nem sokáig.

A napot a soproni erdőkben töltöttük. Egy híres botanikus ..... rengeteg érdekes dolgot mesélt az erdők növényeiről, fáiról. Az ember, a modern technika és az erdők kölcsönhatásairól.

Este – s ez rendszeressé vált – megbeszéltük kik merre jártak, mit csináltak, láttak, hallottak. Az est fénypontja a papír sündisznó vadászat volt. Hatalmas, „lelkesedéssel" kezeltük őket a korom-sötétben. S aki netán mégis talált egyet, hatalmas üdvrivalgásba tört ki.

Augusztus 8. Fertői program. Madarászni mentünk látcsövekkel felfegyverkezve. Megfigyeltük s gyűrűztük a madarakat. Nagyon érdekes és tanulságos volt, rengeteg újat tanultunk s egy-két ritka madárfajt is megfigyelhettünk.

Az esti szokásos megbeszélés után ez volt az első éjszaka, hogy mindenki aludt.

Augusztus 9. Ez a nap a hidrobiológia jegyében tellett. (A hidrót mindenki értette, a biológiát csak később). Vízmintákat vettünk a Fertő-tóból, majd a parányi élőlényeket mikroszkóp alatt nézegettük. Alakjukat, mozgásukat tanulmányoztuk. Hazafelé némi fürdőzést engedélyeztünk magunknak. Ennek eredményeképp a sofőr nem akart minket felengedni a buszra. Még ez volt a kisebb baj. Dodó sem akart velünk szóba állni. Nem csoda, hisz nyakig sárosak voltunk s veszélyben volt a vacsoránk is. Ekkor fellángolt bennünk a jóság s Dodót kibékítettük.

Az éj leple alatt sötét alakok sorra járták a lányos sátrakat s néhány gyanútlan békát beszállásoltak oda. Egyetemista barátaink ismét csak a hangos zenebonára riadtak fel édes álmukból.

Augusztus 10. Fertőrákos – Kőfejtő. Etológiai napunk volt. Érdekes előadást hallottunk a Föld őstörténetéről, a kőzetek, hegységek kialakulásáról. Alkalmunk volt megfigyelni többféle kőzetfajtát sőt még szerkezetüket is ismertették.

Néhány haszontalan egyén elragadtatásában felmerészkedett a tiltott helyekre is. Hosszas könyörgés után, némi segítséggel le is hoztak minket lelkünkre kötve, hogy oda ne menjünk... Rá hét percre geológusunk vezetésével ismét elindultunk – most már közösen a tiltott, veszélyes helyre... Mind életben maradtunk.

Délután az egyetem botanikuskertjét néztük meg. Növényeket próbáltunk felismerni több-kevesebb sikerrel. Amúgy nagyon élveztük, mert egyetemistáink rengeteg – számunkra még új – dolgot meséltek. Este nagy tábortüzet raktunk. Ezáltal egy idő-

re megszabadultunk kellemetlen, ám annál kitartóbb „kísérőinktől". Volt nagy nevetés, élménybeszámoló is.

Augusztus 11. Ezt a napot a rovaroknak szenteltük a Tómalom vize mellett. Minden létező; mozgó és mozdulatlan ízeltlábút összeszedtünk; fáról, bokorból, egymásról. Csupán azonosítás céljából. Minél hamarabb begyűjtöttük a 10 különféle fajt, annál előbb mehettünk fürödni.

Lázas hajsza vette kezdetét. Minden darabnál nagyokat örvendeztünk, hisz egyre közelebb jutottunk a fürdőzéshez. Nagy boldogságunkban kicsit meg is nyomorgattuk őket. Nem élték túl ezeket az izgalmakat. Hamarosan megváltottuk magunkat s vígan lubickoltunk estig.

Egy-két gyanútlan rovart azért ismét sikerült kellő közelségbe hozni a lányokkal. Nagy sikerük volt amikor kirázták magukból, illetve előkandikáltak a szatyrokból, papucsokból, kenyérből.

Augusztus 12. Vetélkedő!!!

Afféle KI–MIT–TUD, illetve KIK–MIRE––EMLÉKEZNEK. Eddigi előadóink próbálták megtudni tőlünk, hogy mit nem felejtettünk még el. Egyelőre. Persze cselesen, találós kérdések formájában próbálták belőlünk kihúzni a jó válaszokat. Néhányan „ENSZ megfigyelőként" vettek csak részt a vitában.

Nem túl sokáig gyötörtük egymást.

Érdekesebb program következett. Táncház. Remekül szórakoztunk addig, amíg csak a lányok táncoltak. Örömünk nem tartott sokáig. Gyugyuék félre nem érthető módon, egyenesen felénk, fiúk felé közeledtek. Hé, csak nem akarnak minket is megtáncoltatni? Még csak annyit. Be kell vallani: a lányok ügyesebbek voltak. Most az egyszer!

Augusztus 13. Irány a Hanság! A buszra felpakoltak mindent és mindenkit. Ha akarta ha nem kedvenc egyetemistáink már tűrőképességük végső határán voltak. Ehhez még az is hozzájárult, hogy „szeretett" buszvezetőnknek némi kifogása volt az út minősége ellen. Nem vitt be minket a tóig. Kénytelenek voltunk gyalog menni az összes motyóval. Már észre sem vettük, hisz megedződtünk az elmúlt napokban.

Nagy fürdőzést is rendeztünk, mint később kiderült nem is lett volna szabad. Hisz alaposan megzavartuk a tó élővilágát. (Mondjuk ezen nem is csodálkozom.)

Este találtunk egy szabad csónakot. Mikor a táborra éjszaka borult s mindenki elaludt, mi kieveztünk a tóra. Fantasztikus élmény volt – odafelé. Visszafelé rettenetesen fárasztó.

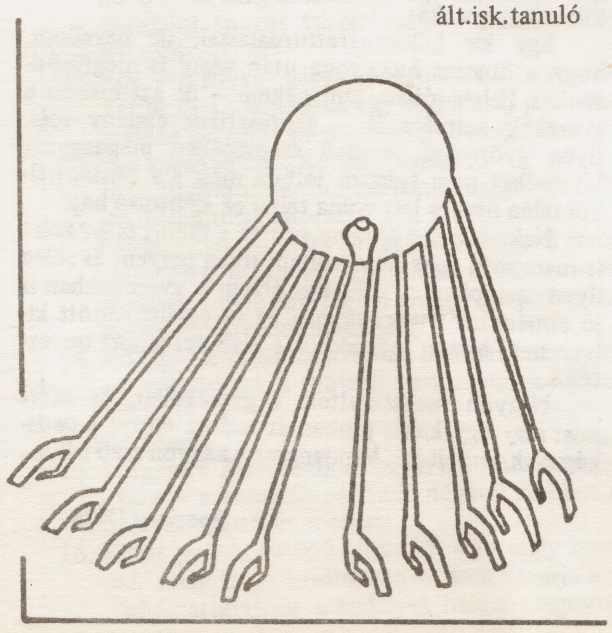
Augusztus 14. Reggel egy tehéncsorda ébresztett fel minket. A jámbor állatoknak pont a mi sátraink között vezetett volna az útja. Némelyiknek sikerült keresztülmenni a táboron, némelyiknek nem. Ez utóbbiak barátságosan benéztek a sátrakba ... Mindenki pillanatokon belül talpon volt – ezt is megérhettük egyszer.

Hamar fel is szedtük a sátorfánkat. Irány a busz, megyünk tovább. Utolsó programunk a Szigetközben volt. Fürödtünk a Dunában s még utóljára csónakáztunk is. Nagyon szomorúan indultunk haza, mert végül is rettentő jól éreztük magunkat. Kis csapatunk is összerázódott, táborvezetőinkkel is primán kijöttünk. (Néhány alkalomtól eltekintve.)

Még haza sem értünk már kérdeztük Gyugyuéktól, hogy mikor megyünk újra. Szegény annyit tudott válaszolni, hogy egyelőre még ki kell minket pihenniük.

Akinek van valami jó ötlete, írja meg! Nagyon várjuk.

Aláírás és minden felelősség:
Göndöcs Gábor
ált.isk.tanuló

Süni-táboros élményeim

A Süni Klubról

Hogy a legelején kezdjem: a Süni klubnak Ökoklub egyik tagja révén lettem résztvevője, aki tudván, hogy imádom a békákat, egyszer elhívott egy békamentési akcióra, Fertőbozra, amin a Süni klub tagjai – akkor kb. 20 biológiai érdeklődésű gyerek – is részt vett. Ezt követően már én is jártam a klub foglalkozásaira. Tulajdonképpen az is nagyon érdekelt, hogy milyen kapcsolatot tudok kialakítani a gyerekekkel. Hátha egyszer még pedagógus leszek... Igy lettem részese a nyáron megszervezett tábornak is.

Első tábori élményem

A szülők – gyerekek érkezését hosszas készülődés, takarítás sátorépítés előzte meg. A megérkező 37 gyereket a vezetők 4 csoportba osztották. Amikor Szalay Karcsi (fő-fő táborvezető) felolvasta, hogy melyik gyerek melyik csoportba tartozik, nem kis meglepetéssel hallgattam, hogy az egyik csoportnak én lettem a vezetője. Hirtelen 3 lányom, és 7 fiam lett...

A gyerekekkel való kapcsolatról

A gyerekekkel a lehető legközvetlenebb, baráti hangulat kialakítására törekedtünk. Megbeszéltük velük, hogy nyugodtan tegezzenek minket. Sőt akinek van valami beceneve, (Leó, Gyugyu, Tülök – vagy az enyém: a Dodó) azt nyugodtan hívják csak úgy. Persze ez kezdetben nem sikerült mindig a legfényesebben, hiszen a legtöbb gyerekbe erősen belenevelték a felnőttek iránti tiszteletet, na már legalábbis a megszólítás terén... Igy néha összejött egyké furcsaság is, mint pl. a „Csókolom, Dodó néni", vagy a Gyugyu bácsi azt mondta....

A tábor rendjéről

Minden reggel az ügyeletes csoport kelt fel legkorábban, ők készítették el a reggelit. Az indulás 8 órakor történt, egyetemi busz vitte az összes csapatot a kijelölt állomásra. Volt: madarászat, geológia, rovarászat, hidrobiológia, botanika.

Ilyenkor néhány egyetemista, vagy meghívott fiatal főiskolás beszélt az adott témáról. A gyerekek pedig attól függően, hogy mennyire sikerült őket előzőleg kifárasztanunk, figyeltek, vagy vihráncoltak.

A gyerekekről

Imádnivalóak, de valami rettentő rosszak voltak.

Eleinte féltem, hogy nem fogom megtalálni velük a megfelelő hangnemet és bánásmódot. Meg féltem, hogy nem fognak megszeretni... .. De ez az érzés a találkozás ötödik percében már teljesen kiirtódott belőlem. Azt hiszem – talán nem nagyképűség –, hogy a gyerekek körében elég nagy népszerűségnek örvendtem. Még a csoportunk nevének is a „Dodóniát" választották minden tiltakozásom ellenére.

Ugy érzem elég szoros baráti, ill. szövetségi kapcsolat alakult ki köztünk. Mindenről meséltek nekem. A magánéletükről, az iskoláról, de el merték mesélni még azokat a kissé pajzán vicceket is, amelyeket egyébként csak egymás között terjesztettek. Na nem mintha ez dicsekvésre méltó lenne, de az elképzelt baráti hangulatot sikerült megvalósítanunk. ... Na persze megvan mindennek a hátulütője is. Akit ennyire „havernak" éreztek, annak nem mindig fogadtak szót. Komoly 19 évemet nem mindig övezte félő tisztelet... Ez a szófogadatlanság akkor zavart leginkább, amikor fegyelmezetlenségükkel saját testi épségüket veszélyeztették. Nagyon féltettem őket... Ami nem is volt alaptalan. Néha hihetetlen ötleteik támadtak. Hol a kőfejtőn ugráltak le egy kisebbfajta szakadékba, hol az úttesten akartak átszaladni. Egyik reggel pedig arra ébredtem fel (igazán) hogy a csoportom az akkor kb. 80 cm-es tűz felett „tűz átugrálási versenyt" rendezett. Mikor megláttam majdnem megállt a szívverésem az biztos.

Nagyon haragudtam rájuk néha, de elég volt csak egy huncut mosoly, és újra rendben volt köztünk minden. Azt hiszem kárpótolt mindenért egy-egy kérdés, hogy „Dodó, ülhetek melletted a buszon?" vagy például az a jelenet, amikor legrosszabb Göndöcs Gábor nevű „fiam" egy csokit dugott a zsebembe, majd elrohant, még mielőtt egyáltalán szabadkozhattam volna. Hát lehet ilyen gyerekekre haragudni?...

A tábor életéről

Azt hiszem a vetélkedők, vagy akár az éjjeli túra izgalmait együtt élveztem én is a gyerekekkel. Na persze azt beleszámítva, hogy ők sokkal ügyesebbnek, és tanulékonyabbnak mutatkoztak, mint én. Fogyatékosságaimat a biológia terén – én erősen humán beállítottságú vagyok – hiába is próbáltam volna leplezni, élelmes kérdéseikre, talán ha többet értek a tárgyhoz, akkor sem tudtam volna mindig felelni.

F.Z.

Különben nagyon tanulékonyak a gyerekek. (Na megjegyzem azért a tábor végére nekem is sikerült megjegyeznem az „ebszőlő-csucsor" nevét.) Hogy az ügyességükre is példát mondjak: az éjjeli túrán, ahol legalább 100 db papírsündisznót kellett megtalálniuk, volt olyan gyerek, amelyik 20-at is talált... Én meg végigbóklásztam a fél világot, mire találtam egyetlen árva sünt...

F.Z.

A táborvégi kirándulásról

A tábor utolsó napjait Hanságban, Szigetközben töltöttük. A Fehér-tónál szálltunk meg. A tó melletti legelőn vertük fel a sátrainkat. Kezdetben gondunk volt azzal, hogy az összes sátor nem fért be a buszba, és sokat gondolkodtunk a gyerekek alvásrendjén. De azt hiszem ezzel a kérdéssel is csak mi foglalkoztunk igazán. A gyerekek majdnem fele ugyanis már a megérkezéskor kijelentette, hogy ő nem a sátorban, hanem a szabad ég alatt szeretné tölteni az éjszakát.

Egy kis lelkiismeretfurdalással, de bevallom, hogy a hosszas huza-vona után végül is megfürödtünk a Fehér-tóban, ami nekem – de azt hiszem a gyerekek számára is – fantasztikus élmény volt. Ilyen gyönyörű, eredeti szépségében meghagyott környéket nem sokszor láttam még, s a fürdés nélkül talán nem is lett volna teljes ez az utolsó nap.

Nekem óriási élmény volt ez a tábor, talán azért is mert még soha nem voltam ilyen helyen, és főleg ilyen szerepben.... .. És úgy érzem a gyerekekben is jó élményként maradt meg ez az együtt töltött kilenc nap, hiszen már akkor a jövő évi tábort tervezték...

Nagyon megszerettem a gyerekeket, de azért most már egy kicsit jobban át tudom érezni a pedagógusok terheit is... Mindenesetre nagyon szép pálya..

Eperjesy Dóra

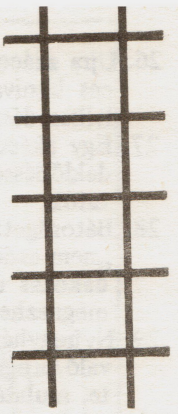
Tanulmányút „valahol Európában"

tragikomédia két felvonásban

/forgatókönyvkivonat/

(jelentés a '88. évi zárótanulmányútról)

(a tanulmányutat az Erdőművelestani tanszék szervezte)

I. felvonás

Szereplők: végzős erdőmérnökhallgatók, néhány egyetemi oktató és a balsors.

Helyszín: valahol kis hazánk nagy hegyei között.

Hangulat: rózsaszín, mely később gutaütéslilába vált át.

A színek és a kapcsolódó események!

1. nap: Hétfő

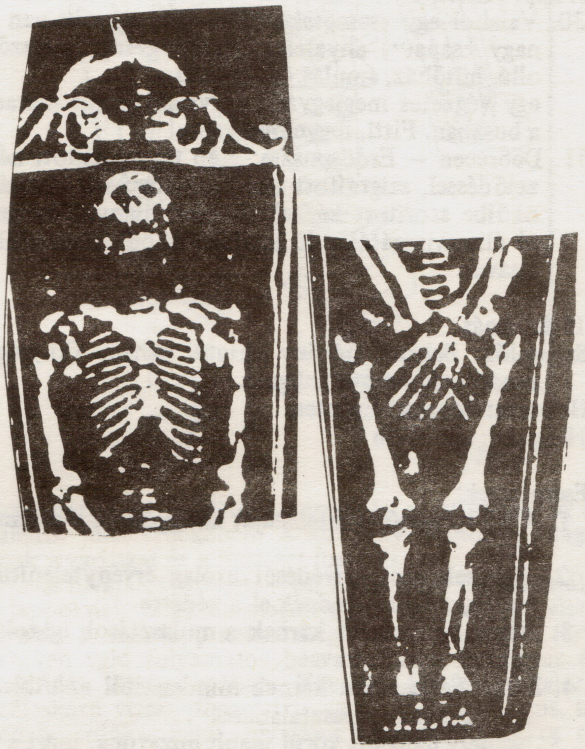
1. Kápolna: a társaság az előre megbeszélt időre megérkezik a helyi étterembe, ahol azonban csak egy óra múlva fogadják.
2. Kál: a kis csapat csemetekertet látogat; a tanusított érdeklődés olyan, mintha már láttak volna néhány csemetekertet.
3. Tölgyes a Bükkben: ismeretterjesztő előadás a tölgypusztulás tüneteiről, futólépésben.
4. Miskolc: rövid másfél órás várakozás nem tudni miért.
5. Sátoraljaújhely: egy kocsma előtt: egyik buszunk várja a másikat.
6. Sátoraljaújhely SZOT-üdülő: a másik busz várja az egyiket.
7. Ugyanott egy szoba: szobánként 20 db kb. 1,70 m hosszú ágy előtt tágranyílt szemmel álló hallgatók; a zuhanyzó felől halk sikolyok – mintha valaki hideg vízben fürdene.

2. nap Kedd

8. Másnap a Zemplénben: az erdőben a balsors zúg egy 50 hektáros tarvágás szélén: ez a XX. s az erdő levonul a hegyről a völgybe, az aprítógéphez – helyére majd lucfenyő kerül.
9. Novajidrány: csendélet – a társaság a fűben ül és ebédel két kenyér közt egy-egy mócsingot rág; időnként fojtott káromkodás – valaki csontba harapott.
10. Egy vágástéren: gépbemutató – LKT, vágáseltakarító és a szántáshoz egy vadonatúj japán kertitraktor kézzel is meghajlítható bádogekével.
11. Egy kocsmában: „Kultúrprogram"
12. Egy duglászosban: az esőben ronggyá ázott banda mélán tűri balsorsát.
13. Fahíd a Zemplénben: előtte tábla: max. 5 tonna, rajta Fitti busza kb. 16 tonna; a balsors vezette társaság izgatottan figyeli ahogy a repedt főtartó behajlik; halk elégedetlenség.
14. Kőkapu: a vadászkastélyban a tanári kar egy része új szállásra lel; a többiek visszamennek Sátoraljaújhelyre.

3. nap: Szerda

15. Tölgyes a Zemplénben: példa a természetes felújításra – a beteg fákról hulló néhány makkot a túl sok vad röptében megeszi.
16. Kicsit arrébb: épülő erdeiút kb. 4 m mély bevágással, mely itt – kivételesen – nem zavarja a talaj vízháztartását; de a kedélyek hamar megnyugodnak a sörháztartás rendezésével.

17. Forrás az erdő hűvösében: benne sok üveg sör – a Füzéri vár megtekintése emiatt most elmarad.
18. Kőkapu: a fővadász elmeséli ki, mikor lőtt itt farkast, hiúzt, medvét, s hogy ez utóbbi milyen káros, mert megeszi a muflont.
19. Ugyanott kicsit később: a sör-pálinka váltó örömére kissé illuminált társaság.
20. A buszban: balsorsunk dalestje enyhén ortány felhanggal.

4. nap: Csütörtök

21. Uton: kultúrprogram (Sátoraljaújhely, Sárospatak, Tokaj stb.), mely tervbe sem volt véve, így hát elmarad.
22. Baktalórántháza: a társaság az erdészet statisztikai adatait nézheti számítógépes programról mintegy két órán át; egyes hallgatók helyére kámforos köd ül.
23. Kicsit arrébb: akácfiatalos; a rokonság jegyeit „mutató" fák; az unalom jegyeit mutató hallgatók.
24. Étteremben: a csapat melankolikusana négy nap alatt már harmadik gulyáslevesét fogyasztja.
25. Erdő az alábbi akácos mellett: óriási tölgyek, gyertyánok, a kánikula ellenére a homokos talajon vízkedvelő páfrány, nenyúljhozzám; balsorsunk csak a fatömeget láttatja velünk.

26. Ujra akácos: maggyűjtőterület; a mintegy 20 perces látnivalót másfél óráig nézzük „kirobbanó" lelkesedéssel.
27. Egy akácos: a klóngyűjteményt nem lankadó érdeklődéssel figyelő hallgatóság – elsősorban oktatók.
28. Bátorliget: ősláp különleges élőlényekkel, szóval „nem erdőmérnöknek való hely"; egésznapos hadakozás után az érdeklődők csoportja futtában megnézheti.
29. Nyíregyháza – Sóstó: megvan az erdőmérnöknek való program – vadpörkölt, sör, vodka, búcsúeste, mulatás – helyett idegesség, hajbakapás és a végén pártszakadás.

5. nap: Péntek

30. Valahol egy csemetekertben: hát „újra itt van a nagy csapat"; anyatelep, nyárdugvány, metszőolló, hűtőház, ámulás és bámulás;
egy végzetes megjegyzés: ha valaki benne marad a buszban, Fitti, fegyelmit kapsz!
31. Debrecen – Erdőspuszta: szép táj megtiltott nézelődéssel, szigorított ebéd katalógussal; távozás ökölbe szorított kézzel, tizenkét hiányzó hallgató államvizsgától való jogtalan és önkényes eltiltásával.

II. felvonás

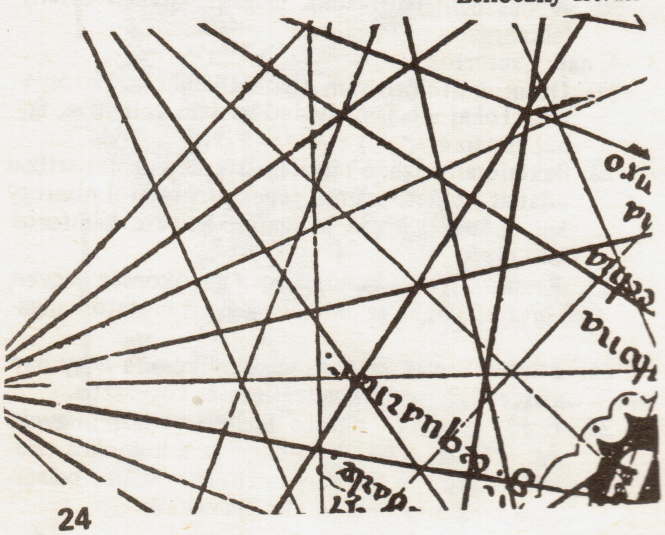
Szereplők: Balsors, néhány oktató, néhány (ki-)végzendő erdőmérnökhallgató.
Helyszín: Sopron, Egyetem
Hangulat: skizofrén

Események:

1. A 12 hallgató feketelistáját kifüggesztik a dékániban.
2. Egyesek diplomavédését utólag érvénytelenítik, másokat nem engednek el a védésre.
3. Írásos beszámolót kérnek a mulasztások igazolására.
4. Írásos beszámolót kérnek mindenkitől az utolsó nap „szakmai tapasztalatairól".
5. Némely hallgató körül újabb huzavona, mert a beszámolót nem fogadják el.
6. Különeljárási díj fizettetése.
7. S mindez az államvizsgára való eredményes felkészülés jegyében; s egy jogilag tisztázatlan helyzetben.
8. Kár, hogy nem tettük kellemesebbé az együtt töltött utolsó napokat.

Művemet ajánlom a tanulmányút Főtitánjának:

Lehoczky István

A LAPPOK HELYZETE SVÉDORSZÁGBAN

Svédország területén már ősidők óta élnek lappok. Legvalószínűbb, hogy keletről érkeztek még a Krisztus előtti időkben kisebb csoportokban. Dél-Finnországon keresztül érték el az Északi-tenger partjait és a Skandináv földrész belsejét. Tudjuk, hogy olyan régóta élnek szervezetten Észak-Svédország e vidékein, hogy az ősiség joga területi igényük alapjául tekinthető.

A lapp települések területe ma kiterjed Skandinávia egész északi területeire, elhúzódik a hegyvidéken mind a svéd mind a norvég oldalon a határ mentén, egészen Dalarna svéd tartomány északi határáig.

A lappok eredetileg vadászok és halászok voltak. A vad rénszarvasok befogása volt vadászkultúrájuk fő jellemzője. A szelídítés megindulása után kialakultak a rénszarvastartás különböző formái, ez azonban egy több mint 1000 évig tartó folyamat volt.

Rénszarvastartás

A lappok (samik) számát 40-50.000 körülire becslik, ezekből kb. 15-17.000 él Svédországban. Nincs egyedüli kritérium, ami meghatározná, hogy kit nevezünk lappnak. A rénszarvastartás, rokonság és nyelv mind lehetséges kritériumok, de mindegyik más eredményt adna. A 15-17.000 lap közül, akik ma Svédországba élnek, kb. 2500 (6-700 család) foglalkozik közvetlenül rénszarvastartással úgy, hogy megélhetését részben, vagy teljesen ebből biztosítja.

A lappok nagyobb része más módon keresi kenyerét. Megtalálhatók a legkülönbözőbb foglalkozásokba mind lappterületen, mind Svédország más részein is. Kötődésük a lapp kultúrához igen változó, az etnikumokhoz való erős ragaszkodástól a svéd többséggel való teljes asszimilálódásig. Az utóbbi években, azonban úgy tűnik, hogy az öntudatuk erősen megnőtt részben a svéd kormány lappokat támogató döntései, részben pedig a kisebbségi problémák utáni növekvő nemzetközi érdeklődés következtében.

Svédországban két különböző rénszarvastartási módszer alakult ki. Az egyik, az erdős területeken az álló típusú, ahol a rénszarvasoknak csak meghatározott mozgásszabadaságuk van.

A másik, a hegyi rénszarvastartásként ismert, nomádabb; nagyobb területen terjedt el. Ezt egy viszonylag hosszú vándorlás jellemzi a nyári hegyi legeltető területek és a téli erdei, vagy tengerparti legelők között.

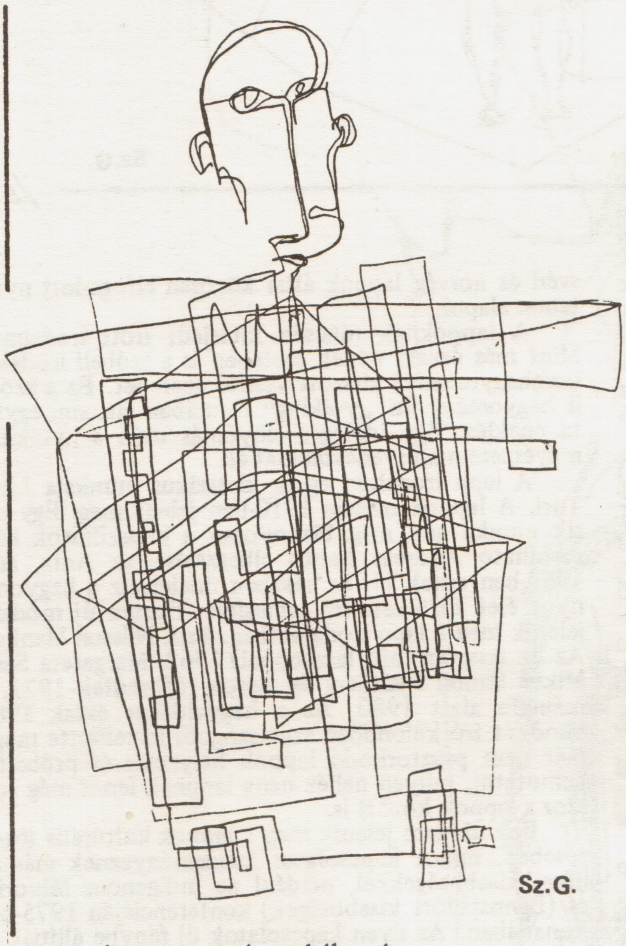
A rénszarvastenyésztő lappok tagjai egy sami „falunak", vagy közösségnek (lappul cearru), ami mind adminisztratív, mind gazdasági egység, és egy bizonyos legeltető területhez tartozik. A cearru egyfajta szövetkezet, ami a rénszarvastartásért is felelős az ő legelőin. Közös szolgáltatásokat hoz létre, tart fenn és ezek költségeit a tagok között osztja meg. A hegyi rénszarvastartás kialakulása és elterjedése adta meg e közösségek területének jellemző formáit – hosszú, keskeny, ÉNY-DK irányú vonal mentén sorban helyezkednek el. Ennek a fő oka az, hogy a rénszarvasok vándorlási iránya követi a főbb folyóvölgyeket és tórendszereket. A legelőket három fő területre lehet csoportosítani: nyári legelők a magas kopár hegyoldalakon, a tavaszi és őszi legelők, amik a nyíres erdősávhoz kapcsolódnak az alacsonyabb hegyoldalakon és a téli legelők a fenyvesek között.

Az alacsonyabb hegyi legelők régiójában, ahol a rénszarvasok párzanak és borjaznak (tavaszi-őszi legelők) fokozatosan kialakultak az állandó lapp települések (vistinek). A tavaszi és őszi táborhelyek majdnem mindig azonosak voltak. Ez a folyamat eredményezte, hogy a telepek száma folyamatosan növekedett, a vándorlások hossza pedig fokozatosan csökkent. Másrészről néhány állandó lapp település épült ki még az ala-

csonyabb téli legelőknél is, mivel ezek kényelmesebbek voltak a modern szolgáltatások szempontjából. Ezzel a nomád típusú életforma, ahol az egész család vándorolt, szinte teljesen megszünt. Kivéve azt a néhány pásztort akik még ma is követik az állatokat. Helikopter, autó és hórobogó néhány a modern eszközök közül amit ma a pásztorkodáshoz használnak.

1920-ig az intenzív rénszarvastartás volt az általános, ami azt jelentette, hogy a szelíd állatokat kis csordákban tartották. A rénszarvasok tejet adtak, igavonó állatként használták őket és egész családok vándoroltak a csorda mellett. Ma már szinte teljesen az extenzív módszer dominál, ami azt jelenti, hogy nagy csordákban tartják az állatokat folyamatos ellenőrzés nélkül. Csak télen gyűjtik össze őket kisebb csordákba. A rénszarvastartás ma elsősorban a hús előállítását szolgálja.

Egyike a legfontosabb aktuális kérdéseknek az, hogy hogyan lehet jövedelmezőbbé tenni a rénszarvastartást. Jelenleg kb. 25.000 rénszarvas van Svédországban. Becslések szerint ahhoz, hogy egy család átlagos keresetre tegyen szert kb. 500 rénszarvast kell tartania, ennyi azonban csak kevésnek van. Ha kevés a bevétel a rénszarvastartásból, a ritkábban lakott területeken a földművelésből pótolják, máshol a vadászatból, halászatból, kézimunkából és a turizmusból származó kiegészítő keresettel. Az állattartás a délebbi területeken – Jantland és Vasterbotten tartományokban a legjövedelmezőbb.

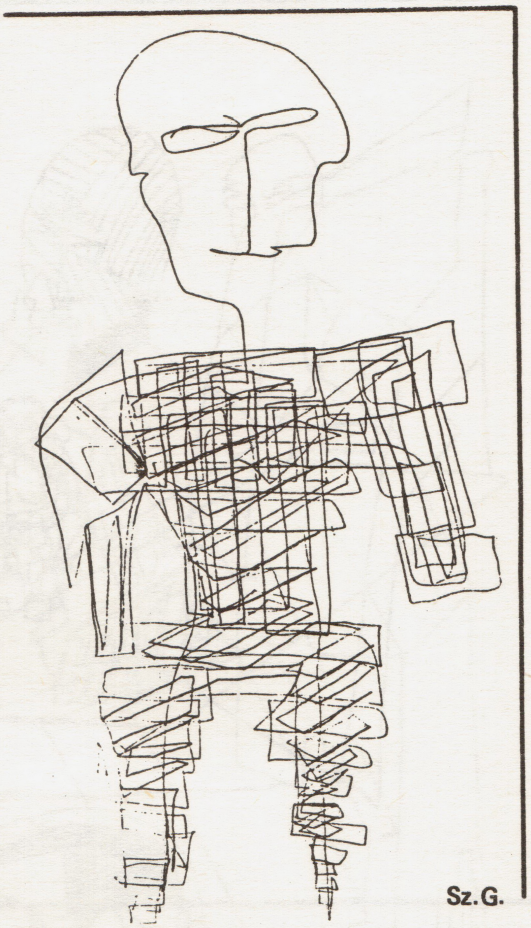

Sz.G.

A rénszarvastartás szabályozása

Az 1971-es rénszarvastartási törvényt részben azért adták ki, hogy javítsák a rénszarvastartás gazdálkodási viszonyait. A törvény szabályozza a svédországi rénszarvastartást és utal a hivatalos alkotmányra amelyben ez törvényesen engedélyezett.

A törvénykezés tartalmaz olyan rendelkezéseket is, amiket az állattartók érdekeiben hoztak. Például a rénszarvastartás előjoga a lappoknak van fenntartva és a meghatározott területen élhetnek vele. A törvény viszont jogot ad az államnak arra, hogy kezdeményezhesse bizonyos területek lezárását ha ez szükséges az általános jólét érdekében. A kormány fenntartja magának a vadászat és a halászat jogait is.

Sz.G.

A hivatalos vitákat, – pl. arról, hogy mi garantálná a lappoknak, hogy ők maguk dönthessék el jövő viszonyukat a nem lapp nemzetiségűekhez – a legelő területeken való folyamatos beavatkozások tartják az érdeklődés központjában. Növekvő közúti forgalom, széleskörű vízszabályozási tervezet, nagy turizmus, intenzív erdőhasználat, hivatalos védelem bizonyos ragadozó állatokra stb. mindenhol növekvő követelmény a lappok felé igazodni az új feltételekhez. Állami bizottság dolgozik jelenleg egy vonatkozó javaslaton, hogy hogyan lehetne a lappok föld és vízi jogait megrövidíteni más érdekekkel szemben, amik közvetlen konfliktusban vannak a szarvastenyésztőkkel.

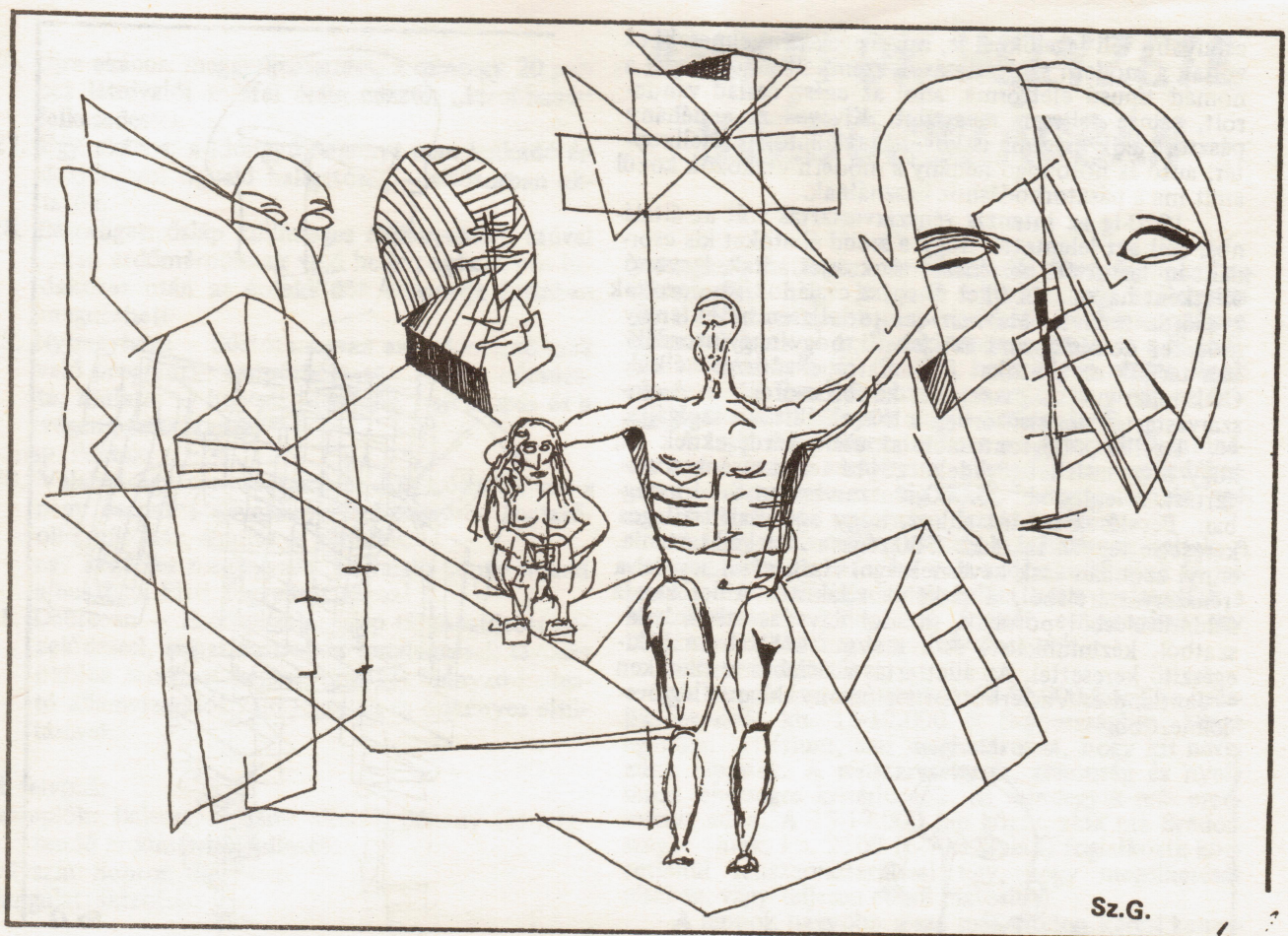
Oktatás

A lapp gyerekek a 9 éves kötelező általános iskolájukat vagy a saját kerületükben az állami támogatású iskolákban, vagy a két állami „nomád" iskola egyikében végezhetik el. Az iskola megválasztása teljesen a szülőkre van bízva és a kilenc éves periódusban az oktatás ingyenes. A nomád iskolák céljai általában azonosak más általános iskolák céljaival, a különbség az, hogy ezek lapp nyelvet és kultúrát is tanítanak.

Azoknak a gyerekeknek, akik nem lapp iskolába járnak, olyan anyanyelv oktatás áll rendelkezésükre, amit minden gyerek igénybe vehet, aki más nyelvet használ otthon, nem a svédet.

A közfenntartású oktatás létezik a lappok között a XVII. század elejétől. Ez a kereszténységre térítésük részeként kezdődött és ezzel egyidőben jelentette be igényét a svéd hatalom az északi területekre.

1942. óta létezik egy speciális kollégium a lappok részére, ami főleg idősebb csoportoknak ad képzettséget, kiegészítve a korábbi, alacsony iskolázottságot. Ellátva a lapp és más nemzetiségű hallgatók oktatását és felkínálva a lapp kultúrával foglalkozó tanfolyamot, remélhetően az iskola továbbra is működni fog és kiterjeszti oktatását.

1974. óta Kantokeinóban Norvégiában működik egy egyetem, ami kutatással, tájékoztatással és oktatási munkával foglalkozik az északi országok lapp nemzeti sége körében. A fő célja az Északi Sami Egyetemnek. hogy hangot adjon a lappoknak a kutatásra szánt össze gek felhasználásának meghatározásában és a kutatási té mák fontossági sorrendjének eldöntésében.

Kultúrális élet és a nyelv

A lapp kultúra egyik kifejeződési formája a kézimunka, ami az elmúlt években egyre nagyobb érdeklődést váltott ki. A kézművesség jellegében részben már megváltozott, mivel a midennapi házi eszközök szuvenírré váltak. A kézimunka fontos gazdasági tényező lett sok lapp számára, mint kiegészítő jövedelem. Számos tervező fejlesztett ki új, dekoratív formákat, ami bizonyos értelemben előidézte a lapp kézimunka hagyományának a feléledését. Same-Átnam-a kultúrális szövetségük – nyilvános kiállításokkal őrzi meg ezeket az emlékeket.

A lapp nyelv a finnugor nyelvcsaládhoz tartozik és három fő dialektusra, vagy alcsoportra lehet osztani: a központi, vagy északi – sami (ez a legnagyobb), a keleti és a déli sami.

A déli samit Közép-Norvégiában és Észak-Közép Svédországban beszélik. Északabbra Svédországban, Norvégiában és Finnország legészakibb részein a központi, vagy északi-sami dialektus a legnépszerűbb. A keleti samit Kelet-Finnországban az Inari tótól keletre, egészen a szovjetunióbeli Kola Peninsuláig beszélik.

A nyelv kérdése természetesen egy fontos kérdés. A fő gond eldönteni, hogyan lehet a lapp nyelvet a legjobban megőrízni és megújítani. Sámi nyelvtanfolyamok egyre növekvő számban állnak rendelkezésre. A kiadott irodalom nagyobb része északi-sami dialektusban íródott – ezt kb. a lappok 75 %-a beszéli – ez a svéd és norvég lappok által közösen elfogadott nyelvtanon alapul.

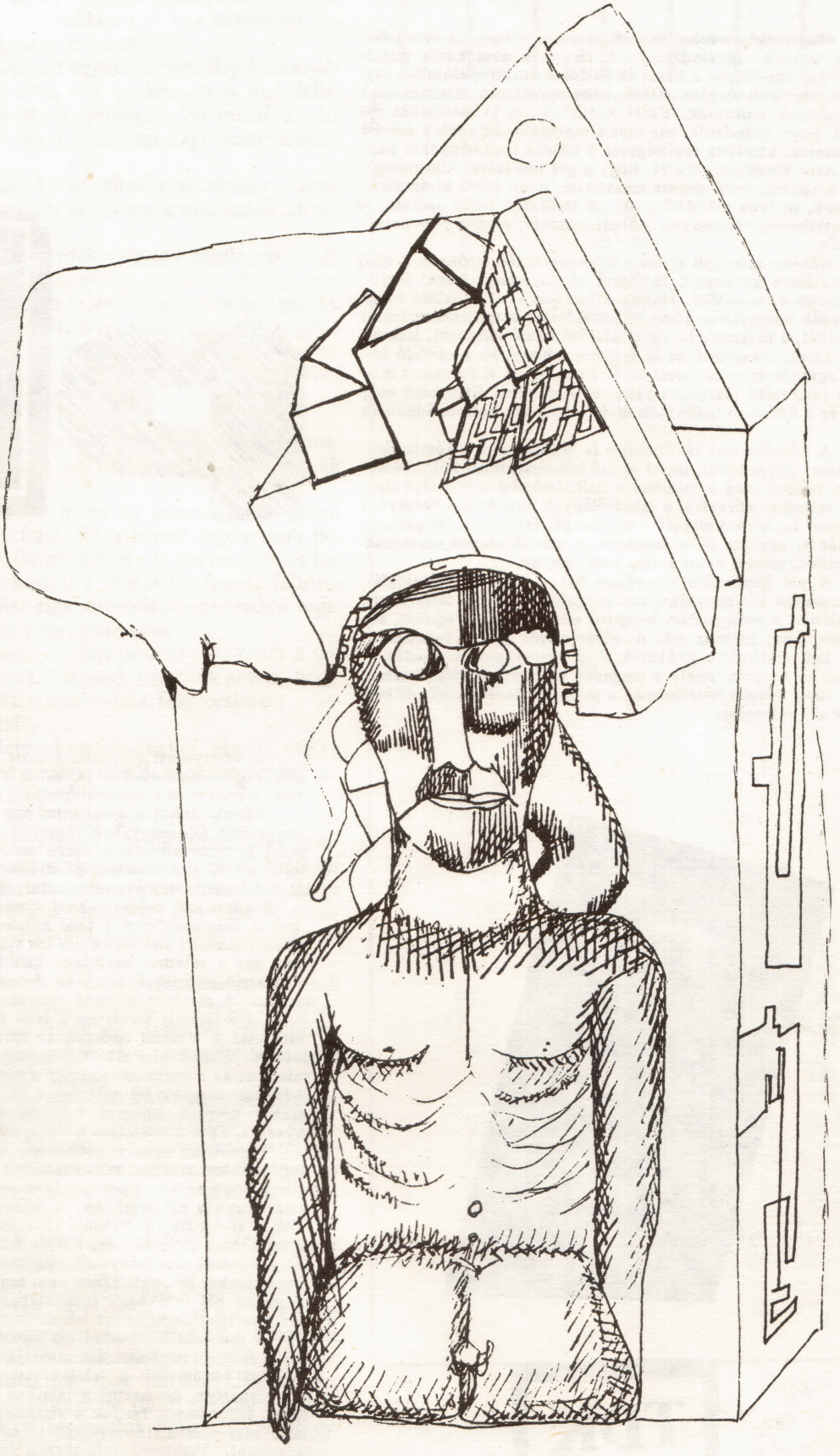
A lappoknak nincsen kiterjedt írott irodalmuk. Mint más északi népek esetében is a szóbeli irodalom (szájhagyomány) játszott vezető szerepet. Ez a szóbeli hagyomány ún. „yoiking" formában élt, ami egyfajta éneklés. Egy időleges elnyomás után a „yoiking" művészete ma új reneszánszát éli.

A lapp irodalom egyik klasszikus munkája Johan Turi. A lappok meséje 1910-ben jelent meg. Egy másik munka ami még bizonyosan a klasszikusok közé sorolható Andreas Labba elbeszélése, az Anta, amit 1969-ben adtak ki. Ez részben önéletrajz a hagyományos élet történeteivel színesítve. Ezután új módszer jelenik meg a lapp irodalomban. Erik Nilsson Mankok: Az én lasszóm (Mit lasshoppel) 1962, Margareta Sassi: Mikor Simon Fjaltberg és mások ráébredtek 1971, A málnafa alatt 1980, Az a hegyvidékes észak 1983. Mindkét író különböző szemszögből közelítette meg a már nem pásztorkodó lappok helyzetét és próbálták bemutatni, milyen nehéz néha lappnak lenni még sokszor a lappok között is.

Egy új elem jelenik meg a lappok kultúrális törekvésében, mikor kapcsolatot kezdeményeznek más etnikai kisebbségekkel, például az Indigenous Minorities (Bennszülött kisebbségek) konferenciáján 1975-ben Kanadában. Az ilyen kapcsolatok új fénybe állítják az otthoni ügyeket. Azóta több ilyen konferencián is képviseltették már magukat. A svédországi lappok tagjai a World Conncil for Indigenous Peoples (Bennszülött Népek Világszövetség)-vel is az Északi Sami Szövetségen keresztül.

További információk: The Swedish Institute
Box: 7434
S-103-91 Stockholm
Sweden

ford. Péchy László
III.emh.

Sz.G.

TDK

Az itt következő cikkek a '88/89. tanév TDK konferenciáján megismertetett dolgozatok alapján készültek.

TALAJKÉMHATÁS–VIZSGÁLATOK EGY ELCSERESEDETT GYERTYÁNOS–KOCSÁNYTALAN TÖLGYESBEN

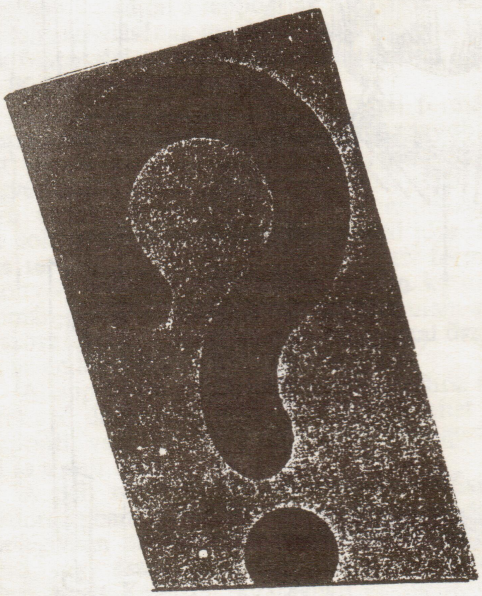
Napjainkban sokat foglalkoznak a környezet, ezen belül a talajok savasodásával. E tárgyban nem kevés publikáció lát napvilágot a hazai és külföldi szakirodalomban egyaránt, amelyek alapján eltérő, néha egymásnak ellentmondó vélemények születnek. Ezért kezdtünk mi is méréseket végezni, hogy kiderítsük, mennyire megbízhatók azok a mérési módszerek, amelyek segítségével a közölt eredményeket kapják. Arra keresünk választ, hogy a pH mérésével kimutatható-e a talajok feltételezett savasodása. Ezen kívül kíváncsiak voltunk, milyen mértékű a pH kis területen belüli szórása, és kimutatható-e valamilyen időbeli változás, esetleg éves periodicitás.

Néhány szót kell ejteni a környezeti tényezőknek a talaj kémhatására gyakorolt hatásáról. Valamennyi közül legjelentősebb a csapadéké. Humid klimában a földfelszínre hulló csapadék mennyisége jóval meghaladja az evapotranszspiráció mértékét, a megmaradó víz a talajban lefelé vándorol, kimossa a kalcium-karbonátot és az annál könnyebben oldódó sókat, agyagásványokat, nem savas kationokat. E folyamat miatt a talaj felső rétegének pH értéke csökken. Ellenkező esetben ez a kilúgozó hatás nem érvényesül, sók halmozódhatnak föl.

A hőmérséklet kétféleképp is befolyásolja a kémhatást. Egyrészt közvetlenül, mivel eltérő hőmérsékleten különbözőképp valósul meg a talajban a fizikai-kémiai egyensúlyi állapot, másrészt közvetve, a talajélőlények aktivitását befolyásoló úton. Ez képezi alapját a talajok pH értékének évi periodicitását is, ugyanis télen kevesebb és más élőlények mutatnak aktivitást, mint a nyári meleg periódusban.

A pH növekedés irányában hat a növényzet biológiai akkumuláló tevékenysége, ami azt jelenti, hogy a talajfelszín közelében a savanyodást tompító növényi tápanyagokat, kísérőelemeket halmoz fel. A növényekről szólva feltétlenül meg kell említeni a gyökerek által termelt gyökérváladékok savanyító hatását, amely a csapadék kilúgozó hatásával szemben jóval kisebb térrészben, a gyökér közvetlen közelében okoz pH változást.

TDK

A környezeti tényezők között kell figyelembe venni az antropogén eredetűeket is, mint a műtrágyázást, esetleges talajművelést és a savas ülepedést.

Kísérletünket a Szárhalom egy 79 éves, sarjeredetű, elcseresedett állományában végeztük. A talaj genetikai talajtípusai agyagbemosódásos barna erdőtalaj. Az 1 ha-os mintaterület 100 állandósított pontjáról talajfúróval vettünk mintát 4-5 hetente egy éven keresztül, mindig az A_1+A_3 szintből.

Statisztikai módszerekkel vizsgáltuk, hogy kimutatható-e a mintaterületen a talaj kémhatásának szezonális változása. A vizsgált adatsorok oly kis százalékánál jelentkezett ez, hogy azt a véletlen hatásának kell tulajdonítani, ugyanis a regresszióanalízishez 10 %-os tévedési valószínűséget választottunk. A mérési adatsorok elemzése alapján megállapítható, hogy a vizsgálati területen a talaj kémhatásának szezonális változása a vizsgált időszakban statisztikailag nem volt igazolható. Ennek oka a talaj rendkívül nagy inhomogenitása, valamint az a körülmény, hogy a szokásosnál enyhébb és csapadékban szegény tél volt, így a környezeti tényezők az évszakra kevésbé jellemző folyamatok kijátszódását eredményezték, ezek kimutatása is nehezebb.

Végeztünk arra vonatkozóan is vizsgálatot, hogy egy pont néhány dm^2-es környezetéből vett 5 minta mennyire jellemezheti az adott pontot. Igen nagy, 0,5 körüli szórást tapasztaltunk a pH értékben. A mérést három más állományban is elvégeztük és hasonló szórásokat kaptunk eredményül. Ezek a nagy eltérések arra hívják fel a figyelmet, hogy egyetlen pH mérés eredményéből nem szabad messzemenő következtetéseket levonni. Főleg nem szabad egy pontból származó minta pH értékének ismeretében nagyobb területre vonatkozó megállapításokat tenni.

A mintaterületünkönt kis területről vett minták pH-jának igen nagy eltérései azt mutatják, hogy ez az érték nem jellemzi kielégítően a talajok milyenségét, nem lehet vele megbízhatóan kimutatni a talajban lejátszódó változásokat. Ezért érdemesnek tartjuk a vizsgálatokat a savanyúság és a talaj adszorpciós viszonyainak (T és T-S érték) mérésével kiegészíteni.

Balogh Lajos és Szauer Mátyás
III. emh.

TDK

Haldokló rétek?

A Zemplénben jártam a nyáron. A kellemes és a hasznos összekötésének jó példája volt ez a többhetes tartózkodás a nyári gyakorlat keretében.

Feladatunk roppant egyszerű volt: járjuk az erdőt és nézelődjünk. Persze, ezt másképpen is meg lehet fogalmazni: a természeti (geológiai, botanikai, zoológiai) értékek feltárása a Zempléni Tájvédelmi Körzet területén.

Pompás feladat. Ez azokhoz a munkákhoz tartozik, melyeknél nem lesi az ember a munkaidő utolsó perceit.

Nem múlt el nap érdekesség és különlegesség nélkül. Különlegesség? Az ember számára különleges. Nem valószínű, hogy az a lény különcnek érzi magát. Megtalálta életfeltételeit, teret követel magának. Ennyi az egész. Természetes dolog. Talán ez az, ami elragadott bennünket. Találtunk sok olyan helyet, ahol nem látszott emberi kéz nyoma.
Ellenpélda is akadt.
Csodálatosak a hegység rétjei nyáron. Virágpompával, a rovarvirág díszes képviselőinek özönével várják az arra látogatót.

Érthetetlen, hogy miért itt kívánnak vadföldet, illetve lucost kialakítani. Ez a lehető legdurvább beavatkozás a rét életközösségébe. Az évi rendszeres kaszáláshoz alkalmazkodott a vegetáció. A gyep feltörése azonban a terület elgyomosodását, az eredeti vegetáció visszaszorulását eredményezte.

Az állapotromlás mellett területi csökkenés is jellemzi a hegyi réteket. Biztosak lehetünk abban, hogy a rendszeres kaszálás elmaradása felgyorsította a beerdősülés folyamatát.
A gépi, rendszertelen kaszálás (akkor végzik, mikor van gép) nem megoldás. Ebből a szempontból az egyenetlen terep a fő probléma.

Mit tegyünk hát? Vagy tegyünk-e egyáltalán valamit? Hagyjuk érvényesülni a természetes folyamatokat? Nem lenne rossz megoldás. Legalább eltűnnének az emberi próbálkozások eredményei azáltal, hogy szép gyertyános-bükkös alakul ki. Ott vannak azonban a rét értékei. Ártottunk nekik – nem kellene tenni valamit érdekükben?

A kérdés egyértelmű megválaszolásához tudnunk kellene azt, hogy milyen – természetesnek mondható – folyamatok vezetnek egy hegyi rét kialakulásához. Egyáltalán végbemehetnek-e ezek a folyamatok a jelenlegi körülmények között?

Hasonló a kérdés az Istvánkút nyíresével kapcsolatban. Hagyjuk-e, hogy a társulásképesebb bükk, tölgy és gyertyán „betörjön" a nyíresbe, veszélyeztetve ezzel annak értékeit. Érzésünk szerint míg a terület gazdái foglalkoztak a nyíressel, gátolták a természetes folyamatokat. Szorgalmasan kaszálták a gyér lombozat alatti dús lágyszárú növényzetet – biztosítva ezzel a nyír uralmát.

A fák azonban megöregedtek. A kaszálások fokozatosan elmaradtak. A társulás sorsa ma már megkérdőjelezett. Ugy gondoltuk, folytatjuk a természetes folyamatokat gátló tevékenységet. Egy ideálisnak tűnő állapot fenntartása még mindig kisebb bűn, mint a degradálódás elősegítése (lásd. gyepfeltörés).

Eltávolítottuk a cserjeszint gyertyán- és tölgybozótjait, tervezzük a nyír alátelepítését.
Való igaz, hogy mindez időleges megoldás. De ha jól meggondoljuk, minden az.

Dudás Béla
III. emh.

TDK

EGY HANGYÁNYI FIGYELMET KÉREK!

Figyelmeteket az erdei vöröshangyák számára kérem. Most az elején csak egy „hangyányit", de lehet, hogy a végére a legnagyobb ma élő hangyák méreteit is meghaladja majd.

Megkérdezhetitek, miért irok hangyákról, amikor általános iskolától kezdve tanítják, emellett személyes ismerősök – ha máshonnan nem, a rosszul sikerült kirándulásokról, amikor a hosszú gyaloglás fáradalmait kipihenni vágyva elnyúlik az ember egy szép, napsütötte, harangvirágos helyen, de másodperceken belül a legjobb break--táncost lekörözve toporzékol a hegytetőn, mert az inge alatt millió hangya rohangál, a dühösebbje még harap is.

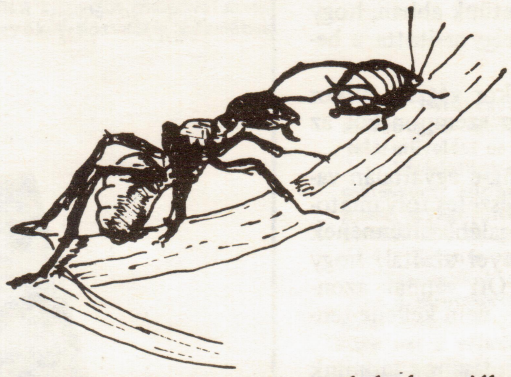
Hát rendben van! A hangyák államalkotó ,társas rovarok, a szorgalom mintaképei.... de lehet, hogy ezeken a fontos információkon túl is szolgálhatnak néhány érdekességgel.

Az erdei vöröshangyák egy levél-, ágacska-, vagy fenyőtűkupacszerű építményben élnek, egyrészt a fellelhető anyagoktól függően, de vannak egyéni izlések is. A Formica pratensis fészke pl. főleg lombgallyacskákból és levéltöredékekből áll, a F. rufa inkább fenyőtűből és -gallyakból építkezik, sőt az elegyes erdőkben is inkább ehhez látszik ragaszkodni. A dolog másik része azonban az, hogy hiába álmodik egy bükkerdei hangya egy gyönyörű, hosszútűjű, feketefenyő bolyról, álma valószínűleg nem teljesülne, de ha nagy-nagy fáradságok árán mégiscsak megvalósítaná, olyan lenne, mint egy alpesi ház az alföldi tanyavilág kellős közepén.

Maga a bolyépítés egy hőgazdaságilag nagyon komolyan megalapozott tevékenység, amely a külvilág változásaihoz szervesen kapcsolódik, elsősorban a hőmérséklethez és a nedvességtartalomhoz. Ezért van az, hogy száraz és meleg időben egy és ugyanaz a boly más alakot ölt, mint nedves és hűvös időben, azonkívül zordabb éghajlat alatt is más a boly alakja, mint mérsékeltebb helyen. Az alak változtatása mellett a boly belsejében is működik egy temperáló mechanizmus: a fészek anyagának különböző sűrűségben való beépítésével különféleképpen szigetelő rétegeket lehet kialakítani, így a belső térfogat is különböző hőmérsékletű zónákra oszlik. Ilyen módon próbálnak védekezni a hangyák a külvilág számukra kedvezőtlen éghajlati hatásai ellen.

Az, hogy a bolyanyag be ne fülledjen, illetőleg rothadásnak ne induljon, folyamatos anyagmozgatással kerülhető el. A beépített levél-, ill. fenyőtű először le az aljára, aztán fel a tetejére vándorol a fészken belül, csak a nagyobb gallyacskák maradnak lenn, amelyek a nehézségi erőnek engedelmeskedve lefelé még csak-csak lejutnak különféle huza-vonák árán, felkerülésük esélye azonban elenyésző.

A bolyok fokozatos növekedése, csúcsosodása figyelhető meg egészen a tenyészidőszak végéig, míg reggelenként csípőssé nem válik a levegő. Ekkor a télre való felkészülést befejezve a hangyák a védettebb földalatti részekre húzódnak vissza, miközben a dombocskát lassan beborítja a hó és markába veszi a fagy.

Ez így megy egészen tavaszig, amikoris a napsugarak leolvasztják a havat és a levegőt is kellőképpen megmelegítik. Ekkor előbujnak a hangyák. Megkezdődik a téli károk rendbehozatala, majd a további bolyépítés és élelemszállítás. A „külső szolgálat" a dolgozók feladata. Ez persze nem jelenti azt, hogy annyi dolgozó van a bolyban, amennyi kinn jár. A fiatalok és a már idősebbek a peték, bábok között, esetleg a királynő(k) körül teljesítenek szolgálatot. A „kintiek" népesítik be az utakat, építőanyagot, nagy hernyókat, bogarakat, apró rovarokat, korhadékokat cipelve, vagy a fákról leszaladva szociális gyomrukban a levéltetvek édes nedvével. Nem rohannak azonban egész nap megállás nélkül egyformán. A forgalom intenzitásának csúcsa a nyári időszakban úgy délelőtt 10 órára esik, ezt egy kevésbé aktív állapot követi, majd úgy délután 3 óra tájban egy, a délelőttinél kisebb csúcsot figyelhetünk meg. Ebben – ha jól emlékszem az ergonómiára – a hangyák egészen emberiek.

Amikor aztán a madarak éneke is a legszebben zeng és a fészkek kis, mintás héjú tojásokkal telnek meg, a hangyabolyból is új generáció repül ki, hogy a hímek a királynőjelöltekkel egy új nemzedék alapját vessék meg. A kopuláció után a hímek elpusztulnak, – betöltötték rendeltetésüket –, a nőstények pedig testükben a rengeteg petével elindulnak az új felé. Először lábaik segítségével a szárnyaiktól szabadulnak meg, hiszen erre sem lesz már szükség, majd egy védett helyen elkezdik rakni a petéket. Először teljesen egyedül vannak. Senki se gondozza sem őket, sem a petéiket, sem nem eteti. Igy kénytelen egyes petéket megenni, hogy fehérjeszükségletét fedezze és újabb petéket rakjon. Mikor aztán az első dolgozók kikelnek és megerősödnek, útnak indulnak, hogy betöltsék a génjeikben őrzött szerepet...

Hogy azonban a dolog ne maradjon „haszon" nélkül, hiszen emberek vagyunk, és ez maga után vonja, hogy szeretjük mérlegelni, mi haszna lehet ma a szupernél szuperebb szuperszelektív inszektividek korában annak, hogy a hangyák épp úgy élnek, ahogy élnek és épp azt eszik, amit esznek.

Manapság a világ tele van SOS-táblákkal és felhívásokkal, lassan már Dunát lehet velük rekeszteni. Ezek közül az egyik pl. ilyen: „Az erdők egészsége világméretben veszélyeztetett. A monokultúrák létesítésének eredményeképpen a természetes flóra és fauna elszomorító elszegényedésével párhuzamosan felismerhető egy másik tendencia: út nyílik egyes rovarfajok számára az erdőkárosítás tömeges kibontakoztatásához. Az erdei higiénia gátat vet a veszélynek és itt tudnak segíteni a hangyák!"

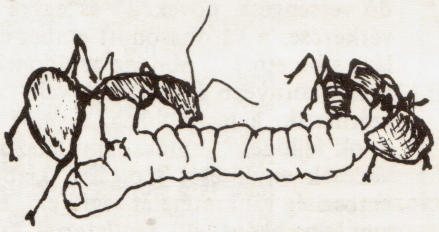
Bizony, felvilágosult és tulcivilizált korunkban egyre többen figyelnek fel a dolgok természetes úton való

megoldásának lehetőségére – és ezt már annyit hallani, hogy szinte közhely. Nézzük azonban meg, hogy miképp áll ez a biológiai védekezés keretében történő felfedezésekkel. Ne higyjük azonban azt, hogy a dolog teljesen újkeletű. Mint sokminden mást – ha néhol más formában is – sok-sok évszázada ismerték a régiek, a mai kor inkább az újrafelfedezők között jöhet számításba. A kínaiakról ugyanis már a XII. sz. óta tudjuk, hogy hangyákkal védették meg a mandarinligeteket a rovarok kártevése ellen. A holland-indiai kakaóültetvényeken figyelmeztető táblák hirdették: „fekete hangya nélkül nincs kakaó!". Hangya óvta a gyapotültetvényes vagyonát, a jávai mangrovefákat, az olasz gyümölcskerteket...

Erdészeti használhatóságukról néhány számadat: egy közepes nagyságú kis erdei vöröshangya (F. polyctena) család egy tenyészidőszak alatt kb. 10 millió rovart pusztít el. Jelentőségük elsősorban a hernyók, közöttük is inkább a csupaszok pusztításában van, míg pl. az erősen szőrös apácalepke hernyó esetében csaknem hatástalan. Eidmann (1926) 4600 hernyó/nap nagyságú károsító-fogyasztást figyelt meg Panolis falammea gradáció idején, más forrásokban (Bruns, 1954) Lygaemontus abietinus 90 %-os részarányát állapította meg tömeges elszaporodásuk idején a F. polyctena zsákmányában. Jelentős szerepét mutatták ki Diprion pinivel károsított erdeifenyvesekben és ugyancsak ismert fogalom a „zöld sziget", amely tarra rágott állományok hangyabolyközeli részein csaknem teljes épségben megmaradt állományrészeit jelenti.

Az adatokat a teljesség igénye nélkül adom közre. Nem célom az sem, hogy bolysűrűséggel, bolyvédelemmel, használhatóság latolgatásával fűszerezzem – avagy szárítsam – mondandómat. Csupán egyetlen apró dologra szeretném felhívni a figyelmet: néha talán érdemes egy kicsit a „tudományos kutatások irányvonalát" félretéve egy picike figyelmet szentelni annak is, ami a természetben el van készítve számunkra...

Hartner Anna
V.emh.

TDK

A TŰZLILIOM (LILIUM BULBIFERUM)

„Sárga avagy a narancs színű, vérrel csepegtetett liliom.... Az levele s szára közt nőnek valami veresses bimbócskák, az kikből szintén úgy megnő ez a lilium, mint az magvából." Az említett„veresses bimbócskák" nem mások, mint sarjhagymák, bulbuszok. Ezek a növény vegetatív szaporodását teszik lehetővé. Augusztus – október hónapokban lehullanak a levélvállakból és kis gyökerecskét eresztve telelnek át. Tavasszal kibújik belőlük a növényke, amely 1 hónap alatt az egész éves növekedésének a felére megnő. Ez a második évben már hasonlít az anyanövényre és bulbuszokat is nevel. Valószínűleg már a negyedik évben virágzik is.

A virág a 20-140 cm magas szár csúcsán helyezkedik el, többnyire magányosan. Fénylő narancsvörös, piros színe már messziről felfedezhető, így gyakran az emberek gyűjtőszenvedélyének esik áldozatul. (A növény eszmei értéke 3.000 ,- Ft/tő!)

Általánosan elterjedt Olaszországban, Korzikán az Alpokban továbbá Svájc, NSZK, Franciaország középhegységeiben. Szereti a napos, bázikus, elég meleg, közepesen nedves termőhelyet.

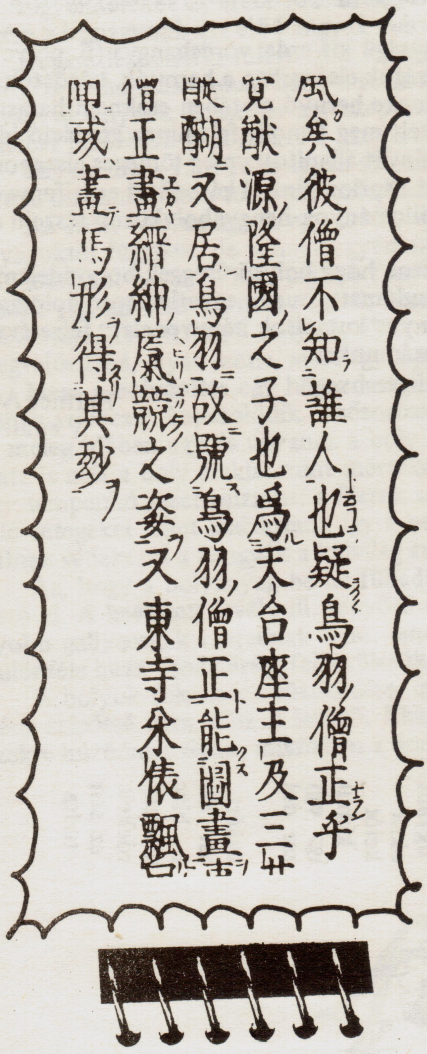
Magyarországon természetes módon csak a Szigetközben és a Bükkben fordul elő.

A szigetközi populáció ezer tő feletti, a bükki csak néhány száz tő. Ez a paradox helyzet késztetett arra, hogy e növény megismerése révén, élőhelyének veszélyekor, ill. veszélyeztetésekor a növény „megmenthető" legyen. A bükki populáció erősítése már közvetlen problémám. Vizsgálatom szerint a tűzliliom populációinak egyedszáma rendkívül életképes sarjhagymái révén növelhető lenne.

A kérdés csak az, hogy az „ültetett", vagy a kiásott, leszedett, élőhelyétől megfosztott tűzliliom lesz-e a több...?

Mátyás Gábor III. emh.

könyv; könyv; könyv;könyv;könyv

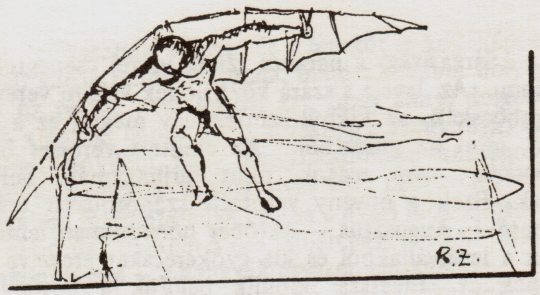
Konrad Lorenz:

A civilizált emberiség 8 halálos bűne

Az első kiadást 1973-ban, vagyis jó 15 éve érte meg Münchenben. A megdöbbentő ebben az, hogy mindezt csak a könyv elolvasása után fedeztem fel. Egészen addig azt hittem, a jelen problémáiról hallok. Tehát már ilyen régóta vannak, akik látják a mai világ fonákját? Akkor miért nem változott azóta semmi? Vagy miért így változott? Netán mi vagyunk elmaradva? Konrad Lorentz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne című könyvéről van szó. Címe és szerzője alapján először egy biológiai, az ember és környezete közötti feszültséget fejtegető írást vártam. Nem azt találtam. Az alábbi kiragadott gondolatokkal nehéz teljes képet adni a könyvről, de olvassátok el, akkor minden világos lesz. „... Ugyan, mire szolgál az emberiség mértéktelen szaporodása, őrületig fokozódó versengése, növekedő és egyre fenyegetőbb fegyverkezése, a városiasodott ember előrehaladt elpuhulása stb., stb.? ... Mindaz az adomány, ami az embernek a környező természetbe való mély betekintéséből származik, a technológia, a vegyi és orvosi tudományok fejlődése, mindaz, ami látszólag az emberi szenvedések enyhítését szolgálja, kiábrándító módon az emberiség tönkretételét segíti elő. Épp azzal fenyeget, ami egyébként élő rendszerrel szinte sohasem esik meg: önmaga megfojtásával. A legkiábrándítóbb azonban az, hogy ennél az apokaliptikus folyamatnál minden valószínűség szerint elsőként az ember legnemesebb tulajdonságai és képességei mennek veszendőbe, éppen azok, melyeket joggal érzünk és értékelünk sajátosan emberinek. ... Az emberiség versenyt fut önmagával. A technológia fejlesztése egyre inkább saját pusztulásunk árnyképét vetíti előre, és az ember minden értékkel szemben vakká téve, megfoszt bennünket az őszinte emberi elmélkedési tevékenységhez szükséges időtől ...” Érdemes elolvasni és elgondolkodni.

Egy másik könyv

Erre a kérdésre is választ kaphatsz, ha elolvasod

Gonick - Wheelis

KÉPREGÉN

Genetika a vizözöntől a transzpozonig

című könyvét. Akik ismerik a néhány éve megjelent Basic-könyvet, azoknak a rajzos, humoros stílus nem újdonság. A tartalmát pedig igazán könnyű megjegyezni.

Túri Zoltán III. emh.

gondolatok

egy tanulmányút kapcsán

Egy kis számolással kezdeném: ha egy átlagos, 40-es lábméretet veszünk alapul, akkor a tanulmányúton részt vevő 71 ember állás közben közel 2,1 m^2-t tapos le. (1 talp területe kb. 150 cm^2) Ez a 2,1 m^2 azonban nem reális, mert magunkat ismerve nem tudunk fél órán keresztül egy helyben állni. De erre nem is lehet kényszeríteni senkit. Igy ennél a területnél jóval többet tapos, csiszatol, rugdos összesze ennyi ember.

Ha 70 cm-es lépéseket veszünk alapul, akkor az úttól 20 métert belépve az erdőbe közel 30 m^2-t taposunk le. 70 ember oda-vissza elég tisztességes csapást tud kialakítani, ahol nem egy élőlény pusztul el. Feltételezem, hogy nem csak 20 métert teszünk meg, és esetenként kisebbeket is lépünk, így jelentősen nő a letiport terület. A lejtős területeken csuszkálva taroljuk a növény és állatvilágot. Egyes helyeken hátratekintve, főleg a talajgödrök környékén siralmas állapotokat hagytunk magunk mögött.

Szintén szívderítő látvány volt a pulóverbe betűzött Magyar zergevirág. Lehet, hogy a gyepben nem mutatott annyira, de mégis jobban érezte magát. Valószínűleg. Mint az a két Biboros Kosbor, amely szintén diszítési célokat szolgált. Nem az eszmei érték miatt mondom mindezt. Esetleg már idén egy olyan környezeti hatás éri azt a területet és vele együtt azt a néhány egyedből álló kosborpopulációt, amelyre egy „haszontalan" mutáció miatt éppen ez a két egyed tudott volna megfelelően reagálni. Vagy egyszerűen csak ők voltak a legéleterősebbek. Voltak.

Mindez fennáll mindenféle külső gyakorlatra, nem csak a tanulmányútra. Milyen sokszor fordult elő Agócs tanár úr gyakorlatain, – lágyszárú, lomb, rügy és termésgyűjtemény leadása előtt – hogy az a pár szál perje már nem hajtott ki jövőre, az a rügy soha nem fakadt ki és a kis fácska már nem szórta szét idén a termését.

Az előbb említett gyűjtemények készítési idejében a Botanikus kertben is lehet hasonló megfigyeléseket tenni. (Ajánlom figyelmetekbe a fotózás előnyeit.)

Repülni én sem tudok még és a gyűjteményemet is leadtam.

Jó volna kimenni a Botanikus kertbe, a Szárhalmi erdőbe és a Hegyvidékre is úgy, hogy ne vegyük észre:

– Jé, itt tanulmányút, vagy gyakorlat volt! –

Túri Zoltán III. emh

Sz.G.

R.Z.

EGY JELENTÉKTELEN DOLOG

Bármilyen régen járom az erdőt, nem tudok hozzászokni a szemét látványához. Ujra és újra felháborodok ezen a már szinte természetes tényen.

Sokan a „tisztességes" polgárokat szidják, akik kiviszik a városból a szemetet, lomot, és egy alkalmas, esetleges rosszalló tekintetektől mentes helyen, tehát az erdőben véletlenül ottfelejtik. Ezután dolgavégezetten, megkönnyebbülten hazatérnek saját tiszta otthonukba.

Sokszor a turisták nyakába varrják az erdő ezen „díszeit". Pedig jobb lenne előbb a saját házunk táján körülnézni. Az erdőben szanaszét heverő piros műanyag, motorolajos dobozokat, vágásterek környékén szétszórt tejeszacskókat és egyéb ilyen „gyorsan lebomló" dolgokat látva igazán nem lehet kirándulókra gondolni. Bizony a dr.Borsos Zoltán könyvében könnyes szemekkel emlegetett, az erdőt „szolgáló" erdei munkások, erdészek azok a trehány alakok.

Kérdem én, milyen gazdái vagyunk mi az erdőnek így? Még, hogy mi szolgáljuk az erdőt! Mit várhatunk el másoktól laikusoktól, ha mi ennyire tiszteljük az erdőt, megélhetésünk, életünk forrását?

Milyen példát mutatunk így?

De ki a hibás ebben? Mit kéne tenni? Tudom, hogy az erdőmérnök urak átnéznek e fölött, hiszen ez egy „jelentéktelen" dolog. A lényeg a fa. A pénzt az hozza. ERDŐ – mit nekünk. Lusták arra, hogy kivitessenek egy szemetest, vagy a szalonnasütés után maradó kis tűzön legalább elégettessék a szemetet. Az őszi favágáskor még figyelmeztetésre sem voltak hajlandók foglalkozni a dologgal. Természetesen nagyrabecsült tanáraink is nagyvonalúan átsiklottak a kérdésen. Szép példát mutatnak!

Általános erkölcsi változásokra van szükség. Biztos, hogy nem megy egyik pillanatról a másikra, de valahogyan el kell kezdeni. Legyünk kezdeményezők! Legelőször mi változzunk meg!

Szabó Lajos III. emh.

CSAK AZ A SZÉP, ZÖLD GYEP...

avagy,

fűre lépni szigorúan szabad!

Az ember furcsa lény. Városokba tömörül, s a „kultúrált" környezet iránti igényében kiírt, elpusztít, letarol, feléget, lebetonoz mindent maga körül. S, amikor ezt megtette, kőrengeteggé változtatva a hajdani erdő-rengetegeket, nagyon hiányozni kezd neki az, amit tűzzel-vassal elpusztított. Ilyenkor aztán olyan városokban, ahol érző és gondolkodó emberek élnek, s főként efajta emberek irányítják a várost, elkezdenek parkokat, fasorokat ültetni, virágtartókat rakni kő- és betonbörtönök köztereire, utcáira, s egyre nagyobb zöldterületeket hagynak. Igen, ez a „zöld fellángolás" utólag szokott bekövetkezni, enyhítendő az emberkéz alkotta embertelen környezetet, s még nem általános az, hogy eleve beletervezik a lakásokba, terekbe, utcákba, az egész városba sőt az egész országba a növényeket, zöldövezeteket. Ezek áldott hatásával mindenki tisztában van, vagy legalább is tudatában kéne, hogy legyen.

Ilyen áldott hatás többek között a porlekötés, oxigéntermelés, zajszűrés, az esztétikai hatásként összefoglalható sok-sok korántsem apróság, melyekről gyakran azt sem tudjuk igazán mifélék, csak azt tudjuk, hogy hiányoznak, ha nincsenek. Ez utóbbiak a kamatlábakon járó, profitrátákkal számoló elmék számára nehezen felfogható értékek. Nehezen, mert az ilyen elme így kérdez a szemellenzős sapka alól: „Jó, jó. S, mennyit ér mindez?"

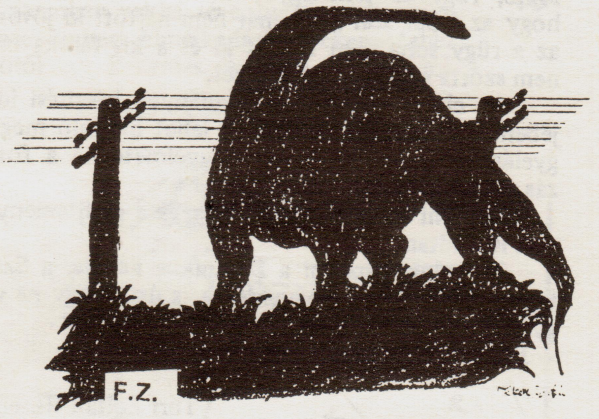
Különleges esete ez a „fogalomleszűkítő szószerkezet állandósulásnak", ugyanis a „mennyit ér" kifejezés elveszítette korábbi sokszínű jelentését, s napjainkban kimondatlanul is ott lóg a levegőben az utána értendő „pénzben" utólag. Azaz a kérdés így szól: „Jó, jó. S, mennyit ér mindez forintban, márkában, dollárban, zlotyiban, s ki tudja még miben. Pedig, hogy mennyire szeretek a fák közt a zöld fűvön sétálni; hogy milyen más módon végzem a munkámat, ha a környezetemben virágokat, bokrokat lát a szemem; hogy mennyire másképp alszom, ha fák susogását hallom; vagy, hogy mennyivel jobb kedvem lesz, ha a fűszálak fölött, a virágok között lepkéket látok elröppeni; no és hogy mennyire másként fog fejlődni annak a kisgyereknek az egész személyisége, aki, miután az óvodában hússzor elénekeltették vele a „Katalinka szállj el"-t, ne adj' isten láthat is igazi katicabogarat valamelyik fa levelén fekete pettyecskéit mutogatva az bizony pénzben nem, vagy alig és csak sántítva fejezhető ki.

A minden létezőt és nem létezőt pénzzel mérni akarásunk elanyagiasodott társadalmunknak köszönhető, s e mai formája végeredményben a kezdetben oly igéretes materializmus egyik vadhajtása. Ilyenkor olyasmit cselekszünk, mint amikor egy geometriai szöget mindenáron Celsius-fokokban akarunk mérni. Az pedig, ha valamit nem tudunk pénzben kifejezni, nem jelenti azt, hogy értéktelen.

Sajnos, ma Magyarországon (is), a hivataluknál fogva döntési jogkörrel rendelkező személyek, egyké kivételtől eltekintve, így gondolkoznak, csak a „közvetlenül megfoghatót" látva, vagy még azt sem.

De visszatérve parkosított területeinkre. A harag és elkeseredés lesz úrrá rajtam, ha az új lakótelepeket látom. Most nem a lehető legcélszerűtlenebbül kiötlött lakásalaprajzokra, és a nemcsak méretre, formára, de még színre is egyforma ronda dobozokra gondolok, – ez egy külön cikkre tarthat számot, – hanem a házak környezetére. A környezetre, amelyben gyermekek fognak felcseperedni, emberek fognak élni, lakni. Egy-egy „befejezett?" építkezés környéke olyan mint amilyen Karthago lehetett, miután a római légiók porig rombolták, a romokat beszántották, s hogy még csak fű se nőjön, besózták. Az épületek körül salétrompuszta-szerű kopár térség nyújtózik, esetleg, jobb helyeken, kétméteres dudvadzsungel, főleg szőrös dísznóparéjból. Néhol „lövészárkok" szabdalják a terepet, s itt-ott emelkedő otthagyott építkezési törmelék-, söder- vagy homokhalmocskák teszik változatossá a különben siralmas felszínt. Külön színfoltot jelentenek az ottfelejtett, földből kiálló kőtömbök, kábelcsonkok, törött sörösüveg darabok.

Nagyon súlyos gond a lakáshoz jutás, ámde egyszer, s mindenkorra vegyék már tudomásul, hogy egy építkezés (vagy útszélesítés, kábelfektetés...) nem akkor van befejezve, mikor a munkások otthagyják, mint eb a Szaharát, (mivel a törmelékek között be lehet botorkálni a kész házakba), hanem akkor, amikor az utolsó kábeldarabot, sörösüveget, kőtömböt, törmelékhalmot is eltakarították, fákat bokrokat, virágokat ültettek, s a terület többi részét szépen befüvesítették! Félre értések elkerülése végett: területrendezés = mindentlebetonozás.

Kanadában járva, egyik legnagyszerűbb es legmegdöbbentőbb élményem volt a rengeteg park, gyönyörűen gondozott zöld gyep még a legzsúfoltabb, legnagyobb városokban is. Tavasszal minden magára valamit is adó irodaház előtt göngyölték le a friss gyepszőnyeget. Az egyetemisták, öltönyös, nyakkendős professzorok, hivatalnokok kávészünetekben, ebédidő alatt cipőjüket lerúgva a mindenütt virító gyepre heveredtek, olvastak, beszélgettek, ettek körülöttük mókusok ugrándoztak. Az irodaházak, szállodák, áruházak, középületek belső tere mini üvegházhoz hasonlított, mindenfelé növények, szökőkutak.

„Na persze", – lelki füleimmel szinte hallom az ellenvetést – „csakhogy ott van pénz!" Azt hiszem jó néhányunknak lenne ötlete, hogy a Tisztelt Ház

által elfogadott költségvetések mely részeit lehetett volna, s lehetne megkurtítani, vagy egyszerűen törölni, s akkor több pénz lenne például az oktatásra, egészségügyre, s így e célokra is, azonban ezt most nem kívánom firtatni. Mert ez nem csak pénz kérdése. Ugy érzem, egy belénk súlykolt, begyepesedett szemléletmód uralkodik a gyep körül.

Először is lássuk csak: kiért, miért van – azazhogy nincs, csak lenne szükséges – a park, a fű. Hát persze, hogy az emberekért, a városlakókért, s a rendeltetése, egyebek mellett, az lenne, hogy azon emberek járjanak, pihenjenek, feküdjenek, napozzanak, tollaslabdázzanak, fussanak, vagy éppen cigánykereket hányjanak, ha úgy tartja kedvük. Torontóban valamikor ilyen táblák voltak kitéve a parkokban: Kérjük, érezze jól magát, sétáljon a fűvön! (Azóta már nem kellenek ilyen táblák, mert ez már magától értetődő.) A fűvön való járkálás persze, hogy nem előnyös a fűnek. Ezért van a kertész. Hogy időnként fellazítsa az összetömörödött gyepet és hogy locsolja azt, így nem ég ki.

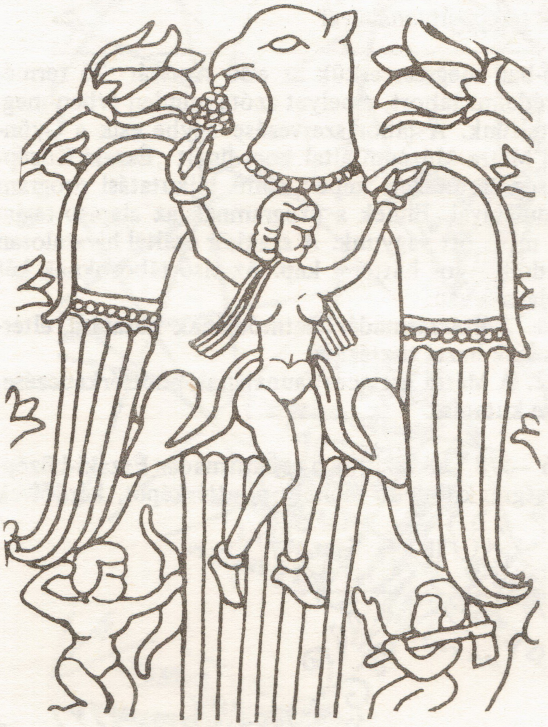
Ezzel szemben mi van nálunk? Gyep alig. Táblák annál inkább: Ne lépj a fűre! Fűre lépni tilos! S újabban egyre gyakrabban találkozni az idióta „Művelt ember nem lép művelt területre!" figyelmeztetésre. S, itt van nálunk valami igen nagy baj.

Hatalmas szemléletbeli különbség! Nálunk, ha kikopik a fű, azt büntetik meg (ha tudják) aki rálép. Holott azt kéne, aki nem gondozza!

Szabadfalvi András

III. emh.

Tulajdonképpen kicsit lenéztem azokat az embereket,
Akik a környezetvédelem címszava alatt csak
Szemetet gyűjtenek,
Fákat ültetnek
És örülnek, hogy most tettek valamit.
Ugy érzem, a dolgok lényege nem ennyi,
A mélyben még van elrejtve valami,
Ami a dolgok lényege.
Elkezdtem hát előadásokra járni,
Olvasni, vitákat szervezni,
De mire roppant okos lettem
És mehettem volna tenni valamit,
Már nem volt mit ...

H.A.

Egy szellemes francia úr mondta egyszer az ő környezetvédelmi minisztériumuk létrehozásának apropójára: „De szerencsés szó is vagy te, környezet! Előbb van minisztered, mint jelentésed!"

Vándortábortól az "ŐSERDŐ" rezervátumig

1972 – 73: A természetvédelem és a környezetvédelem jelentőségének első nagy hazai felismerésének időpontja. A természeti környezetünkhöz nem megfelelő – társadalmi méretű – viszonyunk felismerése országos szinten először az Ifjúsági Mozgalomhoz, KISZ, Úttörő Szövetség (és az akkori erdészeti vezetéshez) kapcsolódik.

Ennek a felismerésnek a jegyében születik meg közös elhatározásban a Vándortábor Mozgalom. Cél: minél több gyereket kivinni a természeti környezetbe, hogy legalább tíz napig ott a természetben természetes életet éljenek és kapcsolatot teremtsenek az élő környezetükkel. E tevékenység megszervezésével engem bíztak meg az Úttörő Szövetség részéről, hogy a Vándortábor programokat természetvédelmi tartalommal egészítsem ki.

1972-75 : A vándortábor útvonalak létrehozásának időszaka.

1974 – 78.: A vándortáborok tartalmi előkészítése. Az első természetvédelmi kiállításunk a mátrai útvonalon, a vándortábor vezetők felkészítése a többnapos Nagymarosi Felkészítő Táborokban. Itt kapnak az úttörővezetők először rendszeres ismereteket a természetvédelemről.
A vándortáborok szervezésével egyidőben engedélyt kapok az első kísérleti természetvédelmi szakkör létrehozására. Cél: a természetvédelmi oktatás és nevelés másik formájának hazai meghonosítása az Úttörő Szövetség keretei közt.

1974-75-ös tanévben létrejön a Vásárhelyi István Természetvédelmi Szakkör. Cél: természetvédelmi, ökológiai irányú tehetséggondozás, szakemberképzés, „iskola-teremtés". A szakkör alapító diákjai többek közt: Zatykó László VII-es tanuló (ma erdőmérnök), Standovár Tibor VIII-os tanuló (ma az ELTE Növényökológiai Tanszék oktatója), Pálfia Zsolt középiskolás (ma az ELTE Állatszervezettani Tanszék kutatója), stb....
Mivel a szakkör igazi városi gyerekekből szerveződött, kezdettől fogva két szintéren folynak a foglalkozások: kéthetenként egésznapos terep, az első felkészítő években a Pilisben, Börzsönyben és kéthetenként 2-3 órás elméleti foglakozás: növény-, állat-fajismeret, erdőtársulástan, ökológia témakörben. Az elméleti felkészítések szoros kapcsolatban vannak a következő hetek terepi útvonalaival

1976-ban megszervezzük az első Ágasvár '76 természetvédelmi tábort, amelyet azóta minden évben megismételtünk. A tábor szervezése egybe esik a Gyöngyösi Mátra Múzeum által koordinált „Északi Középhegység természeti képe" című tájkutatási program beindulásával. Ennek a programnak az alapító tagjai közt mi is ott vagyunk. A szakkör ezáltal hivatalosan is tudományos hátteret kap. Az első táboroknak két fő feladata van:

1. A császármadár életmódjának kutatása, elterjedésének hazai tisztázása.
2. A Mátra gerinces faunájának ponttérképezése, illetve kutatása.

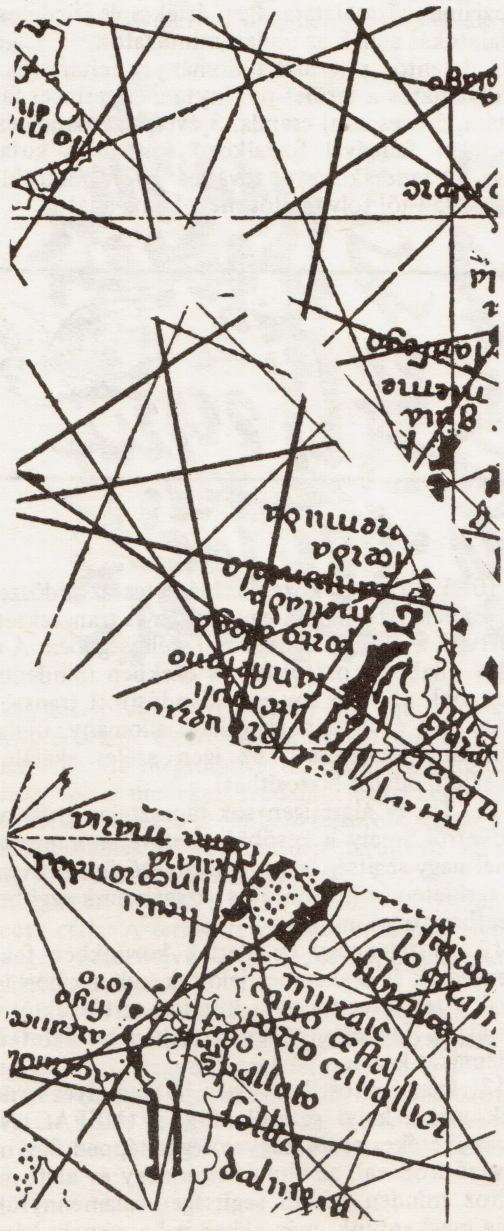
1976 – 78.: elkészítjük a császármadár Északi-középhegységre kiterjedő élőhely ponttérképét, kérdőívek

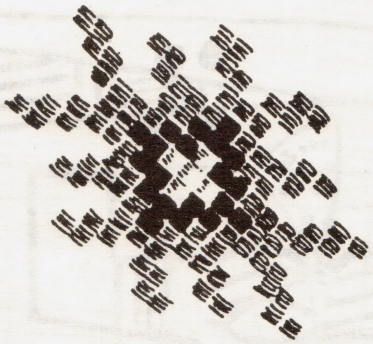

és azok ellenőrzése alapján. A szakkör e munka kapcsán kerül először hivatalosan is munkakapcsolatba az erdőfelügyelőségekkel és a helyi erdészetekkel, ami azóta is folyamatos. Ekkor kerülünk szoros levelezésbe Kurt Eiberlével a zürichi Leibundgut intézet munkatársával, valamint számos külföldi kutató intézettel. Meghatározó lett az észak-amerikai fajdkutató állomásokkal a kapcsolatunk, mivel tőlük igen jelentős irodalmi anyagot kaptunk és ők jóval korábban kezdték hasonló irányú kutatásaikat. Ők hívják fel a figyelmünket az élőhely problémákra, ezen belül is az erdőszerkezetek jelentőségére. 1976-tól a kéthetenkénti terepi foglalkozások, valamint a tavaszi többnapos terepi munkák színhelye is a Mátra.

1979.: az általunk ismert és kutatott császármadár élőhelyeken megkezdjük az erdőszerkezeti vizsgálatokat, továbbá kiszélesítjük az élőhely vizsgálatokat növénytani, izeltlábú- és csigafauna kutatással, valamint megkezdjük a rendszeres mikroklima méréseket az alapkutatási területen.

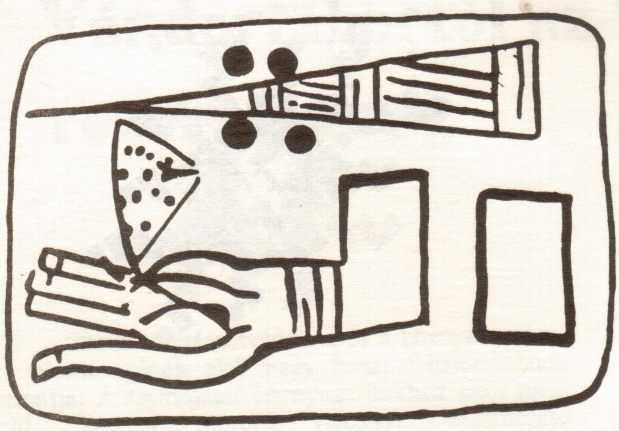
Kurt Eiberle is ezekben az években publikálja svájci kutatásainak eredményeit: szoros kapcsolatot bizonyít az erdőszerkezetek és a gerinces fauna elterjedése közt. Észak-Amerikában ezidőtájt már erdészeti rendszerek alakulnak ki a fajdok élőhelyeinek javítására, illetve azok szaporítására. Az egykorú elegyetlen állományokat átalakítják: sakktábla-szerűen 10 évenkénti belenyúlással, 1-1 ha tarvágásokkal 50 év alatt csoportos vegyes korú és fajú állományok kialakítása a modellek célja, e rendszerekben nagy jelentőséget kap a rezgőnyár, mint természetes pionir faj és mint jelentős előhasználati faanyag. A külföldi, akkor közel 30 éves kísérleti tapasztalatok alapján ki szeretnénk próbálni ezt az eljárást Aggteleken, de az akkori természetvédelmi irányítás ezt „szakszerűtlennek" nyilvánította és megakadályozzák a kísérlet folytatását, később kiderül, hogy egyáltalán nem ismerik az ezirányú külföldi tapasztalatokat.

Az erdőszerkezeti vizsgálataink mindinkább megerősítik azt a véleményünket, hogy az erdő szerkezete meghatározó az erdő-faj összetételére és igen nagy szerepe van a veszélyeztetett fajok előfordulásában.

Svájcban Kurt Eiberle egymás után bizonyítja: a szálaló üzemmódban kezelt erdőket nagymértékben preferálják a veszélyeztetett fajok, az erdőrezervátumokban végzett kísérletei pedig felhívják a figyelmünket arra, hogy természetes körülmények közt az egyes fafajok viselkedése teljesen más, mint az egykorú elegyetlen gazdasági erdőkben.

1980.: A fentiek arra az elhatározásra juttatják csapatunkat, hogy működésünket ki kell terjeszteni országhatáron kívülre. Csapatunk így indul el Szlovákiába. Itt ismerkedünk meg Kassa mellett az Opatka-völgyben a keskeny pásztás (kulisszás) felújítóvágásos üzemmódban kezelt erdők jótékony hatásával az egész erdő élővilágára. Megismerkedünk a szlovákiai Őserdő-rezervátumokkal.

Még 1976-ban elkészítettük az alapkutatási területünkre, a Mátrabérc – Csörgő patak térségére a védetté nyilvánítási javaslatot, 1980-ban a terület fokozottan védett területeire tettünk javaslatot. 1986-ban a területet Tájvédelmi Körzetté nyilvánították és 331 ha erdőterületet ebből egy tagban fokozottan védetté. Ezzel megszületett a jogi alap az élőhely védelemre, illetve az erdődinamikai vizsgálatok feltételének megteremtésére.

Az 1980-as évek elejétől az erdőszerkezeti vizsgálatokkal párhuzamosan elkezdjük a külföldi erdődinamikai vizsgálatok eredményeinek figyelemmel kísérését. Mindinkább kialakul az a meggyőződésünk, hogy az 1966-os Leibundgut erdőrezervátum felhívása az egyetlen járható út úgy a hazai természetvédelemnek, mint az erdészeti kutatások részére. Egymás után igazolódnak számunkra Leibundgut állításai a tudásanyagunk hiányosságait illetően épp úgy, mint annak megszerezhetőségének akadályait tekintve.

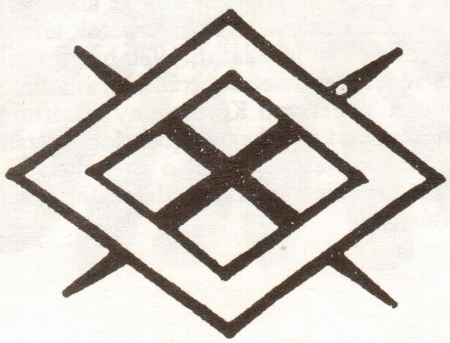
Közben az egyes élőhelyeken az erdőszerkezeti méréseket minden erdőnevelési beavatkozás előtt és után megismételjük és ezek hatását az életközösségre rögzítjük. Az eredmények azt mutatják, hogy a természetvédelmi területeken az egyes nevelővágások felérnek egy-egy jól szervezett élőhely rombolási akcióval.

A 80-as években egy sor tapasztalatot szerzünk a tágabb mozgási területünkön és az egész Északi-középhegységben a tölgy pusztulásról. Ezek a tapasztalatok azt mutatják, hogy jóval kisebb a kár az elegyes vegyeskorú állományokban, mint a mesterséges telepítésű egykorú elegyetlen állományokban. Legnagyobb, a mi megfigyelésünk szerint, a pusztulás az eredetileg bükk termőhelyre ültetett kocsánytalan tölgyesekben. Ekkor határoztuk el, hogy hazánkban is megpróbáljuk megkezdeni az Észak-Amerikában már az 1924-es években megkezdett hosszútávú erdődinamikai vizsgálatokat és ehhez létrehozzuk az első ilyen célú erdőrezervátumot a „Csörgő-völgyi erdődinamikai projectet". A kijelölt területre az alábbiak miatt esett a választásunk:

1. A térségben 46 fás növény él és újul dinamikusan.

2. A terület jelentős része erdőbirtokossági terület volt, ahol tarvágást jóformán sohasem végeztek, vagy csak igen kis területen.

3. Igen változatos a terület fafaj és kor összetétele.

4. Igen gazdag a faunája: 101 madárfaj (11 fokozottan védett), 47 emlős faj ebből 14 denevérfaj, 8 kétéltű és 7 hüllő faj, igen gazdag csiga, tegzes fauna és egyéb gazdag rovarvilággal, 1083 lepkefaj (ebből 17 védett faj és két lepke faj egyedüli hazai élőhelye) stb...

5. Nagyon változatos a növényzete és igen értékes növény illetve erdőtársulások találhatóak itt.

6. A terület jelentős részén negyven éve nem „járt fűrész" !!! ezeken a területeken egy-egy kidőlt fa helyén változatos kor és faj összetétel alakult ki. Itt igen jól vizsgálhatóak a különböző konkurrencia viszonyok a természetes felújulás kapcsán.

7. Állományszinten jól tanulmányozható a bükk és a gyertyán konkurrencia viszonya idősebb korban. Az eddigi vizsgálataink erősen megkérdőjelezik korábbi ismereteinket.

8. A közel természetes körülmények következtében igen dinamikus a természetes fafaj cserélődési folyamat. Igen jól és dinamikusan újul a hegyi szil és a többi elegyfaj. Az egyes magtermőfák egymástól való távolsága lehetőséget ad az egyes fafajok magterjedési stratégiáinak vizsgálatára. Igen értékes és izgalmas tapasztalatokat adnak az újulati mintázatok.

9. Jelentős a terület tudományos feltártsága. 10 éve folyamatos a terület növénytani és gerinces fauna kutatása, 5 éves talaj csapda, 3 éves fénycsapda és 10 gerinctelen faunával foglalkozó specialista kutatási anyaga áll rendelkezésre, továbbá 10 év mikroklima adat és 1954-től folyamatos mezoklima adatok.

10. Változatos, közel természetes az erdőszerkezete. Ennek vizsgálatára egy 700 m-es transzektet készítettünk a terület legnagyobb szélességében. A területeket állabokra osztottuk és ezekben mindenütt a legnagyobb átlóban egy-egy állandósított transzektet tervezünk 5 évenkénti ismétlődő állomány, újulat és növénytani felméréssel, ez igen széles skálájú jól értékelhető adatot biztosíthat.

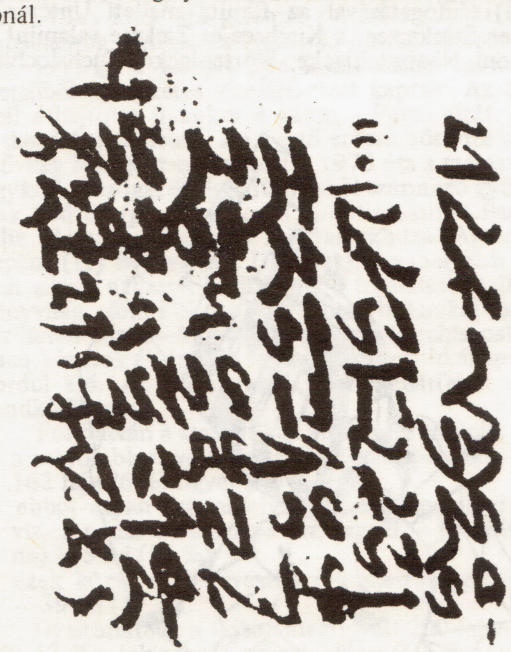
11. Tíz év alatt igen sok tapasztalat gyűlt össze a területről, amely a későbbi mintavételek megtervezésénél nagy segítség lehet, a környező fokozottan védett területen sok több éves vizsgálatunk segítheti a projectben folyó munkát.

12. A tizennégy év alatt a körünkben felnőtt szakemberek és szakember jelöltek külön-külön is jól ismerik a területet speciális kutatási területüktől függetlenül is, így egységében tudják a területet és a problémákat kezelni.

13. Igen fontos, hogy igen jó személyes kapcsolatunk van a helyi gazdálkodókkal (MEFAG), valamint az illetékes erdőfelügyelőséggel éppen úgy mint a tervező irodával, az elmúlt tizennégy év alatt munkánkhoz minden lehető segítséget valamennyiüktől mindig megkaptunk, még akkor is, ha némely kérdésben vita volt közöttünk. Szoros és eredményes a természetvédelmi hatóság illetékeseivel a munka-kapcsolatunk.

Ugyanakkor még nagy hiányaink is vannak, így szakember hiányában nincsenek meg a szükséges talajtani vizsgálatok, továbbá feltétlen szükséges lenne a talaj mikrobiológiai vizsgálata, bővíteni szeretnénk a faterméstani vizsgálatokat, további tisztázásra várnak növényszociológiai konszociációs kérdések és egy sor egyéb kérdés, de szívesen helyt adunk minden erdészeti jellegű kutatásnak a területen, ezért szívesen fogadnánk minden érdeklődő erdőmérnökhallgatót akár TDK akár szakdolgozat készítésére bármilyen részkérdésben.

Feltétlenül számítunk az egyes tanszékek kritikai megjegyzésére éppen úgy, mint egyéb segítségére ezért folyamatosan küldjük meg az előkészítő kutatási fázis Kutatási Jelentését – fénymásolási lehetőségeink ütemében – az illetékes tanszékeknek valamint az Ökoklubnak. A téma iránt érdeklődő hallgatók részére szóbeli felvilágosítást adhat Gergely Zoltán V. éves és Túri Zoltán III. éves erdőmérnökhallgató, akik maguk is részt vesznek a munkában. A Kutatási Jelentésünket eddig a Növénytani, Erdőrendezési és a Termőhelyismerettani Tanszékeknek juttattuk el, továbbá egy-egy példány megtalálható Túri Zoltánnál és Gergely Zoltánnál, valamint az Ökoklubnál.

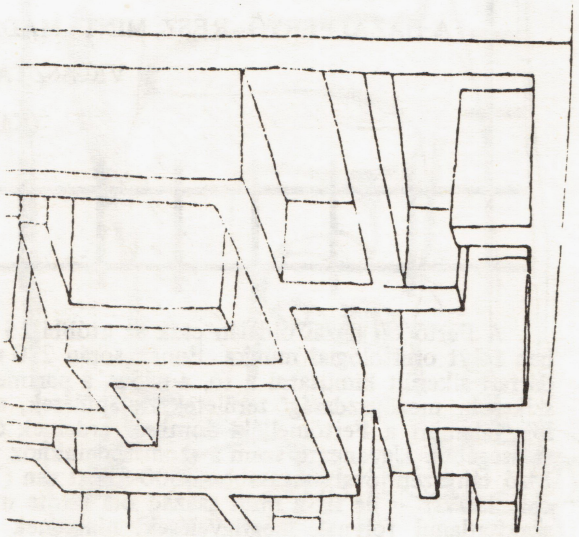

Akiket a Vásárhelyi István kör munkája közelebbről érdekel, illetve annak eddigi eredményeiről többet szeretne megtudni, azok részére a kutatási jelentésen túl a mellékelt irodalmi jegyzéket ajánlom figyelmébe , hiszen az ebben felsorolt írások teljes képet nyújtanak a kör minden területen kifejtett munkájáról illetve tevékenységéről.

Végezetül röviden a „Csörgő-völgy erdődinamikai project" célja: A természetvédelmi erdők kezeléséhez szükséges hosszútávú erdődinamikai, erdőszerkezeti vizsgálatok elvégzése.

A természetes körülmények között zajló erdődinamikai változások, természetes fafaj-cserék vizsgálata.

A vegyes korú, elegyes, közel természetes erdők belső törvényeinek feltárása, ezen belül hangsúlyozott figyelem az egyes konkurrenciákra, a természetes szukcessziós folyamatok biztosítása és vizsgálata, ezeknek

az ismeretében és függvényében faterméstani kutatások végzése.

Kiemelt célunk, hogy feltételt teremtsünk fiatal egyetemistáknak és pályakezdőknek arra, hogy erdészek és ökológusok egymást megismerve közös munkával közösen tevékenykedhessenek a hazai erdőkért, valamint példát és kedvet adjunk ahhoz, hogy minden erdőgazdasági tájunkon legalább egy hasonló project létesüljön.

Czájlik Péter
a Vásárhelyi István kör vezetője

A HAZAI FERTŐ–RÉSZ, MINT „MADÁRPARADICSOM" SZOMORU REALITÁSAI ÉS VIGASZTALÓ LEHETŐSÉGEI

(Kárpáti László)

A Fertő táj hazai oldalán csak az utóbbi 15 évben folyt ornitológiai munka. Ennek során 220 madárfajt sikerült kimutatni a tó, a nádas, a partmenti szikesek, mezőgazdasági területek, települések, szőlők valamint a Fertőmelléki dombsor erdeinek összességéből. Ugyanez a szám a szomszédainkhoz tartozó tájrészen jóval magasabb – 300 fölött van (Triebl, 1977.) – de itt a múlt század óta szinte megszakítatlanul folynak megfigyelések, nincsenek határövezeti korlátozások, sokkal több főhivatású é' amatőr ornitológus mozoghat a területen mint nálunk.

Az eddigi hazai kutatások alapján a madárvilág képe statisztikusan a következő:

a kimutatott fajok száma 1986-ig	220
ebből idegen faunaelem	5
őshonos hazai faj	215

Először röviden az idegen faunaelemekről:

Pásztorgém (Bubulcus ibis L.) – Indo-afrikai elem, csak Spanyolország déli részén honos. Három megfigyelésből kétszer színes gyűrűvel jelölt, szelíd, nyilván fogságból szabadult példány került szem elé. Mivel Bécs környékén több magánállatkertben tartják, megjelenése nem egyértelműen természetes.

Chilei flamingó (Phoenicopterus chilensis Mol.) – Minden valószínűség szerint, állatkertből szökött példány, hiszen csak Dél-Amerikában honos.

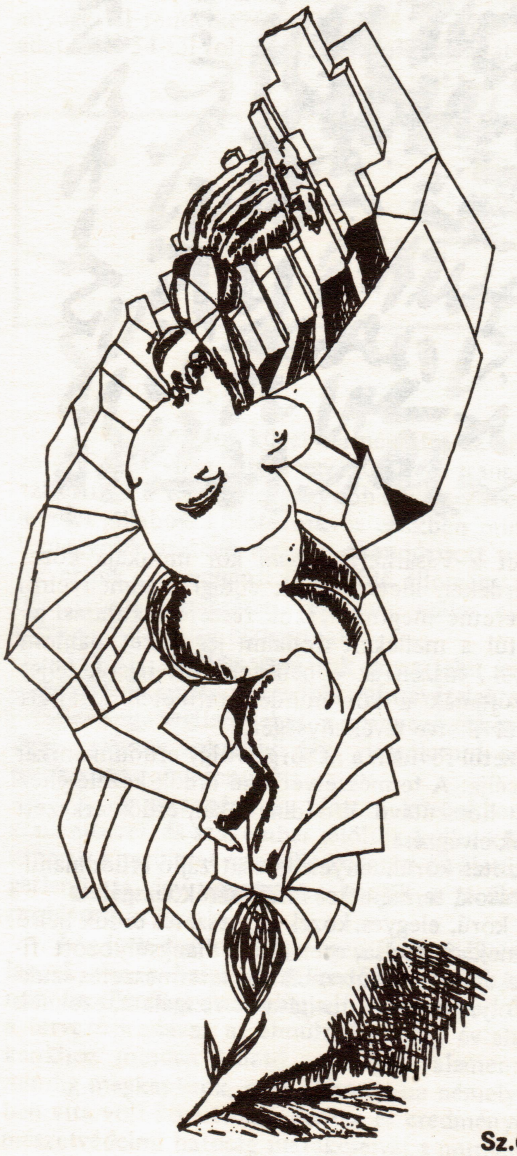
Fekete hattyú (Cygnus atratus Lath.) – Kedvelt díszmadár. Fogságból szabadulhatott csapat jelent meg 1981. nyarán a Madárvárta öbölben. Ausztráliai faunaelem.

Bütykös hattyu (Cygnus olor (Gm.)) – az osztrákok az ötvenes évektől telepítették, de 1970-től magától is terjed. Féldomesztikált, kevert populáció, gyakoriak a fiókakorban már fehér, hússzínű lábú „immutabilis" példányok. Nálunk jelenleg két pár fészkel. Fertőrákos térségében. Ősszel ugyanitt nagyobb csapatok – pl. 1983. január 9-én 86! példány – is gyakran összeverődnek.

Fácán (Phasianus colchicus L.) – Ázsiai faunaelem, mesterségesen növelt állományban, a kínai Ph. colchicus ssp. torquatus Gm. domináns jegyeivel.

A fészkelő őshonos fajaink többsége, élőhelyeit tekintve köztudottan károsodik. Ez nincs különben az osztrák tájrészen sem, hiszen a környezetátalakítás, az évi több százezer turista a madárvilágra komoly veszélyt jelent. A Fertőzúgban pl. legtöbb védett terület határa nem messze húzódik a tavak partjától, így védőzóna nem alakulhatott ki a fészkelőhelyek biztosítására. Az egykor mintegy 40 kisebb-nagyobb szikes tavat tartalmazó tájrészlet – amelynek védelmére elsőként Schenk Jakab, a Magyar Madártani Intézet adjunktusa tett javaslatot még 1919-ben – tulajdonosai jórészt a Fertő-menti községek Apetlon (Mosonbánfalva), Pamhagen (Pomogy), Illmitz (Illmic-Urmöc), St.Adra (Mosonszentandrás) lakosai. Hatalmas kiterjedésű szőlőkultúrákat létesítettek a tavak körül, amelyek közvetlenül a vízig nyúlnak. Műtrágyázás, kemizáció állandóan éri ezeket az élőhelyeket.

A legeltetés és kaszálás felhagyása, valamint a műtrágya bemosódásból eredő tápanyagbőség a tavak többségét autrofizálta. Néhány nagyobb tó kivételével szinte mindegyikük elnádasodott. A Burgenlandi Tartományi Kormány, az Osztrák Természetvédelmi Szövetség (ÖNB – Österreichischer Naturschutzbund) és a Világ Vadvédelmi alap (WWF – World Widlife Fund) támogatásával az Illmitz melleti Unterer és Oberer Stinkersee, a Kirchsee és Zicksee valamint az apetloni Neubruchlacke, Wörtenlacke, Fuchslochlac-

Sz.G.

ke tavak ugyan védelmet élveznek, de a magánbirtok adta lehetőséggel élve, a környező községek gazdálkodói közvetlenül a partokig feltörték és intenzíven művelik egykori védőzónájukat. A Fertőzúg parti madár (limikola) faunája: a nálunk fokozottan védett gulipán (Recurvirostra avosetta L.) és széki lile (Charadrius alexandrinus L.), valamint a kis lile (Charadrius dubius Scop.) fészkelőhelyei állandó veszélyben vannak, táplálkozó helyeik rohamosan fogynak. Évtizedek óta nem költ itt már a gólyatöcs (Himantopus himantopus L.) és a kacagócsér (Gelochelidon nilotica Gm.) (Plank – Triebl, 1981.)

A hazai tórész nádasában, a gyakran tavaszközépig elhúzódó nádaratás jelent nagy veszélyt a fészkelőkre, a sziki élőhelyeken pedig a talajmelioráció. A Fertő Bioszféra Rezervátum magterületének szikesein a korábbi használat során másodlagos növényszövetkezetek alakultak ki. Létrejöttüket egyrészt a lecsapolás, másrészt az 1911-ben Hegykő – Apetlon (Mosonbánfalva) között kiépített Körgát eredményezte. Ez utóbbi létesítésének célja az ún. Sarródi-nagymocsár kiszárítása volt, amely egykor a Fertő árterületéhez tartozott és szélhatásra vízzel borított területté vált. A kiszárítás óta egészen a 30-as évek közepéig az Esterházy hitbizomány többször felszántatta, meszezte talaját, hogy mezőgazdasági termelés céljára alkalmassá tegye. A jelenlegi kaszáló- és legelő vegetációs kép az 1940-es évek óta jellemzi e vidéket. A réti sásos, veresnadrág csenkeszes kaszálók, kisebb részben legelők 1978-ig, a Körgát újra kubikolásáig tavasszal a Fertőből rendszeres vízelárasztást kaptak. Az északi szél áthajtotta ilyenkor a gáton a Fertő vízét. A keletkező belvíztócsák, s a Fertő erősen sós víze a sziki élővilág létezését biztosította. 1978 óta a szárazság az egykori mezőgazdasági művelésből származó gyomoknak kedvez (pl. piros fogfű (Odotites rubra Baumg.) ziliz (Althaea officinalis L.), tarackbúza (Agropyron repens (L.) Beauv.) stb. Ugyanekkor a mélyebb részeken silány nádasok hódítják el a területet a sziki növényvilág elől. Fokozottan védett botanikai érték a területen nincs. A mocsári kosbor (Orchis palustris Jacq.) is csak elvétve és egyre visszaszoruló állapotban fordul elő. Az itt fészkelő sziki madárfajok száma rendkívül gyér.

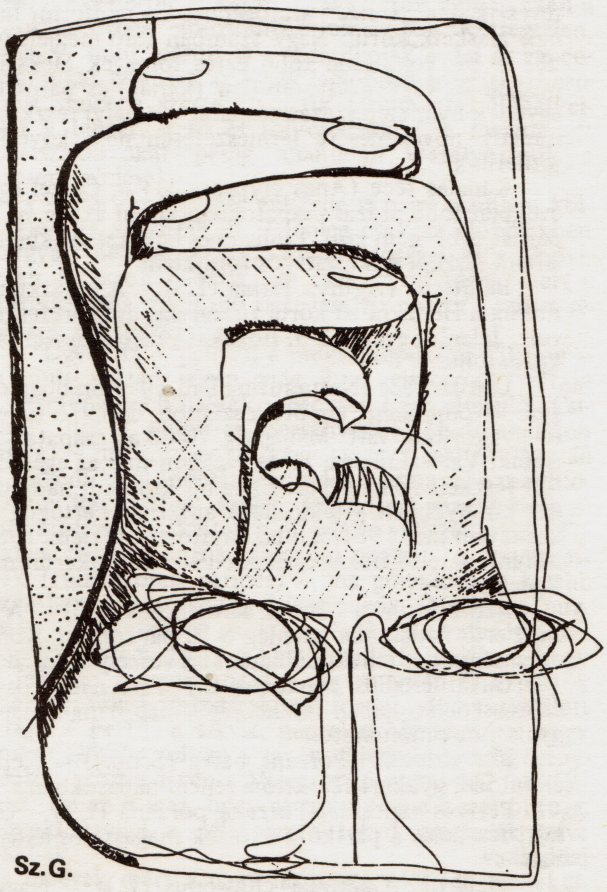
Folytatván a statisztikus áttekintés kitűnik:

– a szorosabban vett Fertőn (víz+nádas+rétek) – csak 162 faj (76 %) figyelhető meg.
– ebből olyan faj, amelynek kizárólagos élettere a víz, a nádas és a szikes rét, legelő – (litorális zóna) 115 faj (52 %).
– ezek közül több-kevesebb rendszerességgel fészkel – 39 faj (17 %).

Gyakorlatilag a tájban megfigyelt 200 fajnak csupán 17 %-a tekinthető a Fertő Bioszféra Rezervátum „madár-bankjának", tehát a madárvilág azon részének, amely itt szaporodik – ezáltal a tó ökológiai arculatának egyik fő meghatározója – ugyanakkor szűkebb-tágabb környékünkön fészkelési lehetőségei csekélyek.

Az alábbiakban a természetvédelmi szempontból érdekesebb fajok fészkelési viszonyait és állományadatait mutatom be vázlatosan.

Bubos vöcsök (Podiceps cristatus (L.)) – A belső tavak környéki keskenylevelű gyékényes nádasok tisztásain fészkel. A növényevő halak – amur (Ctenopharyngodon idella Val.) és fehér busa (Hypophtalmichthys molitrix Val.) – betelepítése, s az ezt követően fellépett hínárpusztulás után. 1977-től állománya kb. a tizedére esett vissza. Jelenleg a hazai tórész kb. 65 km^2-es nádasában 8-10 párnál több nem fészkel. Fésűs békaszőlő (Potamogeton pectinatus L.) egyébként még szálankint is alig van a tóban – néhány nádbeli kisebb foltot kivéve – 1986-ban pedig már egyetlen „boszorkánygyűrű" sem volt a nyíltvizeken.

Sz. G.

Vörös gém (Ardea purpures L.) – Elvétve költ a nádasban néhány pár. 15-20 fészekből álló telepe Fertőrákosnál a Határ bokor rencés nádasában 1978. óta ismert. A nálunk látható táplálkozó egyedek jórészt az osztrák oldalon lévő gémkolóniákról járnak át.

Nagy kócsag (Egretta (Casmerodius) alba (L.)) – A magyar oldalon történt fészkelése egyértelműen nem igazolódott, de egyes párok szórványos költése – főleg Hegykő alatt – nem kizárt. Az ausztriai részeken lévő költőállomány évi 230-250 pár (Grüll, 1982). Nálunk a nádaratás miatt nagyobb és állandó kolóniák nem tudnak kialakulni. E terület inkább táplálkozási bázisként szolgál.

Pocgém (Ixobrychus minutus (L.)) – Igen szórványos fészkelő. Egyértelműen nem is a Fertő, hanem a hozzá közel lévő és vele vízrajzilag összefüggő Kistómalom nádas-rekettyéséből sikerült költését kimutatni. Fiatal alakjai a fertőrákosi Üdülőtelep környékén is feltünnek.

Bölömbika (Botaurus stellaris (L.)) – Állománybecslése legfeljebb jellegzetes hangja alapján lehetséges. Eszerint a fészkelők száma évről-évre kevesebb, ami a nádas költő-revirek zavartságára és területi csökkenésére utal.

Kanalasgém (Platalea leucorodia (L)) – Elszórtan fészkel néhány nádszigetben. A határ-bokorban évente 6-10-12 pár költ. Az ausztriai fészektelepek lakói jórészt a Mekszikópuszta környéki legelők csatornáira és a Madárvárta öbölbe járnak táplálkozni.

Nyári lúd (Anser anser L.) – Jelenlegi fészkelőállománya max. 50-60 pár. Amíg kedvelt legelőihez közel lévő nádasokat rendszeresen learatják – pl. a Körgát hegykői sarka mellett – ez a szám növekedni nem fog. A néha április közepéig, sőt májusig tartó aratás, e sokszor már márciusban fészkelő faj esetében megoldhatatlan gondot jelent. Sokat köszönhe-

tünk az aratómunkásoknak, akik – ha idejében észreveszik – a „szejge" aratógéppel kis nádfoltot hagynak fészkeik körül. Nagy számban való megjelenéséből – pl. vonuláson több ezres tömegek Mekszikópusztánál, vagy az ivaréretlen (kajtár) és párnélküli egyedek nyár eleji százas csapatai – a helyi fészkelőállomány növekedésére természetesen nem következtethetünk.

Kanalas réce (Anas clypeata L.) – Ősszel egyes években több százas csapatokban vonul át, de évi 1-2 párnál több nem költ. Eddig csak belvizes években találtam fészkét sziki szittyós foltokban.

Barátréce (Aythya ferina (L.)) – A hinárkipusztulásig a Herlakni tó körül viszonylag gyakori fészkelő volt. Jelenleg évente 2-3, fiókákat vezető tojóval találkozhatunk.

Üstökösréce (Netta rufina Pall.) – Korábban csak gyér átvonulóként tartották számon, de 1976-tól egyre gyakoribbá vált. Manapság 70-80-as csapatai sem ritkák. Valószínűleg a 80-as években már az egész Fertőn fészkelt néhány pár. Ezt a mi kiterjedt nádasunknál könnyebben áttekinthető ausztriai Fertőzúg szikes tavain már 1981-ben bizonyították (Triebl, 1981). Nálunk az első fiókás családot 1986-ban sikerült megfigyelni.

Barna rétihéja (Circus aeruginosus (L.)) – A hazai Fertő nádasában jelenleg 8-10 pár fészkel. Költéseredményét az elhúzódó nádaratás veszélyezteti.

Guvat (Rallus aquaticus L.) – A nádas összes szubasszociációjában fészkel. Jellemző hangja alapján gyakorinak mondható.

Kis vízicsibe (Porzana parva (Scop.)) – Rejtett életmódú, gyakori fészkelő a rencés nádasokban.

Pettyes vízicsibe (Porzana porzana (L.)) – Gyakori fészkelő, a partközeli részek magassásos nádasaiban.

Vízityúk (Gallinula chloropus (L.)) – Nagyon szórványosan fészkel. A Körgát mentén, főleg a Hanság csatornához közel 2-3 pár revírje évről-évre bizonyítható, 2 pár fészkel a Kistómalmon is.

Szárcsa (Fulica atra L.) – Viszonylag gyakori, de jelenlegi állománya a hínárkipusztulás előtti időszakának csak tört része. Legtöbb – kb. 100 pár – fészkel a Madárvárta öböl környékén. Itt azokban az években, amikor viszonylag jól sikerült a költésük, július-augusztusban 5-600 példány is látható. Sajnos az utóbbi évek jellemzéséül ilyen szám nem mutatható fel, s hol van már az az idő, amikor a Herlakni tóról sok ezer szárcsa dübörgött fel az ember közeledtére. Jelenleg főleg a csatornákon élnek, s ezek partja közelében lévő tócsákon költenek. Magas, tavaszi vízállás esetén a learatott nád tarlójára, a „kopóra"-ra is építenek fészket.

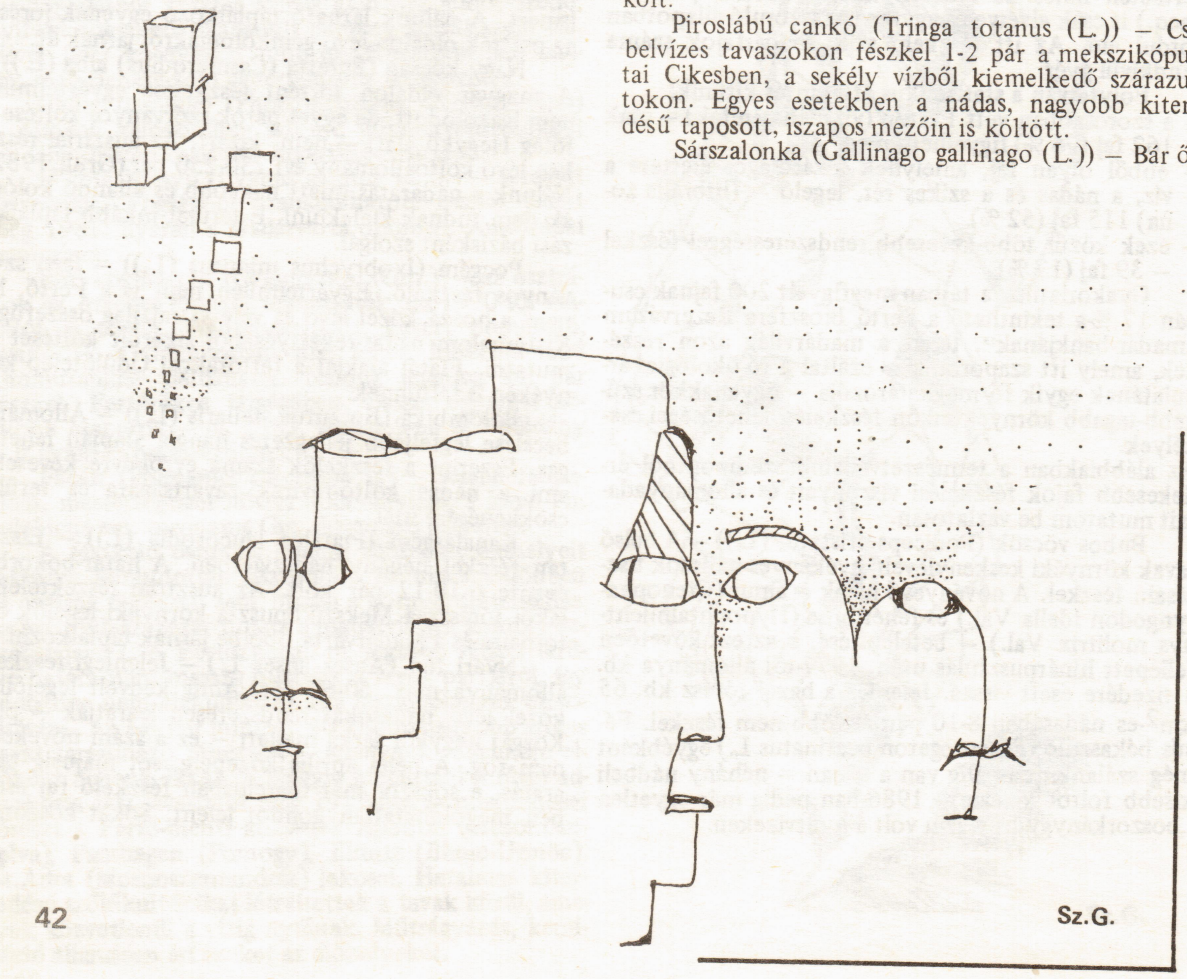
Kis lile (Charadrius dubius Scop.) – A fertőrákosi üdülőtelep feltöltése és kavicsos autóparkolója, a közeli kőporbányák felhagyott mezői kedveznek megtelepedésének. E térségben jelenleg 3-4 pár is költ évente. Korábban (1977) csak egyszer jelent meg fészkelőként nálunk, a mekszikópusztai Cikes nevű legelő taposott iszap-szárazulatain (Kárpáti, 1983.).

Széki lile (Charadrius alexandrinus L.) – A Fertőzúg szikes tavainál viszonylag gyakori. Nálunk először 1983-ban jelent meg, a Cikest borító belvíz lehúzódása után. Ekkor a vízben korábban nagyon elszaporodott moszattömeg (Cladophora fracta Kütz., Cl. glomerata (L.) Küzt.) kiszáradása, nemez-rétegként – ún. „meteorpapír" – borította el a talaj felszínét. Az erős, kifehéredett takarót csak néhány zsióka (Bolboschoenus maritimus L.) és sziki szittyó (Juncus gerardi Lois.) tudta áttörni, egyébként nagy, üres foltok alakultak ki. Ezen foltok domborulatain fészkeltek a széki lilék, szám szerint 6 pár. Költésükhöz egy tipikus szikes tó szükséges, amelyben csak tavasszal van víz. Mivel ez az élőhely csak 1983-ban állt rendelkezésükre azóta még átvonulóként sem jelentek meg.

Goda (Limosa limosa (L.)) – Nagy csapatokban vonul át – főleg tavasszal – de csak 3-4 pár marad vissza fészkelésre, csapadékos, belvizes években. A sarródi, mekszikópusztai legelők réti sásos foltjaiban költ.

Piroslábú cankó (Tringa totanus (L.)) – Csak belvizes tavaszokon fészkel 1-2 pár a mekszikópusztai Cikesben, a sekély vízből kiemelkedő szárazulatokon. Egyes esetekben a nádas, nagyobb kiterjedésű taposott, iszapos mezőin is költött.

Sárszalonka (Gallinago gallinago (L.)) – Bár ősz-

Sz.G.

szel és tavasszal egyaránt tetemes számban vonul át, fészkelését csak 1978-ban észleltem. Ekkor egy pár költött a Mekszikópuszta melletti Cikes legelőn, az előbbi fajéval hasonló élőhelyen. Néha 2-3 példány is nászröpül, de ez nem jelent feltétlenül fészkelést ugyanott.

Gulipán (Recurvirosra avosetta L.) – A Fertőzúgban általában 25-30 pár fészkel a szikes tavaknál (Grüll, 1982). Nálunk 1983-ig mindössze 3 ízben került szem elé, de ekkor a belvízviszonyok kedvező élőhelyet teremtettek számára. 3 pár költött a Cikesben, a vízből kiemelkedő csatornapartokon.

Egyéb litorális élőhelyekhez viszonyítva gyérebb fészkelők a kis vöcsök (Podiceps ruficollis (Pall.)), a danka sirály (Larus ridibundus L.), kékbegy (Luscinia svecica (L.)). Viszonylag gyakori fészkelők az alábbiak: tőkés réce (Anas platyrhynchos L.), bibic (Vanellus vanellus (L.)), mezei pacsirta (Alauda arvensis L.), függőcinege (Remiz pendulinus (L.)), barkóscinege (Panurus biarmicus (L.)), réti-, berki- és nádi tücsökmadár (Locustella naevia /Bodd./, L. fluviatilis /Wolf./, L. luscinioides /Savi/), fülemülesitke (Lusciniola melanopogon /Temm/), nádirigó, cserregő-, foltos- és énekes nádiposzáta (Acrocephalus arundinaceus /L./, A. scirpaceus /Herm./, A. schoenobaenus /L./, A palustris /Bechst./), barázda- és sárga billegető /Motacilla alba L., M. flava L./, nádi sármány /Emberiza schoeniclus L./.

Ugy átvonuló, mint fészkelőállományukat tekintve, századunk második felére a parti élőhelyeken a limikolák szorultak vissza leginkább. Az idetartozó 46 hazai fajból 28-at sikerült bizonyítani a Fertő magyarországi részéről. E szám, a csak fertői élőhelyeken a litorális övben előforduló fajok 24 %-a. Kétségtelen, hogy – mint másutt is – a limikolák – faj és egyedszámukat tekintve az egyik legjobban megritkult csoport. Európa szerte elvesztik természetes élőhelyeiket a tenger, a tó és folyópartokon, a megmaradt partszakaszokat pedig állandóan veszélyeztetik a szennyeződések.

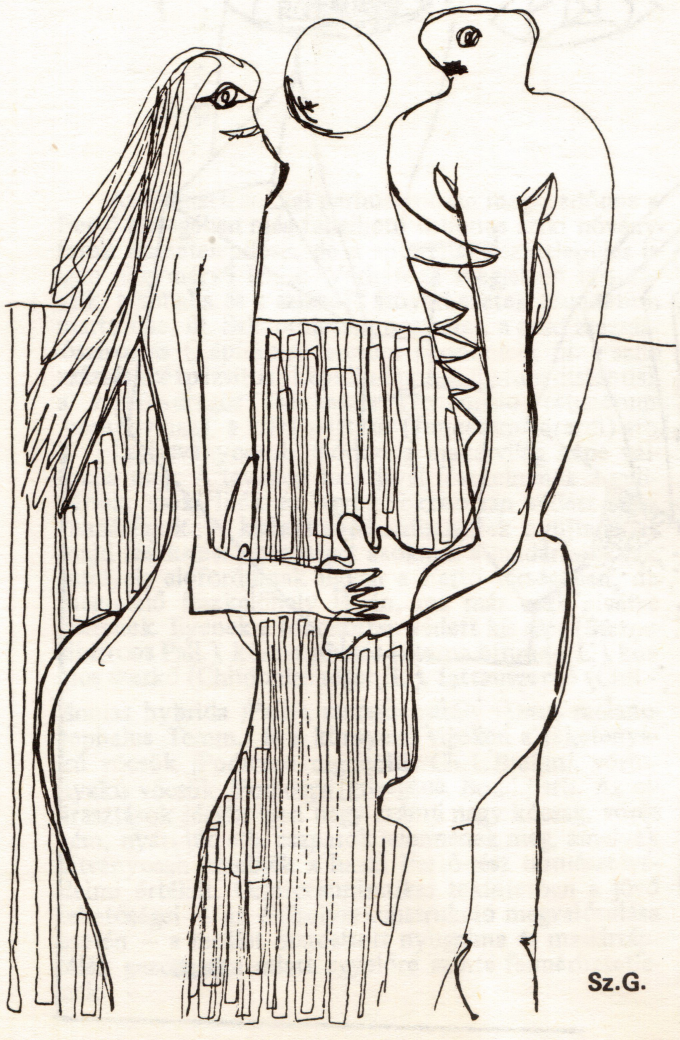
A Fertőn még pár évtizede is nagy számban költöttek és vonultak át. Jelenleg csak az előbbiekben tárgyalt hét faj fészkel. Életlehetőségeiket a „belvízes" tavaszok jelentik, de csak rövid ideig, mert a sok csatorna rövid idő alatt leszívja a vizet a szikes rétekről, legelőkről.

Ugyanitt – például a mekszikópusztai Cikesen – a múlt század végén még ilyen viszonyok voltak: „Legérdekesebb helyek ... Mexiko tőjén elterülő „Csikes", hol a schwarze Seeschwalbe (Hydrochelidon nigra) – ma kormos szerkő – százával költött, azután a sarródi nagy mocsár – minden bizonnyal a mai Bioszféra Rezervátum szikes, kiszárított magterülete – hol százával fészkeltek a piroslábú víziszalonkák (Totanus calidris) – ma piroslábú cankó – a gólyasneffek (Himantopus rufipes) – ma gólyatöcs – kisebb számban a veszekedő víziszalonkák (Machetes pugnax) – ma pajzsos cankó – vadludak, vadrécék stb. Egyáltalán nevezetes a Fertő madárfaunájában, hogy a legtöbb a fajok közül a part mentén és a partok mellett fekvő mocsarakban fordul elő, s emellett maga a Fertő, a síkvíz, néptelen oly annyira, hogy mikor először voltam a tavon elijedtem a vadszegénységtől, szokva lévén a Velencei tó gyönyörű faunájához. De az is igaz, hogy az egész fauna a széltől függ. Északi széllel a déli részen fekvő mocsarak telve vannak vadluddal és récével, mert a nagy hullámok elől ide menekülnek. A gailók (Strandgeflügel) – lile alkatuak – pedig elfogynak, mert a víz a mocsaras partokat, homokzátonyokat elönti. Ellenben a déli szél alkalmával a Fertő 150 lépésre is visszamegy medrébe ezáltal sok mocsár képződik a parton, sok homoksziget és apró tócsa, ilyenkor azután a déli part telve van ezernyi bibitzzel (Vanellus cristatus) és a... gémek, sirályok különböző fajával..." (Chernel, 1889.)

Chernel valóban meglátta a Fertő madárökológiájának lényegét, csakhogy akkor még az említett mocsarak léteztek, nem volt lecsapolás és gát, s a tó a széljárásnak megfelelően változtatta medrét.

E viszonyok többsége ma hiányzik. A Körgát megépítése és a vízszintállandósítás óta csak minden 5-7-ik, vízszegény, száraz évben alakulnak ki a Madárvárta öbölben iszapzátonyok, de nem „150 lépés" szélességben, legfeljebb keskeny csíkban, a nádszegélyen és a szigetek körül.

Mi nyújt még életlehetőséget a többségükben puha, iszapban való turkálásra alkalmas csőrű limikoláknak? Fészkelésre és tavaszi átvonulásra a kiszárított szikesek belvízei, de nagyobb tömegű átvonulót fogadnak emellett a nádasban, a nád kihordása során keletkező 15-20 m széles folyosószerű, néhol viszont pár ha-os mezőket alkotó taposott iszaptócsák. Ma már jórészt ezek a Fertő – mint iszap-tó – „iszap-madarait" fenntartó élőhelyek, nagyságrenddel terjedelmesebb felülettel, mint az időnként kialakuló Madárvárta öbölbeli iszapzátonyok. Minden limikola megfordul ezeken az élőhelyeken. A már említetteken kívül főleg itt táplálkozik, pihen, vedlik, átnyaral stb. az ujjaslile (Squatarola squatarola /L./), az arany- és parti lile (Charadrius apricarius L., Ch. hiaticula L.), a füstös, a szürke, az erdei, a réti, a billegető cankó (Tringa erythropus /Pall/, T. nebularia /Gunn./, T. ochropus L., T. glareola L., Actitis hypoleucos /L./), az apró, a havasi, és a sarlós partfutó (Calidris minuta /Leisl./, C. alpina /L./, C. ferruginea /Pont./), a sárjáró (Limicola falcinellus /Pont./), a pajzsoscankó (Philomachus pugnay /L./), a vékonycsőrű víztaposó (Phalaporus lobatus /L./) és a székicsér (Glareola pratincola /L./). Az egyéb megfigyelt limikolák közül a csigaforgató /Haematopus ostralegus L./ a fertőrákosi strand

Sz.G.

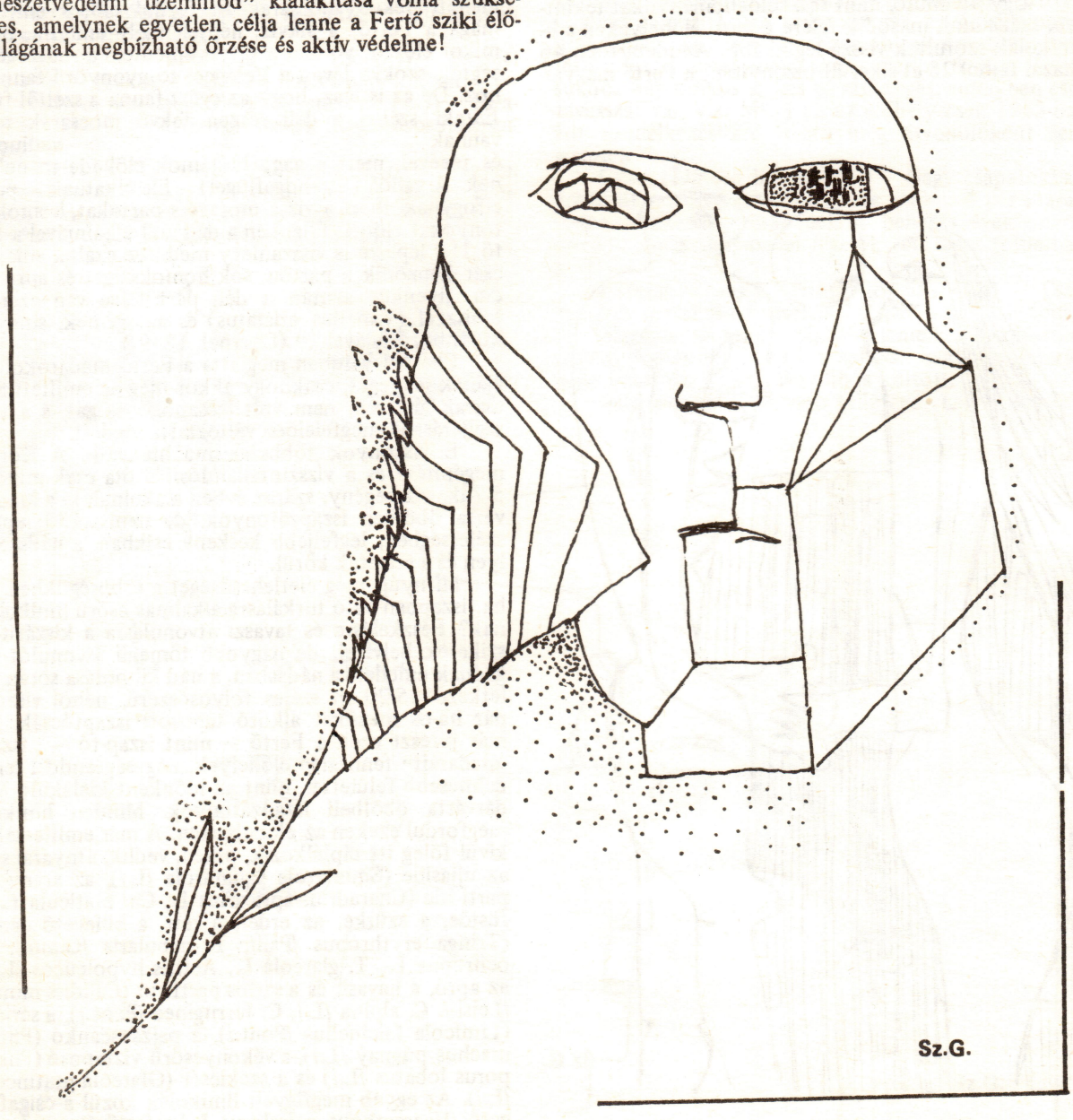
kavicsos partszegélyén, a kőforgató (Arenaria interpres /L./) és a sarki partfutó (Calidris canutus /L./) a Madárvárta öböl iszapzátonyain jelent meg. Előfordulnak a taposott iszaptócsákon – a már ismertetett fészkelők mellett – a pólingok is, de ez utóbbiak – nagy póling (Numenius arquata /L./) százas csapatokban, a kis póling (Numenius phaeopus /L./) szórványosan – inkább a júliustól kiszáradó legelőket, kaszálóréteket járják naphosszat, s többnyire éjszakára húznak az iszapos tocsogókra. A kis sárszalonkát (Lymnocryptes minimus /Brünn./) is eddig, csak a legelők parti sásos foltjaiban sikerült megfigyelni.

Mindent összevetve megállapítható, hogy a nádbeli mesterséges iszaptócsáknak döntő szerepük van a fertői limikolák életében. A partimadár – élőhely bővítése csak a Bioszféra Rezervátum szikeseinek – a mekszikópusztai Cikes nevű egykori tó és a Körgát menti rétek – élőhelyrekonstrukciójával képzelhető el.

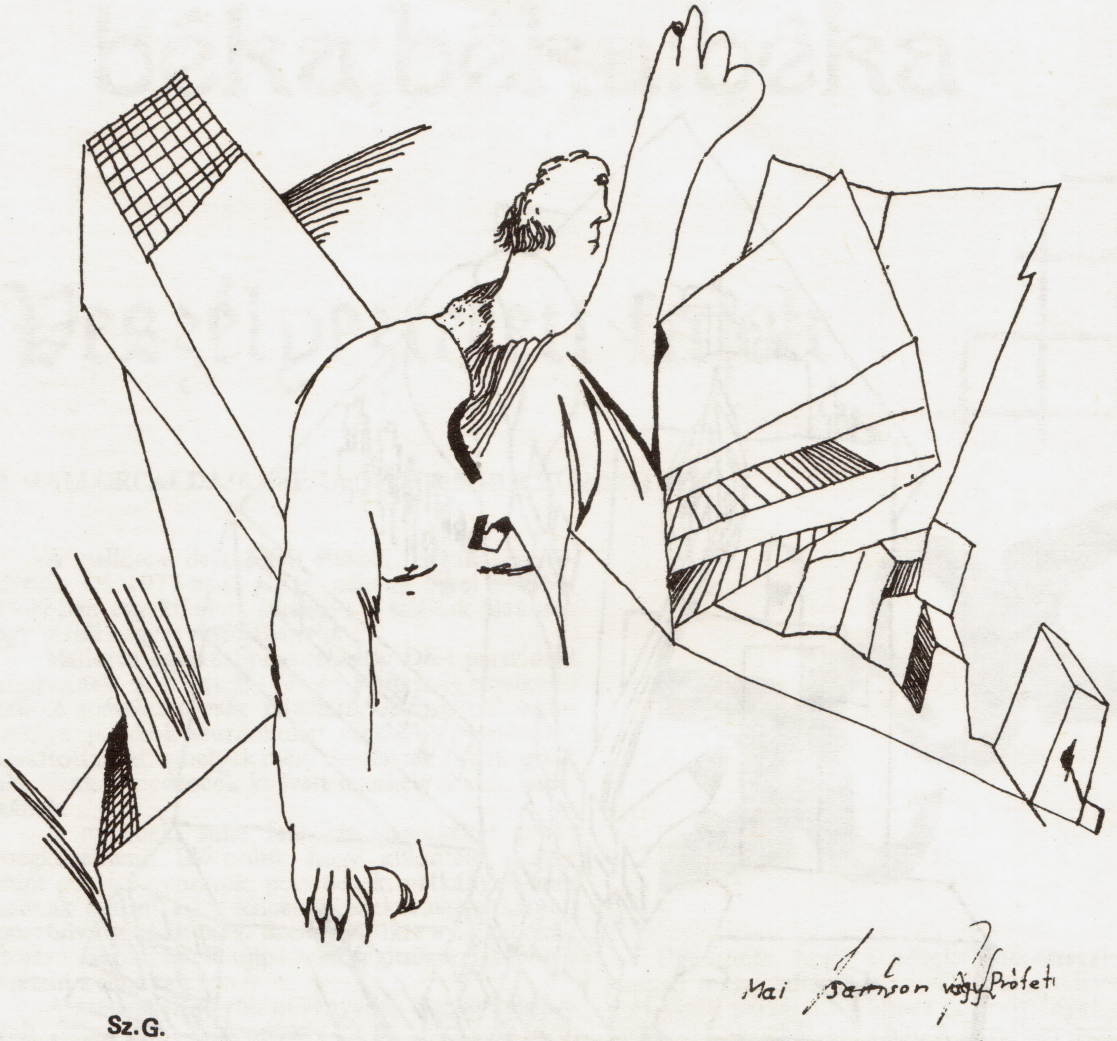
A térség legmagasabban fekvő víztükre maga a Fertő víze, amelyet a Hanság-csatornából gravitációs úton, a már meglévő csatornák segítségével lehetne a területre bocsátani. Az elárasztásokhoz szükséges vízkormányzás táblás zsilipekkel megoldható lenne. A területet mindenütt csatornák határolják, kötött, szikes talajú, így a környező mezőgazdasági területek elvízesedésnek nincsenek kitéve. A csatornapartok földsáncai és kisebb nyúlgátak a vizet mindenütt tetszés szerinti irányba terelnék. Tulajdonképpen egy „természetvédelmi üzemmód" kialakítása volna szükséges, amelynek egyetlen célja lenne a Fertő sziki élővilágának megbízható őrzése és aktív védelme!

Az elárasztásokat augusztus harmadik harmadában kellene megkezdeni. Ebben az időszakban kezdődik a limikola-fajok vonulása és a Fertőn e nagy tömegbe kényszerűen összezsufolódott madarak pihenő és táplálkozó helyeket alig találnak. A területre bocsátott víz, a kisebb tocsogók mélysége ilyenkor csak pár centiméter lenne. A tocsogós vízfelületeket minél nagyobb terjedelemben egészen ősz közepéig fenn kellene tartani, esetleges vízutánpótlásokkal is. Az ősz végi – téli csapadék a vizet csak tovább növelné, s a február végi – márciusi magas vízállásnál a Hanság csatornán létesített táblás zsilippel a kialakítandó és egykori tómedrek maximum 1/2 mélységig könnyen elárasztathatók volnának. Ezután az üzemmód egy természetes szikes tó évi vízviszonyait utánozná. Május közepétől a terület nem kapna vízutánpótlást, s így kb. július végére a mélyebb helyek kivételével szinte teljesen kiszáradna.

A Fertő víze szikes, a sók közül nagyobb mennyiségben Na_2SO_4, NaCl, $MgSO_4$, Na_2CO_3 fordul elő. A vízminőség Na-, Mg kation és HCO_3-Cl anion típusú. Az összsótartalom a Hanság-csatorna torkolatánál megközelíti a 2000 mg/l értéket. Ez a víz műtrágyával vagy egyéb növényi tápanyaggal egyáltalán nem szennyezett, így az elárasztott területeken a szikesedés a víz nyarankénti elpárolgásával egyre fokozódna.

Sz.G.

Sz.G.

Az elárasztásokkal párhuzamosan megkezdődne a Fertő térségében még fellelhető őshonos sziki növényfajok visszatelepítése, de a spontán visszatelepülés is igen nagymérvű lenne. Várhatóan megjelenő társulásaik: a sóballa és a sziksófű szövetkezetek (Suadetum maritimae, ill. Salicornietum postrate), a sziki zsázsás-őszirózsás (Lepidio-Asteretum pannonici), ill. a sziki zsázsás-mézpázsitos (Lepidio-Puccinellietum distantis), a veresnadrágos csenkeszes (Artemisio-Festucetum pseudovinae), a sziki szittyós (Juncetum-gerardi) stb.

Leglátványosabb módon a madárvilág képe változna meg. A tavakon tucatjával fészkelnének a gulipánok, széki lilék és egyéb fokozottan védett sziki madárfajok. A kialakítandó műszigetek nyújtanának majd fészkelési lehetőséget azoknak a madárfajoknak, amelyek előfordulnak ugyan a Fertő térségében, de megfelelő fészkelőhely hijján, ma már csak elvétve költenek. Ilyenek a fokozottan védett kis csér (Sterne albifrons Pall.), küszvágó csér (Sterna hirundo L.), kormos szerkő (Chlidonias niger /L.), fattyuszerkő (Chlidonias hybrida /Pall.), szerecsensirály /Larus melanocephalus Temm./ és a környező vizeken a feketenyakú vöcsök /Podiceps nigricollis Ch.L.Brehm/, vörösnyakú vöcsök /Podiceps grisegena Bodd./ stb. Az elárasztások idején igen nagy számú nagy kócsag, vörös gém, nyári lúd stb. csapatok jelennének meg, amelyek látványosan emelnék a hazai Fertő-rész természetvédelmi értékét. Ornitofaunisztikai tekintetben a jövő lehetőségei – az élőhelyrekonstrukció megvalósulása esetén – a terület biztosított nyugalma és madártáplálék gazdagsága miatt egyelőre szinte felmérhetetlenek.

Irodalom

Grüll,A. (1982): Avifaunistischer.Bericht, Brutzeit 1981. Biologische Station Neusiedlersee, Illmitz

Kárpáti L. (1983): A Fertő táj madárvilágának ökológiai vizsgálata. EFE Tudományos Közleményei 1982/1. 111-203 p.

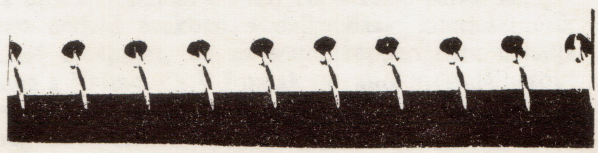
Kárpáti L. (1984): Die Schilfernte und die Vogelwelt Forum Pannonicum. Rer. Nat. I. 23-25 p.

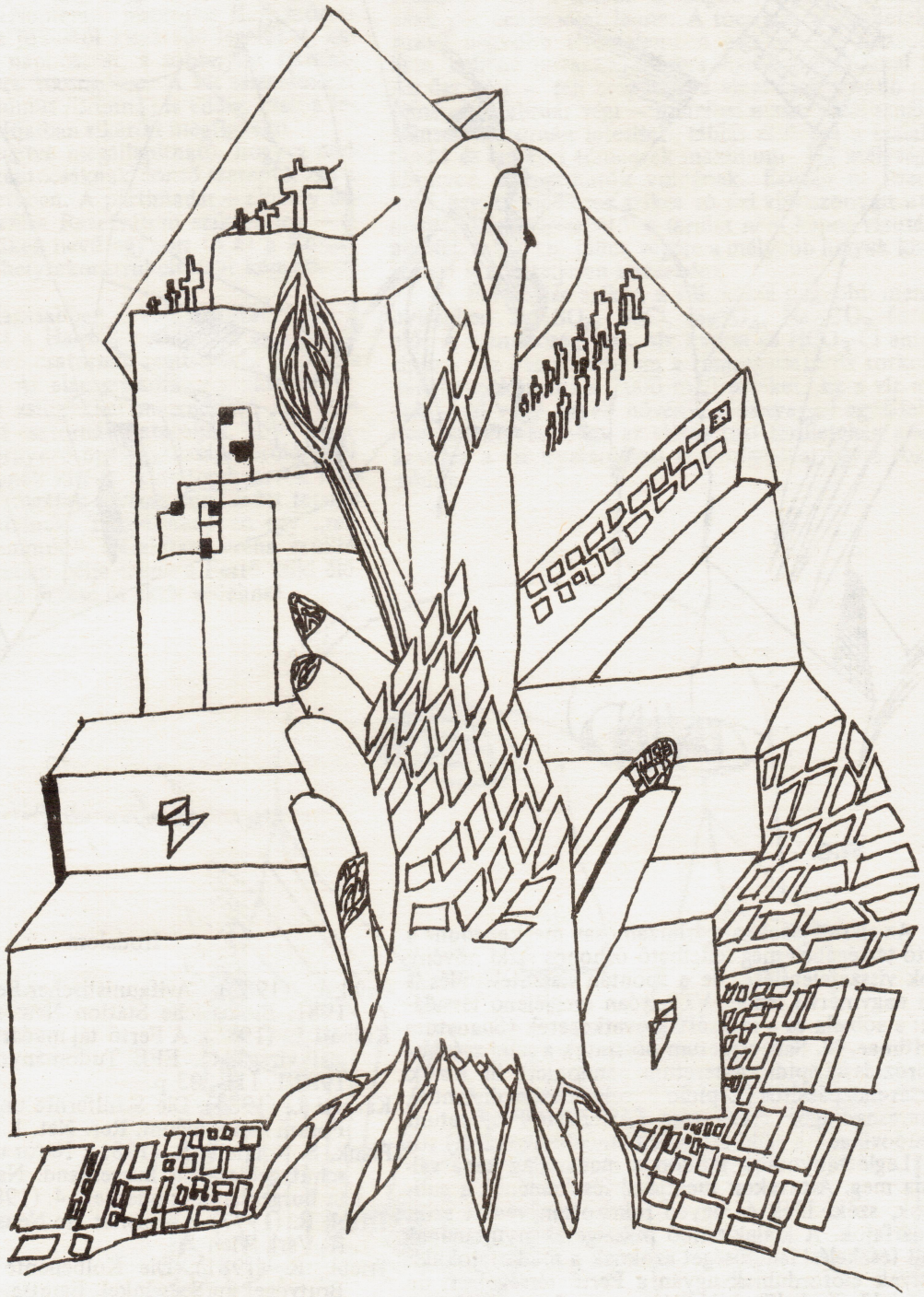
Plank, S. – Triebl, R. (1981): Natur und Landschaftsschutzgebiete im Burgenland. Natur un Umwelt in Burgenland. Sonderheft 4. (1981), 1-32. p.

Triebl, R. (1977): Vogelwelt am Neusiedlersee. Kolorit Verl. Wien

Triebl, R. (1981): Die Kolbenente (Nette rufina) Brutvogel im Seewinkel. Egretta, 24. 82. p.

Schenk J. (1919): Az őstermészet kincseinek védelme magyar földön. Term. Tud. Közl. 722. 211-251. p.

Sz.G.

béka;béka;béka

Veszélyeztetett fajok

A MALLORCAI DAJKABÉKA (ALYTES MULETENSIS)

A mallorcai dajkabékát először fossziliaként fedezték fel 1977-ben. Aztán néhány évvel később, 1980-ban egy kifejlett példányt is találtak Mallorca egy távoli hegyes régiójában.

Mallorca egyike Spanyolország DK-i partvidéki szigeteinek. A sziget É-i részén 1400 m-ig emelkedő szürke mészkőhegység található. A hegyoldalakon lefolyó patakok szurdokokat vágtak és vízeséseket alakítottak ki, amelyek mély medencékbe zuhognak alá. Ezek a medencék kedvelt lakóhelyei a dajkabékának.

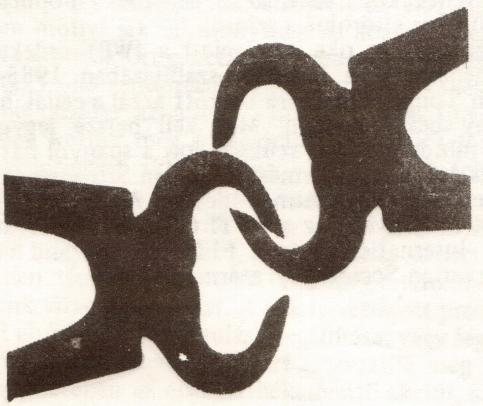
A meredek, sima falu kis tavacskákat nehéz megközelíteni. Előfordul, hogy különféle állatok mint például nyusztok, petymegek, patkányok nem tudnak kijutni a medencéből, ezeket nemritkán elpusztulva találják meg. Szerencséjükre a dajkabékák hosszú lábbujjaik és ujjpárnáik segítségével képesek mászni a sima falakon is.

A medencék körüli növényvilág a talaj szegény volta miatt gyér. Csak néhány kis fa, bokrok és lágyszárúak, mint például a menta, babér májvirág, mohák és páfrányok képesek tenyészni.

A dajkabékák éjszakai állatok, a nappalt a sziklahasadékokban rejtőzve töltik el. Néha egyedül, néha legfeljebb 5 egyedet számláló kis csoportokban. Éjszaka előbujnak, hogy táplálkozzanak a kis tavakban. Rovarevők, vízibogarakat, vízisáskákat, vízben élő férgeket, gilisztákat fogyasztanak. A zsákmányukat állkapcsukkal ragadják meg és a fej oldalirányú mozgatásával nyelik le. A nagyobb zsákmányt mellső lábainak segítségével juttatja a szájába.

Télen igen sok az eső, a víz a patakokon zúdul le, de ez nyárra lelassul, esetleg meg is állhat, így a kis medencék állóvízűekké lesznek. A dajkabékák képesek elviselni ezt a változást, feltéve, hogy a kis medencék nem száradnak fel teljesen.

Úgy tűnik, hogy a növekvő hőmérséklet és a nappali megvilágítás hossza váltja ki az állatok szaporodását, párzását. A hímek és a nőstények elkülönítése eléggé nehéz, de a hímek általában duzzadtabbak, vörösebbek és a nőstények csalogatására hívóhangokat hallatnak. Ez februárban következik be, aktivitásuk innen kezdve növekszik. A tényleges párzás azonban csak májusban következik be. A hím néhányszor felmászik a nőstényre, majd első lábaival szorítani kezdi azt. Hátsó lábaival gyengéden simogatja a nőstény farát, ezzel készteti a petézésre. Egy óra múltán a nőstény 6-12 gömbölyű, fehér petét rak, amelyeket a hátsó lábaiból formált bölcsőben „ringat". A hím megtermékenyíti a petéket és átveszi a felügyeletüket. Kb. 1 hónapig hordja őket a lábai között. Nedvesen tartja őket, ennek érdekében nyirkos, nedves helyeken tartózkodik, illetve alkalmanként a vízbe is bemegy velük. A békaporontyok már a hordozás alatt megkezdik fejlődésüket (innen a nevük is). Csak éppen a kikelés előtt rakja le őket a hím, ekkor még rajtuk van a peteburok. Ebihalként maradhatnak akár 1-2-3 évig is. Metamorfózisuk júniusban indul meg, amikor a víz hőmérséklete elérte a 21 C^{O}-ot. Augusztus végére az első fiatal békák már kint vannak a vízből. Szeptemberre a populáció nagysága megkétszereződik, de a természetes veszteségek miatt a következő szaporodási szezonra újra visszaáll az eredeti 1000-1500 párra. Az igazán nedves években a dajkabékák kiterjeszthetik kissé areájukat, de ez semmiképpen nem haladja meg a 10 ha-t. Csak 7 patak van ahol megtalálhatók! Az elterjedési területük az emberi letelepedés előtt nagyobb volt. A dajkabéka egyike azoknak a fajoknak, amik azóta is fennmaradtak.

A faj visszaszorulását számos tényező okozhatja:

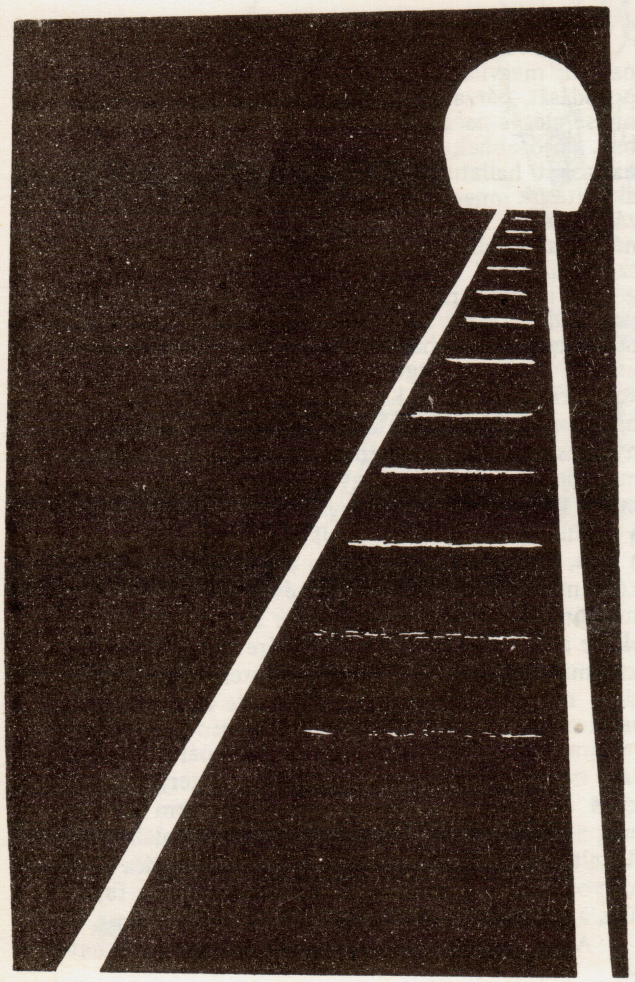
1. A klima egyre szárazabbnak tűnik. Ez egyrészt természetes okokra vezethető vissza, másrészt a mezőgazdasági munkák kapcsán bekövetkező élőhelyváltozás is kedvezőtlen.

2. Számos gerinces állatfajt honosítottak meg Mallorcan, amelyek kedvezőtlen hatást gyakorolnak a dajkabékákra. Egy viperafaj például kétéltűekkel táplálkozik és szívesen eszi a dajkabékát is.

3. A betelepített tavibéka (R.ridibunda) szintén kompetícióban van a dajkabékával és úgy tűnik, hogy sokkal sikeresebb az alacsonyabban fekvő régiókban.

Igy a jócskán lecsökkent dajkabéka populáció azokra a hegyi élőhelyekre szorult vissza, amiket a kígyók és a tavibékák már nem tudnak elérni. Ha bármi történne a hegyi patakokkal, szennyeződés vagy teljes kiszáradás, az a dajkabéka populációt mindörökre eltörölné a színről.

Ez volt az oka, ami miatt a JWPT érdekeltté vált néhány béka Jersey-be szállításában. 1985-ben Simon Tonge Mallorcara utazott azzal a céllal, hogy néhány békát hozzon. Meg kell persze jegyezni, hogy mindezek előtt szükség volt a spanyol hatóságok és a Spanyol Természetvédelmi Szövetségek beleegyezésére és együttműködésére. A projekt anyagi alapot is igényelt, ez a WPTI (Wildlife Preservation Trust International) és a FFPS (Fauna and Flora Preservation Society)-től származott.

Megérkezésekor Simon arról értesült, hogy a szokatlanul erős hóesés miatt lehetetlen megközelíteni a szurdokokat. Szerencsére sikerült elérnie egy kis tavacskát, amelyben kb. 200 nagy békalárva volt. Nem sokkal később egy hím hívóhangját hallotta, és 2 óra múltán, távozásakor megállapította, hogy kb. 50 hím adott hívóhangot. Mivel a békák búvóhelye egy keskeny hasadékban volt, különlegesen nehéz volt őket elérni. Végülis Simon 2 kifejlett állatot és 2 ebihalat tudott zsákmányolni. Másnap Simon spanyol vezetője azzal a tervvel állt elő, hogy felkeresnek egy könnyebben megközelíthető szurdokot, és megkérdezte Simont, hogy képzett hegymászó-e? Az egyszerű válasz: nem! Ara gondolva, hogy az előbbiekben már említett állatok (nyuszt, patkány) le tudtak jutni, de ki már nem, Simon kissé nyugtalan volt. A kis tó elérésére a kötél segítségével történő lemászás látszott a legjobb megoldásnak. A mászás során Simonnak hatszor kellett ereszkednie akár 10 m-t is. Valóban ez volt az első hegymászó próbálkozása – nem is úszta meg szárazon. Egyszer kb. 2 m-t esett egy párkányra és még szerencséje volt, hogy nem esett le a szurdok fenekére. A kötéltől horzsolást szenvedett és meg is sérült, de sokkal rosszabbul is járhatott volna. Simonnak sikerült 2 példányt fognia – ennyi kellett még – így pedig megérte.

Jersey-n az összes poronty befejezte a metamorfózist és békává alakult át. Télen és tavasszal a viváriumukban hibernálták őket, hogy megpróbálják a természetes klimát utánozni. Utána növelték a hőmérsékletet és februártól márciusig, ill. szeptember – októberben „esős évszakot" kaptak. Ezt permetezéssel, ill. műzivatarokkal biztosították. Mesterséges fény alkalmazásával a nappali megvilágítás hosszát is szabályozzák. Reméljük, hogy mindezen erőfeszítések eredményeképpen a dajkabékák szaporodni kezdenek Jersey-n a Hüllő-Házban.

Leközlés helye: THE DODO DISPATCH
Issue No. 19
Summer 1987.
Eredeti cím: Mallorcan midwife toad – Alytes muletensis

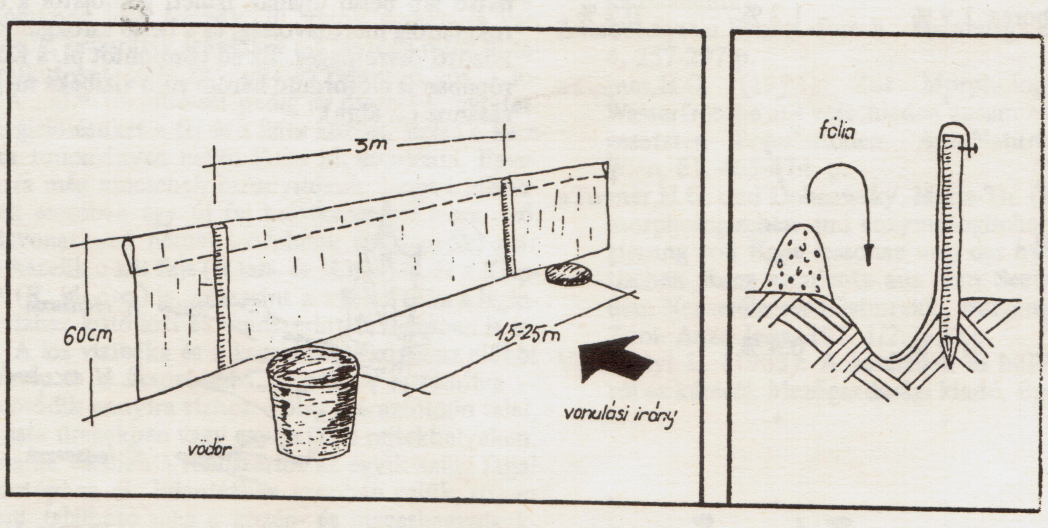
béka

" TŰZOLTÓK SORAKOZÓ!!"

Párás levegő, szemerkélő eső, orrfacsaró szag. Széttrancsírozott békatetemekkel borított aszfalt. Ez a Fertő-menti út, Fertőboz és Hidegség között, egy szeptember végi, borús délután, 1988-ban. Immár harmadik alkalommal próbálja lelkes csapatunk mentőakció keretében csökkenteni azt a mérhetetlen kétéltű és hüllő pusztulást, amit e forgalmas közút gépjármű forgalma okoz. Ez a nem újkeletű probléma, amelyre csak nemrég figyeltünk fel, hazánkban számos helyen jelentkezik. Miután a sikeres láp és mocsár lecsapolások, ill. az árterek kiszárítása (patak és folyamszabályozások) révén beszűkültek hüllőink, de inkább kétéltűink élő- és szaporodóhelyei, állományaik is megfogyatkoztak. Ezután, az eddig még föl sem becsült károkozás után, a közlekedés az, amely növekvő intenzitással szedi közülük is áldozatait.

A fertőbozi út kb. 1 km-es szakaszán, minden ősszel a telelésre és tavasszal az élő- és szaporodóhelyekre vonuló herpetiliák százezreit tapossák el a járművek. Itt és a Fertő-tó 24,7 km-es magyarországi partszakasza mentén, főleg meliorált szántókat, zöldségeskerteket, intenzíven művelt kaszálókat és legelőket találunk. Csak egy-két helyen, szigetszerűen vannak még mocsár- és láprét maradványok. A vidék zonális erdőtársulása gyertyános-kocsánytalan tölgyes (Quercetum petreaea-Carpinetum). A még álló erdők azonban kivétel nélkül mesterséges telepítés eredményei (Kárpáti, 1982.). A békavonulás által érintett területen a természetes társulást akác-feketedió vegyes állomány helyettesíti. Ez a kb. 450 ha, mintegy 30 éve védett erdő a kétéltűek és hüllők telelése szempontjából nagy jelentőségű. Sajnos azonban ez sem mentesül az erdőgazdaság tervmegvalósítása alól. Legutóbb, ősszel kb. 0,5 ha-t termeltek le belőle. Az emiatt megváltozott mikroklima nem előnyös itt, a domb lábában telelő több tízezres példányszámú állomány számára. A sikeres áttelelés valószínűségét az összefüggő avartakaró és a talajfelszín összetúrása ill. felsértése is csökkenti. E néhány ha-os erdős terület felé irányuló hatalmas tömegű, koncentrált amphibia és reptilia inváziót előidézheti a megfelelő telelőterületek (erdők, cserjések stb.) megfogyatkozása vagy hiánya. Másrészt kiválthatják olyan szünbiológiai jelenségek vagy folyamatok, amelyek az előzőnél erősebben motiválják ill. irányítják az állatok viselkedését. Talán öröklött genetikai program a potenciális terület(ek) felé vándorlás? Vagy tanult viselkedés ? Ez utóbbit kizárja az a tény, hogy a fiatal (juvenilis) egyedek kezdik meg a migrációt, amit valószínűleg a tó vízszintjének ciklusonkénti változása is befolyásol. Tudniillik 7 éves periódusokban váltakozik a magas és az alacsony vízállás. Most egy magas vízállású periódusban vagyunk. Látható, hogy számos ismert és ismeretlen tényező hatása az, ami meghatározhatja az általunk vizsgált vonulást. A sok felvetődött probléma közül elsődleges a pusztulás megállítása, vagy legalább minimálisra csökkentése. Ezért szerveztük meg 1987. szeptemberében az első vízibékamentő akciót, amelyben természetvédelmi őrök, egyetemisták (az Ökoklub), a Magyar Madártani Egyesület (MME) tagjai, környékbeli és soproni segítők vettek részt.

A kiépített védelmi berendezés alapötletét nyugatnémet természetvédelmi szervezetektől, elsősorban a Jordsand Tengerimadár és Természetvédelmi Szövetségtől vettük. A helyi viszonyokra alkalmazott technológia lényege röviden a következő: a közút mellett, vonulási oldalon, fenyőkarók segítségével minden ősszel és tavasszal telepítendő fóliakerítést feszítettünk ki. Ennek tövébe mély műanyag vödröket ástunk (1. ábra).

1. ábra A terelő fólia vödrökkel

Rendszeres ellenőrzések során a vödrökbe esett állatokat az út túloldalán engedtük szabadon. Ezt a munkát folytatandó, az idén márciusban megszervezésre kerülő akció lesz a negyedik a sorban. Az előző három alkalommal megmentett állatok mennyisége már jól érzékelteti, hogy a korábbi években végzett, a pusztulás nagyságára vonatkozó becslések mennyire óvatosak voltak. Ezek 1979-től 1986-ig évente emelkedő tendenciában kb. 100-220 ezer példányra tették az egy-egy ősszel és tavasszal vonuló állomány veszteségeit. A farkatlan kétéltűek (Salientia) rendjébe tartozó fajok természetüktől adódóan mindig nagy egyedszámú populációkban éltek és szaporodtak, így biztosítandó fennmaradásukat. A rövid idő alatt, intenzíven ható, a populációk számára kedvezőtlen emberi tevékenység viszont olyan károkat okozhat, még e könnyen regenerálódni is képes állatcsoport genetikai állományában, amely a populációk génösszetételének elszegényedése folytán csökkenti azok adaptációs képességét és ezáltal veszélyezteti fennmaradásukat.

Az eddig megmentett kétéltű és hüllő összpéldányszáma és ezen belül az egyes fajok százalékos aránya a táblázat szerint alakult.

A befogott állatok példányszáma

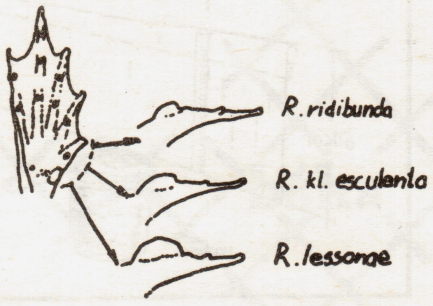
(Az adatok – lefelé – kerekítettek a számolás pontatlansága miatt.)

Mentési időszak	1987.09.24-11.11.	1988.03.18-04.11.	1988.09.17-10.28
Összes példány	78 200	105 700	376 300
Faj		%	
Rana kl. esculenta	94,7 %	96,95 %	98,8 %
Rana arvalis	1,4 %	0,4 %	0,5 %
Rana dalmatina	+	0,6 %	+
Hyla arborea	1,9 %	1,2 %	0,2 %
Bufo bufo	+	+	+
Bombina bombina	+	+	+
Pelobates fuscus	+	+	+
Triturus cristatus	1,2 %	0,4 %	+
Triturus vulgaris	+	+	+
Natrix natrix	+	+	+
Lacerta vivipara	+	+	+
	+=0,8 %	+=0,45%	+=0,5%

A mentés ellenére az említett becslésekkel egyező ill. nagyobb mértékű volt a pusztulás a kerekek alatt. Nyugat-Európában a már régóta alkalmazott különböző terelőrendszerek eltérő színtü ill. hatásfokú megoldásokat jelentenek. Ezek működéséből levont következtetések és saját tapasztalataink is, az ideiglenessel szemben, az állandó terelők kiépítésének szükségességét támasztják alá.

A mentési akcó során a legnagyobb arányban szereplő zöld vízibékákat a kecskebékák (Rana kl. esculenta) közé soroltuk, azonban nem állt módunkban teljes biztonsággal meghatározni ezeket az állatokat. Nemzetközi szakmai porondon is vita tárgyát képezi egyelőre ezen állatok, főként a Rana lessonae és a Rana kl. esculenta morfológiai jegyek alapján való elkülönítése. Tudni kell, hogy általában a békák határozását a színezeten és a habitust meghatározó egyéb morfológiai jegyek pl.: a comb, a hátsó láb hossza, a különböző testrészek (szem, dobhártya stb.) egymáshoz viszonyított aránya alapján végezhetjük. Több faj esetében fontos elkülönítő bélyeg még, a hátsó láb belső ujjának izületi gumójától a belső sarokgumóig mért távolság, és a belső sarokgumó hossza közötti összefüggés. Ez ad támpontot pl. a Közép-Európában is előforduló három zöld vízibéka meghatározásához (2. ábra).

Arnold és Burton alapján (1978)

2. ábra

Mégpedig, ha az említett távolság nagyobb, mint a viszonylag lapos sarokgumó hossza, akkor kacagóbékával (Rana ridibunda), ha a távolság egyenlő a sarokgumó hosszával, akkor kecskebékával és ha a távolság kisebb, mint az oldalról lapított és feltűnően kiemelkedő sarokgumó hossza, akkor kis vízibékával (Rana lessonae) van dolgunk.

Még ennél is megbizhatóbb a hang alapján történő határozás, amelyet pl. nászidőszakban, megfelelő felszereléssel készített hangfelvételek segítségével lehet elvégezni. Ilyen vizsgálatot tavasszal szeretnénk csinálni, bécsi kollégák javaslatára és segítségével. Magyar herpetológusok, Vásárhelyi és Dely, a hatvanas években, hazánkban még csak két zöld vízibéka fajt különítenek el: a kecskebékát (Rana esculenta) és a kacagó- vagy tavibékát (Rana ridibunda), amelyek egymással „korcsokat" nem képeznek. Mindkettő előfordul sík-, domb- és hegyvidékek álló- és lassú folyású vizeiben. Nálunk magasabb régiókban inkább a kecskebéka található, amelyet alföldi területen a kacagóbéka helyettesít. Ősszel a vizeket nem hagyják el, a víz iszapjában telelnek át (Vásárhelyi, 1965., Dely, 1967.). Dely a Rana lessonae-t a Rana esculenta változataként említi, a törzsalakkal azonos biotópban. Az újabb populációgenetikai kutatások szerint a kecskebéka nem önálló biológiai faj, hanem a kis vízibéka és a kacagóbéka természetes hibridje. Rajta kívül fölfedeztek Európában egyéb hibridformákat is ill. igazolták a Délnyugat-Európában honos Rana perez-t, mint önálló fajt. Nem lenne most itt túl sikeres bővebben belemenni ezekbe a kereszteződési ill. hibridizációs kérdésekbe (az ezzel bővebben foglalkozó irodalom *-gal jelölve). Érdemes azonban e hibridformák elnevezéséről említést tenni. Mivel saját reprodukciójukhoz más formák, ill. fajok gamétáira van szükségük, javasolták számukra a Kleptona mint új taxonomikus kategória bevezetését (klepton gör. = lopás). A „kl." rövidítéssel pedig az összetéveszthetetlen megjelölésüket a faj és a fajta között. Ezért a kecskebéka tudományos nevén Rana kl. esculenta. Egyelőre arra még nincsenek bizonyítékok, hogy e hibridformák esetében egy új faj keletkezéséről lenne szó. Az idevonatkozó német irodalmak (határozók) már külön kezelik e két fajt (R.less. és R.rid.) is, és a Kleptona-t (R. kl. esc.) is, miszerint a kacagóbéka a leginkább vízhez kötődött és rendszerint az iszapban is telel át. A kis vízibéka és a kecskebéka közül az előbbi az, amely – a szaporodási időszakot leszámítva – nem kötődik annyira vízhez. Főleg szárazföldön telel, maga ásta üregekben vagy egyéb földi rejtekhelyeken. A Rana kl. esculenta rendszerint az egyik szülő fajjal egy biotópban él. Ellentétben azonban velük, ritkán ill. nem található meg a közép- és magashegységekben. Közép-Európában, előfordulási helyén, viszont nincs előnyben részesített élőhelye (Engelmann, Fritzsche, Günter and Obst, 1985.)

Azt hiszem nyilvánvaló, hogy természeti környezetünk állapota a XX. század végére a világon szinte mindenhol eljutott abba a kritikus stádiumba, amikor már csak azok a – sokszor kilátástalannak tűnő – tűzoltáshoz hasonló aktív védelmi munkák segíthetnek, amilyen pl. a békamentés is, és amilyenek hazánkban a MME keretein belül folynak. Csak a tűz, tehát a közvetlen veszély elhárítása után kezdődhet meg az eredményes rekonstrukció (pl. az élőhelyek visszaállítása). Ha ezek után egy kicsit elgondolkozunk azon, hogy a különböző természetes, ill. ma már többnyire csak természetszerű növény- és állattársulások genetikai változatosságáról, faji diverzitásától és biológiai produktumától szinte közvetlenül függ minden emberi tevékenység, így létünk fenntartása, ill. fajunk fennmaradása is, akkor a helyzet nem valami reménytkeltő! Ahogyan a forrásától megfosztott folyó is kiszárad... Nekünk Embereknek a „teremtés koronája" pozíciójából nagyobb felelősséggel és jobban oda kellene figyelnünk természeti környezetünk alkotóelemeire. Elszomorító azonban, hogy még ahhoz sem nőttünk fel eléggé, hogy magát az EMBER-t észrevegyük!

Frank Tamás
III. emh.

Irodalom

Arnold,E.N., Burton,J.A., (1978): Pareys Reptilien--und Amphibienführer Europas. Verlag Paul Parey, Hamburg und Berlin

Dely O. Gy., (1967): Kétéltűek-Amphibia. Magyarország állatvilága XX. kötet, 3. füzet. Akadémiai Kiadó

Engelmann, Friztsche, Günter and Obst, (1985): Lurche und Kriechtiere Europas. Neumann Verlag Leipzig, Radebeul.

Kárpáti L. (1982): A fertő táj madárvilágának ökológiai vizsgálata. Erdészeti és faipari tudományos közlemények. Sopron, 111-191. p.

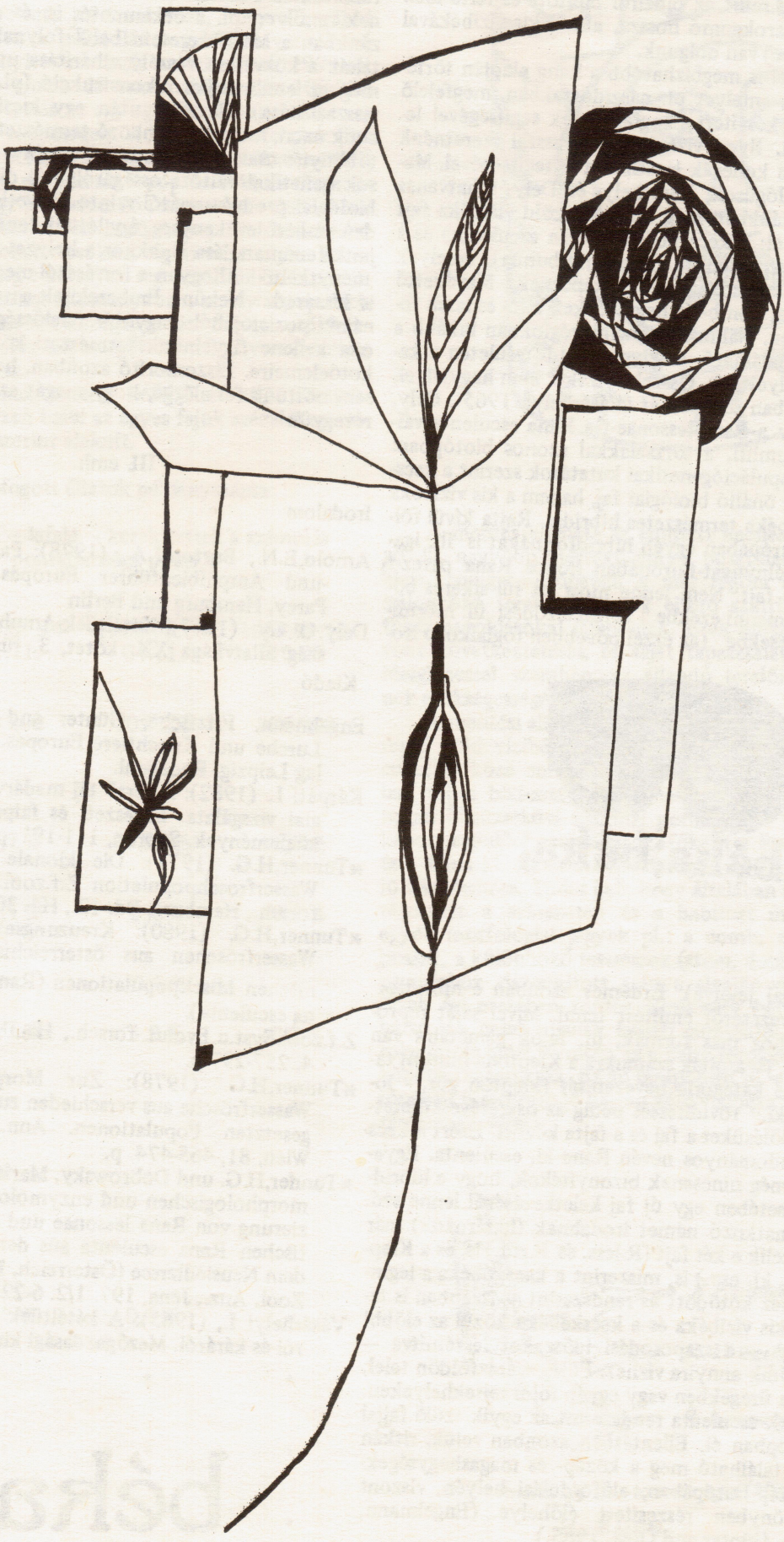
*Tunner,H.G. (1974): Die klonale Struktur einer Wasserfroschpopulation Z.f.zool.Syste.u.Evolut.-forsch., Hamburg, Bd. 12., H4. 309-314. p.

*Tunner,H.G. (1980): Kreuzungsexperimente mit Wasserfröschen aus österreichischen und polnischen Mischpopulationen (Rana lessonae + Rana esculenta).
Z.f.zool.Syst.u.Evolut.-forsch., Hamburg, Bd. 18, H. 4, 257-297 p.

*Tunner,H.G. (1978): Zur Morphologie junger Wasserfrösche aus verschieden zusammengesetzten Populationen. Ann.Naturhistor.Mus. Wien, 81, 465-474. p.

*Tunner,H.G. und Dobrowsky, Maria-Th. (1976): Zur morphologischen und enzymologischen Differenzierung von Rana lessonae und der hybridogenetischen Rana esculenta aus dem Seewinkel und dem Neusiedlersee (Österreich, Burgenland)
Zool. Anz., Jena, 197. 1/2. 6-22 p.

Vásárhelyi I., (1965): A kétéltűek és hüllők hasznáról és káráról. Mezőgazdasági kiadó, Bp.

Sz.G.

REQUIEM EGY SZAKMÁÉRT

Az ERDŐ a papíron csak négy betű, és az olvasótól függ, mit ért rajta.
Lelki szeme mit lát, szívében mit érez, ha ezt a szót olvassa?
Látja-e a fákat, kérgüket, rajta a mohát?
Lát-e alattuk bokrokat, fűvet, páfrányt, vadvirágot, érzi-e az árnyék hűvösségét, a korhadó avar szagát, hallja-e a madárdalt?

Én akkor kezdtem, amikor az erdész vörösposztó volt az akkori vezetés szemében.
Még a szakmán belül is ellenszenvet váltott ki egy walden, de még egy zöld kalap viselése is.
Ebben az időben voltak az erdőgazdaságok elődei: az erdőgondnokságok.
Élükön igen nagy gyakorlattal rendelkező erdőmérnökök.
Művelt, és választékos modorú emberek voltak valamennyien!
Tekintélyük volt az egész környéken, pedig a fegyelmezett munkát mindig megkövetelték.
Egy nagy bűnük volt, hogy a letűnt világban is az Erdőt szolgálták, amelyeknek nagy része uradalmi tulajdon volt.
Herecegeké, grófoké.
És ezt nem tudták megbocsájtani nekik hosszú éveken át.
Bizalmatlanok voltak velük szemben, és ezért a nyakukra ültettek ún. erdőgondnok helyetteseket, hogy azok lessék őket. Ezek – tisztelet a kivételnek – éppen, hogy csak bőgni nem tudtak! Szerencséje volt annak a gondnokságnak, ahova famunkásból lett gondok-helyettes került.
Ő legalább ismerte a fákat, és volt némi halvány gőze a szakmához. Ahova viszont egy örökké gyanakvó alakot adott a sors, ott megkeseredett a gondok élete, de az egész személyzeté is!
Később ezekből a csodálatos mandarinokból okleveles erdőgazdákat kreáltak Sopronban.
Havonta jártak fel konzultálni az egyetemre, és még busszolát is láttak.
A szertárban!
(Ezzel nekem dicsekedett az egyik okleveles!)
A későbbi időkben ez a végzettség a besorolásoknál igen nagy előnyt biztosított ezeknek a tudoroknak.
Egyenragú volt a főiskolai végzettséggel!
Aztán az idő csak telt. És a sok sandaképű alak kihordási ideje lejárt. Eltűntek a süllyesztőkben, pedig élet és halál urai voltak a szó szoros értelmében.
Sajnos igen nagy károkat okoztak nem csak az erdő, de a nemzet életében is.
Ma már csak mint rossz emlékeket idézgetjük őket éjfélidőben, bagolyhuhogáskor!
Én csak kétféle embert ismerek: rendes embert, meg hitvány embert. Bármilyen beosztásban legyen is az!
Akkor is, most is, meg holnap is!
És legfőbb szentségem még ma is az Erdő!
Sajnos vele kapcsolatban nagyon sok bűnt követtünk el, és követünk el nap mint nap.
Tudományosan megmagyarázottat is!
Félek, hogy még a vádlottak padjára ültet a közvélemény bennünket erdészeket, a nagy végvágások „alias" tarvágások miatt.

Mert még van parasztember, akit érdekel a természet. A városi ember ma már észre sem veszi a környezetét, de a falu népe még odafigyel.
Én meg vesztemre mindig is erdészruhában járok. Uton, útfélen rám is kérdeznek vonaton, buszon: erdész úr! mi a véleménye ezekre a nagy tarolásokra?
Hát azzal kellene kezdenem, ja! modern világot élünk ám atyafiak! A termeléseket össze kell vonni a gépesítés, a munkásellátás, az ellenőrzés, a korszerű üzemszervezés törvényei szerint.
De nem mondom! Mert szégyenleném magamat a magyar paraszt előtt, aki úgy is tudja, hogy mi az igazság.
Hol vannak a méretes erdők? Amerre a szem ellát, csak fiatalosok vannak,vágják a fejemhez.
Hallgatok hát nagyokat, mert nincs elfogadható ellenvéleményem.

Erdész vagyok!

Mégpedig az Erdészeknek abból a fajtájából, akik vadászok is voltak. Ezért is még a mai napig sem tudom elkülöníteni az Erdőt a Vadtól, az erdészt a vadásztól.
A vad mindig ugyanolyan tartozéka volt az erdőnek, mint a fa, az aljnövény, a forrás, a vadvirág meg a gyom, és a felettük köröző héja is az!
Hát ezekből kiindulva különös az elméletem!

Gyerekfejjel kóstoltam bele a vadászat testet-lelket gyönyörködtető világába. Drága jó Apám gyakran vitt magával, és ha elfáradtam, belekötözött hónaljig a hátizsákjába, és úgy mentünk tarlókon, őszi szántásokon át.
Igy már akkor „embermagasságból" láttam meg az erdőket-mezőket, és szagoltam a puskapor kesernyés illatát.

Aztán a flóbert, majd a 20-as puska lettek a barátaim. Meg a kutyák!
Egy csodálatos vizsla – éppen csak beszélni nem tudott! – meg egy minden hájjal megkent tacsi.
Felejthetetlen évek voltak ezek, amelyeket megzavart vonuló seregek fegyverzöreje. Döbbenten figyeltük őket, és hallgattuk szívszorongva az egyre közeledő ágyuszót.
Aztán elült a harc, és azt hittük béke lesz, megbékélés az emberi szívekben.
De nem lett nyugalom, legalább is nekem nem!
Apám-Anyám egyetemet végzett emberek voltak, én magam nem végeztem felsőbb iskolát, sőt örülhettem, hogy 48-ban engedtek leérettségiznem.
Érettségi után a Délzalai Erdőgazdasághoz szegődtem el napszámosnak, abban a reményben, mint fizikai munkás sikerül bejutnom az esztergomi szakiskolába.
Hát ez bizony nem jött be! Helyette 3 évre katonai munkaszolgálatra vezényeltek, és többezred magammal félelemtől eltorzult pofával bontottam a szenet Tatabánya vizes, omladozó vágataiban, meg Monte Komló poklában.
Jó messzire és a poklok mélyére kerültem el az erdők világától! De soha nem vágyódtam el ettől az országtól, pedig ez a táj nem kényeztetett el.
Sok semmi-ember megrángatott, az életem nyitott könyv volt mindenkinek, amibe belelapoztak ismerősök, idegenek, barátok, rokonok, – nagyon sokszor koszos kézzel – a lapjaira szamárfüleket hajtogattak, sok lapot ki is tépkedtek belőle.

Főleg a szép, színes lapokat, amiket szívesen megtartottam volna magamnak, de ha behunyom a szememet, mindannyiszor elémrémlenek azok is, így hát nem tudták gyökerestül kitépni belőlem.
Ezeknek emléke melegített a fagyban, ezeknek fénye világított sok sötét nappalokon.
1954. őszén elengedtek.
Közel 3 évnek kellett eltelnie, hogy hazaványszorogjak. Helyemet benőtte a fű, barátaim szétszéledtek.
Hát ilyen előzményekkel indultam neki az életnek újra.

25 éven át közvetlen tőmelletti szolgálója – alázatos és hű szolgálója – voltam az Erdőnek meg a Vadnak!
A Balatonfelvidék egyik legszebb tájára kerültem, a Tapolca-Sümeg közötti erdők vadregényes vidékére: Uzsára.
Az Erdészet rezervátum is volt egyuttal, amit későbbiek során a Honvédelmi Minisztérium kezelésébe vettek, és az MN fegyelmezett erdésztársadalmában szolgáltam 1978-ig.

Életem nagy részét falun töltöttem, pusztán, tanyán, magányos erdészházban.
Egyszerű emberek voltak körülöttem, többnyire földmívesek, parasztemberek. Most is közöttük-élőnek érzem magamat.
Értékes emberek voltak. Felnéztem rájok, mert a gondolatviláguk a természetből fakadt, és azzal vívták élet-halál harcukat minden esztendőkben, a vetésektől a betakarulásig.
A szemük előtt sarjadt az élet a földeken, és előttük törte-zúzta nagyon sokszor a tomboló vihar évi munkájuk gyümölcsét. De rendületlenül bíztak a földben, és rajongva szerették azt!

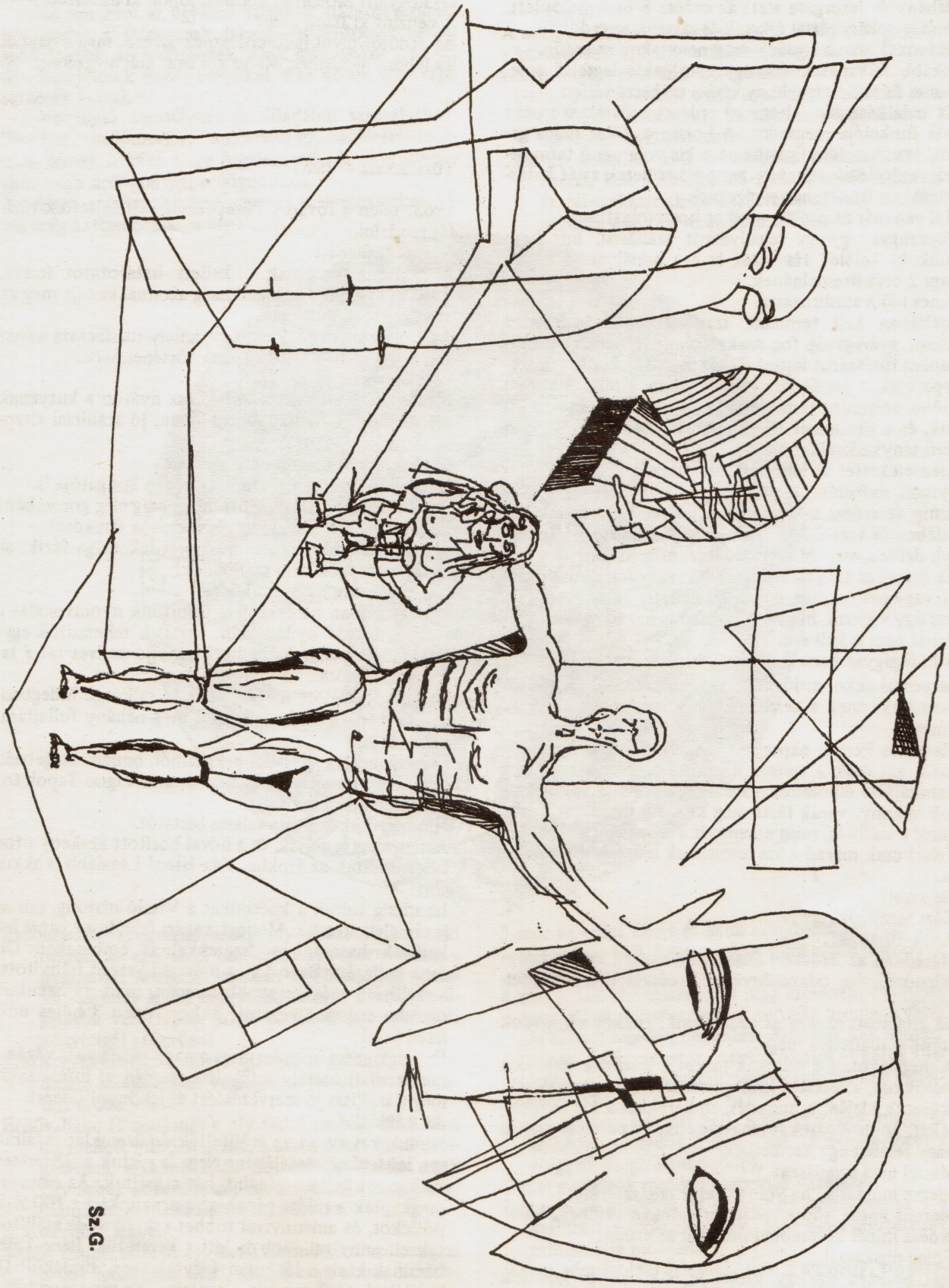
Órákig el tudtam hallgatni beszélgetéseiket rég volt időkről, emberekről, állatokról, történetekről. A téli nagy vadászatok alkonyatba-hajló befejeztéivel fáradtan, csapzottan, a napi izgalmak után jó volt a tüzeik köré telepedett emberekhez menni, és belehallgatni élményeikbe, beleszagolni az izzó parázson piruló szalonnáik meg nyársrahúzott kolbászaik nyálcsordító illataiba.

Rendszerint mire elvégeztem a teendőimet, és a vendégek is lassan betelepedtek a vadászház terített asztalaihoz, addigra már a hajtók tűzében a krumpli is lisztesre sült.
A tarisznyámból előkerült disznóöléses mózsi mellé már is kínálták jó szívvel a forró, illatos krumplit kérges nagy tenyerükben.
Ugy tartották, mintha nem is a tűzből kaparták volna ki. Én meg egyik markomból a másikba hempergettem féllábon állva, míg végül is sikerült leejtenem a hóba.
De egyszer sem nevettek rajtam. Ugy tettek, mintha észre sem vették volna.
Ettek nagy nyugalommal, és olyan jóízűen, ahogy csak a magyar parasztember tud enni a bicskájával.
Ahogy sötétedett az erdő körülöttünk, egyre fényesebben világított a parázsra-omlott tűz, hogy segítsen a forralt bornak a száz ráncokkal szabdalt arcok kipirosításában.

Ezek mind olyan emlékek, amiket soha nem felejtek el, és ha rágondolok, szinte érzem a tűznek a melegét és füstjének fanyar szagát.
Ha álmodom, álmaimban mindig ott járok az uzsai erdőn, a Tatárverés széljárta ligeteiben, meg Billege kőgörgeteges oldalain, ahol a molyhos tölgyek ágai a földig hajolnak.

És a szívem fáj is, meg nem is!

Lassan én is utánaballagok az eltűnt időnek, talán valahol utólérem még!

Sz.G.

„Erdész ipar"

Az önálló erdészkerületeket már akkor halálra ítéltük, amikor az erdész-szakmából ipart csináltunk. Néhány év leforgása alatt az erdész 8 órás melós lett, aki a munkásjárattal érkezik és távozik az erdőből.
És sem Ő, sem a családja meg nem lakna az erdőn. Inkább felkapaszkodik egy tömblakás legfelső emeletére, és első dolga, hogy városi emberré váljon.
Az már kész tény, hogy az erdészkerületek szorosan vett funkciója megszünt. A korszerű, főleg drága gépek korában fényűzés lenne a kis volumenű termelések, művelések végzése, amit a kerületek saját hatáskörükben itt-ott még elvégeznek.
Hol van már az a világ, amikor hossztolgattunk? Töprengve egy-egy legallyazott szálfánál, mit hozzunk ki belőle? Ha most is ezt csinálnák, a gépek napi 2 órát üzemelnének.
Nincs idő a studírozásra!
Szálfában kell termelni, szállítani és a feldolgozó üzem, gyáregység fog szakaszolni, de nem gömbfát, hanem fűrészárut ingán! Tehát az erdészkerületek szerepe csak a perifériára szorítkozhat, ahol a 300-500 m^3-es szétszórt termelések, főleg ápolóvágások vannak, és a tisztítások jelenthetik ma már a leáldozóban lévő ténykedéseiket.
Csemetekertet se lehet 10 km távolságról kezelni, irányítani, művelni.
Amíg az erdész a kerületében lakott, vagy annak közelében és volt 2-3 ha csemetekertje, az eget leste reggel, délben, este. Milyen idő lesz, milyen van!
És futott az árnyalókat leszedni vagy felrakni, öntözni vagy permetezni, mikor mi kellett.
Ezt úgy végezni, hogy a járattal ő is hazamegy?
Tehát nem is kell erőltetni!
A hidegágyas kertek, a fóliák ontják a csemetét, a péperpottal akkor erdősítünk, amikor akarunk, így hát a csemetekertnek a kerületekben semmi keresnivalójuk nincs!
Ha nincs kertje, napszámosa sincs, mert ki az a bolond, aki csak a tavaszi meg őszi erdősítés 3-4 hetes munkájáért elkötelezi magát a faluból? Az ápolóvágások vékony, vacak fáját meg ki szedi össze, ha többe kerül a szállítás, mint amennyit a fa megér?
Tehát csak marad a kis termelések levezetése, szállítása.
De kivel?
Kézi termelőkkel?
Azok kihaltak!
Maradnak az Erdészet állandó munkásai, akiket kénytelen-kelletlen odavezényel az Erdészet, mert az is feladata.
Ez általában azokra az időkre esik, amikor a brigádok zöme szabadságra megy.
A mezőgazdasági munkák idején a brigádok létszáma lecsökken, a vetések, krumpliszedések, tengeritörések, szüretek idején, a maradék emberekkel a kis termeléseket, ápolóvágásokat lenyesegetik. Hát ez sem valami nagy feladat egy kerületnek.
Marad még a vadászat.
Illetve maradna, ha volna üzemi vadászterület
Mert a bérbe adott vadászterületeken örülnek, ha az erdész minél kevesebbet mászkál az erdőn.
Főleg puskával!
Hát ha még egy-egy lövést le is ad kóbor kutyára, macskára. Az Isten se mossa le róla, hogy nem őzet lőtt, és kenyér nélkül a helyszínen meg nem ette.

Ha üzemi a vadászterület, akkor meg hogy jár ki?
Vadmegfigyelést pedig csak a vad szokásainak a hozzáigazodásával lehet elvégezni.
A vad éjjel mozog, meg hajnalban, akkor pedig kinn kell lenni a területen.
De hogyan? Motorral, kocsival jöjjön ki hazulról?
A benzint ki fizeti meg?
Az erdőtől távol lakó erdésznek az esti, meg a hajnali les lebonyolításához 40-50 km utat kell megtennie.

Tűzifacsata – 1963

1963. telén a főváros Tűzépvezetői elfelejtettek tűzifát rendelni.
Budapest fázott!
A Minisztertanácsnak kellett határozatot hozni, hogy valamennyi Erdőgazdaság azonnal kezdje meg az irányvonatok indítását.
3 hétig tartott ez a kampány, amely tűzifacsata néven vonult be az Erdőgazdaságunk történelmébe.
Félméteres hó az erdőn.
Ideális szállítási feltételek! Egész nyáron a kutyának nem kellett a tűzifa. A jó időben, jó szállítási viszonyok mellett.
Olyankor ki a fene gondol a télre?
Igy gondolkodott a Budapesti Tűzép igazgatója is.
De időközben a tél megjött. Mégpedig elég gorombán!
És mint szokás, a legjobb védekezés: a támadás!
A Tűzép rögtön felsírt! Budapest lakossága fázik, az Erdőgazdaságok nem szállítanak!
Na, lett is erre nagy kapkodás!
A nagy hóban harckocsival tiportunk nyomvonalat a szentkuti erdő nyíladékain. Igy is a teherautók egymást húzták-vonták, és hordták a jó nedves fát a tapolcai rakodóra.
Vasárnap délelőtt megérkezett jó csikorgó hidegben, személygépkocsin az igazgató, meg néhány fullajtára. Félcipőben!
Nem is mertek kiszállni a kocsiból, onnan integettek, hogy csak nyomás! Még sok az üres vagon Tapolcán! Hadd menjen a tűzifa!
Mindegyikük kiáltott valami biztatót.
Aztán megfordultak, és a hóval borított keskeny úton belefordultak az árokba. Van Isten! Legalább is akkor volt!
Izzadásig toltuk a kocsijukat a Viszló majorig, onnan aztán elviharoztak. Monostorapáti felé, hogy ott is lelkesítsék hasonló módszerekkel az embereket. Ott öreg kollégám Bene Lajos műszaki vezető irányította a szállítást, még nehezebb terepen, mint mi Szenkuton. Az erdészet vezetője akkor éppen 3 hetes üdülésen volt!
Ezt csak azért írom le, mert a nagy tűzifacsata végén a fahasználati osztály értékelése alapján őt jutalmazták meg a szállítás jó szervezéséért és lebonyolításáért.
Az üdülőt!
Bennünket meg sem említettek az üzemi lap izgalmasan leírt tűzifacsatájában. Nem is vártuk a dicséretet. Akkor azt kellett csinálni, hát csináltuk. Az emberek megkapták a túlóra pénzt, a vasárnapokért a 100 %-os pótlékot, és amennyivel többet raktak fel és szállítottak el, annyival több is lett a keresetük. Bene Lajos bácsinak csak a lábbujjai fagytak meg. Emlékül! De haláláig keserű maradt a szájaíze, ha visszagondolt a tűzifacsatára!

A „közerdősz"

120 év távlatában is időtállók az erdészeti személyzetre vonatkozó kívánalmak, amelyek az Erdőszeti Lapok 1862. I. évfolyamában jelentek meg nyomtatásban:

Ezeket nem az egyházi birtokok alázatos szolgái, sem pedig a földesurak talpnyalói állítottak össze, hanem azok az erdőtisztek, akik mindenkor „az erdőt hazájuknak néző, magukat csak abban hon érző emberek voltak."

Vezénylő személyzet az álladalmi szolgálatban: főerdész, erdőmester, erdőrendező, erdészeti-tanácsos, annak titkára vagy fogalmazója, és az erdőigazgató vagy erdőgondár, erdőgondnok.

Az állam erdőszeti személyzetnek a nevezetteken kívül még három osztálya van:

Erdőszjelölt (Forstkandidat) oly fiatal ember, aki miután az erdőszeti tanfolyamot végezte volna a gyakorlati szolgálat minden ágaiban alkalmaztatik, köteles lévén legkésőbb három évvel a szolgálatba való lépése után az álladalmi erdőszeti közvizsgát megállani.

Erdőszgyakornok: a közvizsgát jól megállott, az álladalmi szolgálatban véglegesen felvett és feleskedett erdészjelölt.

Erdősuhanc (Forstjunge): oly fiatal ember, aki a napi díj mellett minden nemű, a közerdőszt illető szolgálatban alkalmaztatik de szabály szerint csak úgy lehet közerdősszé, ha a második rangú álladalmi vizsgát becsülettel megállotta.

A közerdősz legyen:

1-szőr izmos, edzett, egyszerű életmódhoz szokott, az erdőt hazájának néző, magát csak abban hon érző ember;

2-szor legyen azon környék szülöttje, ahol később szolgálnia kell, hogy az embereknek ne csak nyelvét, de minden egyéb csinját-binját is ismerje;

3-szor tudjon olvasni, írni, számolni;

4-szer azon munkálatokat, melyek fölött a tulajdonképpeni erdővédelmen kívül kellene őrködnie, oly ügyesen tudja végezni, mint bármely más munkás; azt, hogy józan életmódú, engedelmes, hűséges, becsületes legyen, nem szükséges bőven fejtegetni.

A selmecz bányai kincstári egyes erdőgondárságaiban a közerdősznek, ha hivatásának meg akar felelni, a következő igényeket kell kielégítenie:

1-ször beszélnie kell a nép nyelvét, tudnia kell olvasni, írni, számolni, becsületes, engedelmes és egészségesnek kell lennie;

2-szor ismernie kell a szokásos hosszmértékeket, tudnia kell a különböző faölek, hasáb hosszát, a fa ölberakásának és az átvételnél való mérésnek módját, egyenes téren és lejtőkön;

3-szor az erdei fákat és azok tulajdonságait ismernie és tudnia kell, hogy melyik mire volna legjobban alkalmazható;

4-szer a fák virágzásának, a mag érésének, gyűjtésének idejét, elhelyezésének módját tudnia, a vetés és ültetés minden nemeiben jártasnak kell lennie;

5-ször az erdőgazdaságra nézve hasznos és káros állatokat, és az utóbbiak irtásának módját kell ismernie;

6-szor egyenes vonalat kell, hogy ki tudjon tűzni, és térképen az erdőt a réttől, sat., a hegygerincet a völgytől megkülönböztetni;

7-szer a vágások minden nemeinek vezetését;

8-szor a fa szárazon és vízen való szállításának s e szállítási eszközök, utak, sat. helyreállításának mindenféle módjait;

9-szer némely iparüzletnek, um. a zsindely, szőlőkarókészítés körül előforduló munkákat kell ismernie;

10-szer az erdei kártételek körül való eljárásra nézve tisztában kell lennie, és eszerint kell tudnia, hogy

a kártételt hogyan lehet legjobban megakadályoztatni, vagy ha evvel elkésett volna, hogyan kell a kártevővel a zálogosítás, üldözés, házmotozás dolgában elbánni, hogy ebbeli eltévedt vagy törvény ellenes lépések által ne szolgáltasson nyilvános botrányra okot.

Az erdészek valamikor az időjárás viszontagságait jól bíró, testileg, lelkileg egészséges, edzett emberek voltak valamennyien.
Erre a pályára csak az ment, aki tűrte a hideget-meleget, gyaloglást, egésznapos talponállást.
És ha kellett éjszaka is kinnmaradt az erdőn.
És az árnyékától meg nem rettent!
Tekintélyes emberek voltak még az elmúlt évtizedekben is. A falu első emberei között volt a helyük.
Az erdészlak egy-egy irigyelt nyugodt sziget volt a rohanó, zaklatott életet élő városi ember szemében.
Ha arra vitt az útja, azt látta, hogy tejjel-mézzel folyó szabad élet az.
A baromfiudvar tele mindenfajta tollas néppel; arrébb tehenek legelésznek, malacok turkálnak, jó levegő és mérhetetlen a csend.
És ha belépett a házba, gyerekkori emlékei rohanták: agancsok, agyarak, vadbőrök, vadászfegyverek a falon mindenfelé.
A XX. század emberének romantikát kereső képzeletének teljes kiteljesülése.
A kút vize mint a kristály, nincs se vasíze, se klórszaga. Ez csak álom lehet!
És visszatérve a városba, a buszon már határozott: a fiát addig üti, amíg erdész nem lesz belőle!
Hej micsoda élete lesz!
Ha megéhezik lő egy szarvast, ha megszomjazik ott a forrás kristálytiszta vize, azt a rengeteg száraz fát meg csak be kell hordani az udvarba, és jöhet a tél!
Mire felmászott a negyedik emeletre, már határozott: a gyerek erdész lesz!
Az meg szerencsétlen már félsüket az ordító zenegépétől, amely ott bömböl egész nap a szobájában, szemüvege meg oly vastag, mint a szódásüveg feneke.
És sötétben fél egyedül.
A vöröshagymától ég a bele.
Sőt!
Tavaly a parkban megugatta egy tacsi, bevallása szerint akkora volt, mint egy berberoroszlán.
Még most is izzad a tenyere, ha rágondol.
De mese nincs! Apáék erdésznek adják.
És a szakmánk szerencsétlenségére fel is veszik. Mert az öregapja 1936 koratavaszán Libickozmán sneffezés közben seggen rugta báró Rubid-Zichy Iván irszetterét.
És ezt látták mások is, és igazolták is később.
Bizony, az öreg fater nemigen szerette az arisztokráciát!
A bárónak szánta a rugást. De valahogy mindig elkerülték egymást. Igy hát a kutyáján keresztül küldte el neki. Ugyám!
Az anyjának, az anyja!
És most meg is volt az eredménye. Felvételt nyert az unoka.
Mert mindig van néhány biztosított hely az ilyen fajta népnek.
E sorok írójának is 3 ilyen csodálatos mandarin jutott osztályrészül gyakornok, illetve előgyakorlati idő letöltésére.
Persze mind a három pesti volt.
És mind nagyon szerette a zuzmarás erdőt, (nézni a moziban meg a TV-ben) olvasta az összes vadászkönyvet, főleg az afrikait.
És ha jól ment neki a matematika, meg a fizika, el is, illetve ki is végezte az iskolát.
És kikerült, mint középfokú erdész.
Madj technikusminősítő vizsgát tehet az Erdőgazdaság javaslatára.
De mikora esik ez?
Mert közben elviszik katonának.
Kettő évre!
Elfelejti még az anyja nevét is, nem hogy a szakmát.
Átnéztem vagy 200 munkakönyvet.
Erdészekét, műszakiakét.
Az öregek könyvében 1950. augusztus 1. a kezdet.
Aki 1970 után jöttek, azok mögött csodálatos munkaviszony áll.
Cukrász, zenész, matróz, csónakos, fodrász, most meg erdész.
Végzettségük: erdőmérnök, erdésztechnikus.
Ezt hívjuk útkeresésnek?
Vagy szakmai szeretetnek?
Persze itt is bejátszik az a körülmény, hogy erdészeink nagyrésze városi ember gyermeke. Természetesen ez nem bűn!
De magukkal hozzák a komfortos élet kellemességeit, amit nem mindenkor tud biztosítani az erdő.
Teszem azt, a film, a színház, a kultúra áldásai.
Ezeket úgy kell felkeresni, sok esetben fárasztó módon, áldozatok árán.
Ezek a fiúk már csak olyan lányt vesznek feleségül, aki legalább érettségivel bír.
Márpedig aki ebben az országban érettségizett, annak már büdös a fizikai munka!
Jószágnevelés, gazdálkodás?
Hol élünk?
A lányos mamának szinte hallom a sápítozását: nem azért tanult a lányom, hogy moslékot keverjen!
Meg az erdőn lakjon!
Inkább dolgozik egy irodában, és körmöl reggeltől estig, és erdész-férje meg járjon 15 km távolságról a kerületébe.
És ez az erdész lassan leszokik a vad megfigyeléséről, az erdő ezer szépségét már meg nem látó filiszterré válik.
Minden érdekli, csak az erdő nem.
Hobbija szakmájával homlokegyenes, és azt nevezi kikapcsolódásnak.
Pedig van ám az erdőn száz meg száz új dolog, a természetnek még számtalan, ember által ki nem ismert csodálatos titka.
Mivel ezek nem jövedelmeznek, nem érdekli a szakmátgyötrő kollégát.
Nem is szabad elmarasztalni ma már őket, csak éppen az ilyen begyöpösödött atyafi, mint én döbbenek el.
Én is csak azért, mert még mindig abban a téves hitben élek, hogy a XX. század emberét a titkok kutatása foglalkoztatja.
Egy fenét! A pénz keresi, hajszolja kitartón.
És nem finnyás az eszközökben.

A RÁTERMETTSÉG

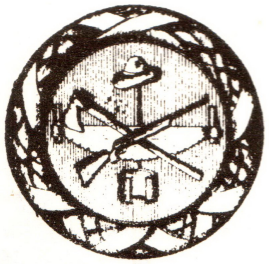
Ha az a sokat emlegetett káderpolitikai, szakembergazdálkodási, káderfejlesztési állásfoglalásaink figyelembe venné, hogy szakmánk nem a finomkodó-lelkületű zsurfiúk vadászterülete, hanem még a mai napig is a természettel birkozó, teljes embert igénylő foglalkozás:
ha betartanák a felsőoktatásnál, a felvételi elbeszélgetéseknél, azt a szintén sokat szajkózott szabályt, hogy

elsősorban a rátermettség a döntő, nem pedig az, hogy matematikai zseni az illető,
vagy, mert mindenáron tovább akar tanulni, és tök mindegy neki, hova veszik fel. Lényeg, hogy diplomát szerezzen, ugyis lesz ideje majd évek múltán meggondolni, hogy a szakmánkba marad-e vagy sem.
Mert ha tényleg hivatásszeretetből lép be valaki az erdészeti felsőoktatás nagy műhelyébe, akkor az nem fog gondot okozni az Erdőgazdaság vezetésének, hogy a végzés után az illetőt egy eldugott falu Erdészetéhez helyezze ki.
Mert ez a káder már úgy alakítja kíméletformáját, hogy nem manökent vagy táncdalénekesnőt választ ki magának arájául, hanem a természethez vonzódó, sajátos gondolkozású társat keres magának.
És a soproni mamák is megnyugszanak abban, hogy erdőmérnök-vőjük nem soproni poncihter lesz, hanem visszamegy a Tiszahátra erdőművelőnek, vagy éppen a sötét Zalának titulált álomszép bükkösök fahasználója lesz!
Általában erdésznek – (itt nem csak azt az embert értem, aki a köznyelv szerint „az erdész", hanem a szakma valamennyi művelőjét, tehát a termelés közvetlen irányítóját, függetlenül attól, hogy erdőőri vizsgája, technikusi minősítője vagy egyetemi oklevele van).
az megy el, aki bizonyos mértékig a sajátos szakmai ártalommal fertőzött!
Az a koma, aki nem a nagyvilági életet hajszolókból, még csak nem is a popzenészek népes táborából állt közénk.
A 10 millióból csak 4-5 ezer azoknak a száma, akiket a „mozdony füstje megcsapott". Elenyésző ez a létszám ahhoz, hogy félni kelljen, mert a kultúrházakat ez a néhány ezer műszaki értelmiség nem keresi fel minden „cintányér-összeverésénél".
Itt szeretném megkérdezni, ki számit műszaki értelmiséginek?
Ugy tudom, hogy csak az, aki minimum főiskolát végzett.
Nem a rangkórságba-szenvedés miatt kérdezem, de a termeléseket közvetlen irányító középfokú általános műveltséggel és szakmai felkészültséggel rendelkező erdész-gárda hova sorolandó?
Műszaki értelmiségi II, vagy III.?
Vagy csak egyszerűen, ők a hajjakendek?

A rátermettség figyelembe vétele sokak szerint nem humánus eljárás.
Sértő a felvételi vizsgán egy fiatalembernek azt mondani, hogy alkatilag nem felel meg a szakma követelményeinek (zárójelben írom, hátha valaki nem tudja, hogy e szakmában nem csak a homokfutóra kell könnyedén felhágni – azt a vizsla is megteszi szó nélkül – de bírni kell az ázást, fázást, és nagyon sokszor nem a déli harangszó jelzi az ebédet. És nem 8 óra a kötelező munkaidő. De nem ám!) Persze más kérdés az, hogy a felvételi bizottságban van-e olyan személy, aki a kirándulásokon kívül volt-e a tőmelletti életben?
Szóval a rátermettségnél azt mondta valaki nekem, hogy antiszociális szemlélet az, hogy az alkatilag gyenge, illetve a szakmának fizikailag is megerőltető területéről eltanácsolja a jelentkezőt, vagy finomabb megfogalmazásban más területre irányítsa.
Hát akkor megkérdezem: a seregnél is ilyen antiszociális módszer az, ha valaki pilóta akar lenni, már gyerek kora óta eszi a fene érte, és ott kerek-perec megmondják neki, sőt írásba is adják, hogy alkalmatlan! Ugye, hogy valami sántit?
Még a műszaki rajzok kiváló művelői, de még a számtanzsenik se biztos, hogy szakmánk kiválóságai lesznek.
Mert nem mindig kell, sőt egyáltalában nem kell egy erdőmérnöknek toronyházat terveznie, vagy éppen a Metrónál a keszonharang belső falának a vastagságát kiszámítania!
Inkább a szakma fontosabb dolgaira kéne okítani, hogy teszem azt, ne Gödöllőn képezzenek szakembert az erdészeti vadgazdálkodáshoz és a vegyszerezéshez külön mezőgazdászt kelljen alkalmazni.
A mi sokoldalúan képezett erdőmérnökeink fele a vízügynél, a vasútnál, a építőiparban, és még ki tudná felsorolni hányféle szakmában keresi boldogulását. Sajnos, a felsőoktatás a mai napig is vallja a sokoldalúsági képzés fontosságát.

A „HARANGÖNTŐK"

Az meg végképpen elképesztő volt, amikor jeles ünnepek előtt az Erdőgazdaság Központjába, az erdőőrzési felügyelőhöz be kellett vinni a kartonos golyóspuskákat.
Hogy milyen meggondolásból, az a mai napig is megmagyarázhatatlan előttem! Állítólag az „ellenség"

(hogy hol, azt a rossebbtudja!) de mindig szocialista ünnepeken szokott támadást intézni a fennálló rendszer ellen, a mi esetünkben az erdő ellen.
Úgy látszik, ez a mániája!
Tehát ésszerű, ha nincs kinn golyósfegyver, mert hátha egy volt nyilast, esetleg egy 20 éve bujkáló SS obersturmbahnfürert, vagy éppen egy horthysta ellenbalatonnagyot lőne horpészon a szolgálatát teljesítő erdész, teszem azt május elsején, fényes nappal, jó látási viszonyok mellett.
Ezt nem lehet!
Ott a kétcsövű sörétes „Monte Carlo A." típusú szolgálati fegyver, azt használja, ha minden áron lövöldözni akar, és lehetőleg 10-es söréttel.
Lábra!
Mert ezt írja elő a Szolgálati Szabályzat is!
A Munkavédelem meg azt, hogy azonnal elsősegélyben kell részesíteni a sebesültet, nehogy elpatkoljon vérmérgezésben, és máskor ne tudjon gyujtogatni az erdőn, vagy egyéb ganyéságot elkövetni.
Mentsen meg az isten tőle!
És hogy ne nehezteljen, még a kórházban is meg kell látogatni!
(Ez persze nincs a Szolg. Szab.-ban. Csak én találtam ki mérgemben!)
A golyósfegyverből leadott lövéstől hátha rögtön felfordul, és nem lesz ellenség, amit állandóan kerestek annakidején.
Pedig volt ám!
Köztünk volt!
Még könyve is volt!
Színes.
Élet és halál úra volt egy-egy Gazdaságnál. Az erdészethez meg annyit értett, mint a hajdú a harangöntéshez.

De messziről jött, hát azt mondott, amit akart.
És hittek is neki! Már akik!
Pedig nem volt ellenálló sem, mert mindent megivott, amit eléje tettek, és mindent megevett, amit elébe raktak. Ingyen és potyán persze!
És haragudott az erdészre, mert kiszolgálta a grófokat, pedig jól tudta ő is, hogy erdeje csak a Kincstárnak, meg a mágnásnak volt annakidején.
Haragudott arra a szakmára, amibe belecseppent felsőbb rendelkezésre – és el lehet képzelni mennyit árthatott, miket művelt?
A korlátolt szűk eszével mindenkiben ellenséget látott, de nem látta meg önmagában a kerékkötőt!
Munkájának nagyrésze abban merült ki, hogy azt leste, az üzemi étkezdében ki eszi késsel-villával a mosléknak is beillő üzemi kotyvalékot.
Aki meg pénteken nem ette meg a húst, amit különben az ő utasítására mindig pénteken tálaltak fel, annak a káderlapjára másnap már felkerült egy szó: klerikális!
Szerencsére az idő csak haladt, mert az nincs tekintettel senkire és semmire. Sőt, visszaforgatni sem lehet.
Aztán, amint változtak az idők, úgy változtak a szakmánkba betolakodott harangöntők filozófiája is.
És mire elérték a nyugdíjkorhatárt, és kimerítettek minden előnyt a maguk, meg pereputtyuk részére, – könyvet cseréltek!
A kézhez-kapott munkakönyvük helyett visszaadták a másik könyvet.
A színeset!
Mert már nincs rá szükségük. És még fizetni is kell. Havonta 100-150 Forintokat!
Végtére is nem bélyeg-gyűjtők ők!
Hát ilyenek is voltak! (neveket hadd ne idézzek!)
Én csak annyit kérek az atyauristentől, aki nagy titokban az égben sunnyog, hogy az emlékük még lázálmomba se kísértsen!

A VADGAZDA

Régebben a kerületvezető erdész a kerületének a vadásza is volt. Akarattal nem írtam vadgazdát, mert ez a fogalom egy volt az erdőgazdával.
A vad az erdőnek akkor is, meg a mai napig is ugyanolyan szoros tartozéka, mint a fa, az aljnövényzet, a forrás, a vadvirág, a gomba, és a felettük köröző héjja is az!
Igaz, hogy a fűrész akkor lombhullástól-gyöngyvirágnyílásig szólt, és utána néma csend honolt az erdőn, amit csak az erdősítő lányok halk dalolása, meg a fuvaros-szekerek nyikorgása zavart meg tavaszokon.
Igy hát az erdei vad nyugton élt.
Nem is kívánkozott ki belőle!
Az is igaz, hogy annyi volt, amennyit az erdő el tudott tartani a vadrétjeivel, a gondozott nyíladékokon termett zsenge fűvével, jól megművelt vadföldjeivel, és a személyzet által lekiismeretesen elvégzett téli etetéseivel.
Az őz kivételével a szarvasnak, meg a disznónak mindig is az erdő volt az otthona.
A nagy összefüggő erdőségek, ember nem járta sűrűk. Ez volt az élőhelyük!
Pedig akkor is szerette mindkettő a tejeskukoricát, a krumplit, a répát, a kalászosokat.
Igen ám, de a falu népe a néhány holdas földecskéjén termésérés idején nem engedhette meg magának azt a fényűzést, hogy az uradalmak, meg a Kincstár szarvasa, disznója az ő verejtékes munkájának a gyümölcsét pocsékolja meg!
Az emberek ilyenkor kinn voltak a földeken, és tűzeltek, kongattak, durrogattak. Szarvas legyen a talpán, amelyik ezekután kimerészkedett volna ebben a zene-bonában a mezőföldekre.
A parasztember, aki maga nem volt ugyan közgazdász, csak józan magyar parasztesze volt – jól tudta, hogy a pénzben kifizetett „becsült vadkár" nem egyenlő értékű a maga által megtermelt termékkel.
Ebből következett, hogy nagyvad annyi volt, amennyit az élőhelye: az Erdő el tudott tartani.
A természetben minden ügyelt arra a bizonyos egyensúlyra!
Az ember is. Puskával.

VAD – VADKÁR

De térjünk vissza a vadkárelhárításra, az akkori időkben. A falu a terményét védte, a kenyerét, az uradalom meg a vadját. Ebből adódott azt, hogy nem a mezőgazdaság tartotta el a vadállományt, de az élőhelye az Erdő, ahova beleszületett, ahova tartozott.
Apámék az árveréseken 5 vagy 10 éves bérletre kivett községi területein nagyvad nem volt állandó jelleggel, csak váltóvadként fordult meg ott a szarvas, mivel csak a vízmosásokban voltak kisebb erdőfoltok. Meg a közbirtokosságok néhányszáz holdja adta az erdőt ezeken a bérleményeken.
Terményérések idején persze azért ingerelte a szarvast a kukorica, a krumpli, meg a répa illata, és ki-kiváltottak a mezőgazdasági földekre csemegézni.
Ha engedték nekik!
Szarvasbőgések idején Apámék lejárták a határaikat, megfigyelve a váltókat, és megegyeztek a kis parcellák tulajdonosaival, hogy ne menjenek ki éjszakánként ezekre a helyekre tüzelni, kongatni. Majd ők kinnlesznek helyettük!
Ha ilyenkor kijött egy-egy bika az uradalmi vagy kincstári erdőkből, hát lehet, hogy nem váltott többé vissza oda.
Igaz, hogy az uradalom is vigyázott arra, hogy a szarvasai ne menjenek ki a községi mezőkre. Régi mordályokkal felszerelt csőszeik járták az erdőszegélyeket és kürtöltek, durrogattak fenemód. Fegyvereiket a nép „csőszbőgető"-nek nevezte el. Érdekes társítása ez a fogalmaknak. A csősz, aki régente mindig fegyvert hordott, alkalmanként a letört puska csövével trombitált, dudált egyet-egyet. Hát ebből jött össze a csufondáros jelző a puskájára, hogy csőszbőgető.
Gyakran előfordult, amikor kinn üldögéltem Édesapámmal az erdőszegélytől jó 100 lépésnyire megásott lesgödörben, hogy megjelent az uradalmi erdő szélén egy-egy ilyen csőszbőgetős atyafi. Ilyenkor Apám csendben becserkelte a nagy neszezéssel közlekedő komát – annak ugyancsak nagy meglepetésére – és a markába nyomott egy pengőst azzal, hogy ma éjjel ezen a részen ne rajcsurozzon!
Az megnézte a holdfénynél a pénzdarabot, aztán a kalapját megemelve elporoszkált arra, amelyről jött.
Még azon az éjjelen Apám meg is lőtte a Papp Ferkó földjén a „14-est".
Másnap délután csak úgy véletlen arra járt a vadászház felé az uradalom főerdésze (akkoriban még ő volt a fővadász is!) és fanyalogva nézegette az üstben fővő bika agancsát.
Illendőségből gratulált Apámnak, de olyan pofát vágott hozzá, mintha patkányfüleket olvasott volna.
Megismerte az uradalom kifigyelt bikáját ott az üstben!
Mindebből az is kitűnik, hogy nem volt száz számra a szarvas, mint napjainkban.

Az erdő volt a nagyvad birodalma, és ezt tiszteletben tartotta a gazdálkodó Erdészet még 15-20 évekkel ennekelőtte is!
Az is igaz, hogy békében megfért egymással az erdész a vadásszal, vagyis önmagával.
Igy ősszel nem szedette fel a vad szája elől valamennyi lehullott makkját az erdőnek, nem végzett tisztítás helyett pucolást, aljnövényzet irtást. Nem vágott tarrá 20-30 ha területeket egyvégben. Hagyott vadsűrűt, nyugalmat biztosítva a vadnak.
És énjének a másik fele: a vadász, nem hajszolta egész éven át a vadat a betolakodott, erőszakos és igényes vendégvadásszal, dübörgő gépkocsikon, reflektorok fénye mellett.
Én a szamár, az Atyauristennek nem hiszem el, hogy az a „vadász" aki a saját bevallása szerint is meglő évente 10-15 darab bikát, hogy valamennyinek az agancsát féltő gonddal a lakása falára rakja.
Főleg a panel-házak 2,20-as mennyezete alá!
Mennyi trófea megy évente veszendőbe, mert nem kötődik hozzá semmi emlék, és a padláson, garázsban, pincékben összenyomorítva tartogatja a gazdája. Maga sem tudja minek. Talán majd csak jó lesz valamire!
Orrcsontjait már valamennyinek ripityára zúzta a „gondos" tárolás, pedig mennyi féltéssel főztük ki, kapargattuk le, és rongyokba csavargatva szállítottuk el a „boldog és szerencsés vadásznak". Az meg a szemünk előtt hajította be a pincezugába, hogy a szívünk vérzett bele.
Itt már nem örül neki annyira, mint a vadászház udvarán, amikor a terítéken feküdt a bikája. Igaz, hogy akkor mi kínáltuk meg jófajta itókával és koccitottunk a sikerére.
Itt meg már teher volt az agancs, de úgy láttuk mi is, akik elhoztuk. Igy hát hamar el is bucsuztunk, és keserű szájjal, egymást bosszantva hazajöttünk.
Jobbik eset az volt, ha menetközben elajándékozta vagy eladta valakinek.
Igy legalább megbecsült darab maradt még akkor is, ha sznob újgazdája szépen lekente csillogó lakkal.
Csak éppen a vadászetikán esett egy kis folt.
Az meg kibirta!
Beszélnünk kell ezekről is, még ha fáj is, meg sértő is!

„VADŰZÉS" „ERDŐZÚGÁS NÉLKÜL"

Véleményem szerint nem az a vadász, akinek ha van 2-3 órai szabadideje, kocsija (állami vagy saját) sok esetben kierőszakolt meghívása, esetleg területe, és erre a 2-3 órára kiugrik, hogy „fogjon" valamit.
Ami mozog!
Durr oda neki, be a kocsiba, irány vissza, mert már kezdődik az értekezlet vagy valami más.
A vadászathoz idő kell és türelem.
Elég, ha csak Széchenyit idézem, aki szerint a vadászat „vadűzés és erdőzúgás, de több erdőzúgás."
A vadászat sport, éppen ezért csak az vadásszon, aki szívesen szánja rá szabadságát, szabadidejét.
Más sportot űzők sokszor aszkéta életmódot folytatnak, órákon át edzenek, lótnak-futnak, koplalnak a megfelelő kondíció megtartásáért, még akkor is, ha nem versenyszerűen űzik azt.
Hát aki meg abból él!
Sajnos a vadászatban is „begyűrűzött" a versenyszellem.
Pedig milyen messze áll ettől a sportágtól a versengés!
A ki lő többet egy évben, aztán egy napon, egy hajtásban egy lőálláson fokozatok határozzák ma már meg a versenyfeltételeket. Hát ezeket már megkérdőjelezem!
Mint azt is, amikor olvasom: az egyik megyei nagyság dicsekedett azzal, hogy 2000-ik disznóját lőtte meg, kihangsúlyozva, mint „sportvadász"!
Azt hiszem nem kell külön magyaráznom, hogy a vadászatokon a vendégnek tekintettel a beosztására, milyen lőállást biztosítunk? A gyengébbek kedvéért azért elmondom: övék a legjobb stand, a biztosra tartott hely.
Nem is volt szokás ezeket a helyeket sorszámmal ellátni.
Ezek a fenntartott helyek.

Ha meg adtunk is számot, az ide kiszemelt vadász nem húzott a kalapból.
Rá cinkosan szoktunk kacsintani, amikor a húzás folyt, hogy nyugodt legyen, őt a biztos hely már készen várja.
Ha volt lőkészsége, türelmes volt, esetleg a táskarádióját se kapcsolta be, a jól kitisztított lőcsillagokban ide-oda futkározó disznókból 4-5-öt oldalbalőtt.
Ugye milyen sportszerű?
A négy-öt hajtásban aztán estére kelve összejött neki aznapra a 20 disznója.
És ő volt a nap hőse!
De törököt fogtunk vele! Ezt az eredményt minden disznóvadászaton elvárta.
Én is átusznám a Balatont hosszában rekordidő alatt, ha motorcsónakon vinnének Keszthelytől Siófokig, és ott a kikötőtől egy kardobásnyira ugranék bele a vízbe azért a néhány tempóért.
Na meg azért is, hogy az ámuldozó sportrajongó közönség húzzon ki a partra.
A vadászat – már korábban megállapították – sport, amihez idő kell és türelem.
Csak az vadásszon, aki szívesen szánja rá a szabadságát, szabadidejét, aki órákig el tud gyönyörködni a természet csodálatos világán, és nem a mindenáron való lövöldözés a célja.
A vadászat egész embert kíván, hogy egyenragú fél legyen a természettel, még akkor is, ha előnyös helyzetben van az önműködő fegyverekkel a kezében.
Ma már a szabadszombatokkal együtt évente majd mindenkinek a szabadsága 1 teljes hónapot tesz ki. Ez, ha jól számolok 30 nap. És ebből a 30 napból futja szarvasbőgésre szeptembereken – figyelni és hallgatni az orgonálást, vadászvendéget kísérni;
futja októberben a kapott selejtbika meglövésére, de jut még belőle amájusiőzre, meg a júliusi őzhívásra is.
A szabadságból! A kikapcsolódásra, a vadászszenvedély teljes kielégítésére.
A nagyvadnak szánt idő ez!
De még az 1-2 napos téli disznóhajtásokra is el lehet menni belőle, főleg, ha azokat szombaton, meg vasárnap rendezik.
Nem a szabadság terhére írom a szalonkázást, hiszen ez munkaidő utáni szórakozás. Az alkonyatok szellem-madara a negyedórás húzásaival nem sok időt vesz el a vadásztól.

V.L.

A nyári vadkárelhárításokra is éjjel meg hajnalokban kell kimenni, és ha nem fizikai munkás az illető, akkor napközben még az íróasztal mellett bóbiskolhat egyet.
De, hogy január 1-től december 31-ig egy városi ember – aki még ráadásul 80-100 km-re van a területtől – szinte hetenként zavarjon erdőt-mezőt, vadat, vadászt, ez már elképesztő.
És ráadásul ő még igényes is!
Ha nem lát perceken belül vadat, ahogy kiszáll a kocsijából, vagy „a" kocsiból, ha órán belül nem lőhet egy méretes trófeás vadat, hát teljesen fel van háborodva.
Még jó, ha fegyvert és lőszert is hoz magával, és nem a kísérőnek kell azzal is szolgálnia!

Na, aztán elkezdtünk nagyvadgazdálkodni!
A mezőgazdasági szakemberek segítségével, majd azok teljes karvezetése mellett.

Az állomány megnőtt, hatalmas szarvascsapatok vonulgatnak, vándorolnak egyik helyről a másikra. Oda, ahol van élelem, mert az erdő ezt a nagy tömeget már nem képes eltartani.
A vaddisznó is megjelent a nyugalmas és hűvös, ember-nemjárta szurdokok és vízmosások titokzatos csendjéből. Ma már mindenhol jól érzi magát.
A fejetetejére állt a klasszikus vadászat!
A nagyüzemi tengeri táblák 3-400 ha-os területei a maguk ha-kénti 60-70 ezres tőszámaival ideális vadsűrűk lettek, ahol a vad megtalál mindent.
Abban nincs fakitermelő, nem zúgnak a közelítőgépek, nincs kiránduló aki üvöltözik a társai után félelmében – ahogy azt az erdőben szokta, és még hadgyakorlat sincs benne!
Csend van és nyugalom. És élelem, finom puha kukorica, sőt még dagonya is akad benne.
Igy hát kukoricaszedésig ott az élőhelye a szarvasnak, disznónak egyaránt.
Vadászati módot is kellett miatta változtatni, és mint

egy szakember mondta: tudomásul kell vennünk, hogy a szarvas a mezőgazdaság vadja lett!
(Csak a végén nehogy még körvadászatot szervezzünk rá!)
A Nimródban az egyik szakíró javasolta, hogy a kukoricatáblákban nyiladékot kell vágni, azoknak találkozási pontjain magasleseket kell feállítani. Tehát a kukoricás olyan, mint egy feltáratlan erdőrész, ahol még az erdészeti üzemtervező nem vágatott nyiladékot. Csak az a baj – kesereg a cikkíró – hogy a tengeri annyira sűrű, hogy meglátni abban a szarvast, ugyancsak művészet.
Sok a szarvas! – ez most a slágere a megye fővadászainak. Üdvözöljük korszakalkotó megállapításaikat. Viszont megnyugtat bennünket az a tény, hogy „csomagtervet" készítenek a megyék vadászati illetékesei. A Megyei Tanács MG Osztálya, a MAVOSZ Intézőbizottsága, az Erdőgazdaságok, az Erdőfelügyelőségek közös erővel szervezik meg az állománycsökkentési akciót. A kilövést addig folytatják – írja az egyik csomagtervező, amíg az apróvadas területekről, a kukoricásokból, ahol hónapokra „sátrat" vertek a szarvasok, és óriási károkat okoztak a mezőgazdaságnak, vissza nem húzódnak a természetes élőhelyükre: az erdőkbe! Ez van a csomagtervben, amelyből viszont hiányzik a golyóspuska. Zala megye kétségeket kizárva nagyvadas megye, és ha megszámítjuk, hogy az 1135 vadászból csak 46-nak van golyósfegyvere is, ami nagyvadra jó, úgy gyorsan kiderül, hogy a nagyvadállomány több puskát is elbírna, apróvad tekintetében pedig máris több az eszkimó. A túlnépesedés bizonyítéka – magyarázza az egyik újságcikk – az, hogy új élőhelyeket foglaltak el a szarvasok.
Hogy miért, azt már nem fejtegeti.
Pedig annak is meg van a magyarázata.
Annak a bizonyos 2-3-órás vadászvendégnek, ahogy kiszállt a kocsiból, azonnal kellett valamit mutatnunk, hogy rögtön lőhessen is, mert nincs ideje a sok mászkálásra – hát igyekeztünk az állományt a vadaskertek mintájára jól felduzzasztani!
És valljuk meg őszintén, nekünk is tetszett, hogy mennyi vadat látni!
A csak úgy „föcsögnek" jelszó valamikor a nyúlra vonatkozott, amikor egy-egy körben 2-300 db nyúl futkosott kaput keresve magának.
Egy idegenbe-futott hazánkfiával beszélgettem a múlt évben. Somogy megyei mágnás volt az illető, és a háborúval kisodródott nyugatra. 1945-ben meg nem jött haza a földosztásra.
Kinn maradt. Ő tudta, hogy mit csinál!
Nagy vadász, járja a világot Alaszkától Afrikáig lövöldöz. Magyarországra minden évben megjön egy bikára, meg egy téli disznóhajtásra.
Ő mondta nekem ezekkel a szavakkal:
„hallja, rengeteg vadjuk van maguknak! (már mint Magyarországnak, gondolom így értette!)
Én Somogyban akkora területen, mint most a Lábodi ÁG, évente ha meglőhettem abban az időben 2-3 bikát, az szenzáció volt! Most ugyanott ha a bankbetétem megengedné egy nap is meglőhetném a 2-3 bikát, de úgy, hogy a területen rajtam kívül még vagy 5-en vadásznak aznap.
És ők is eredményesen!
Na ja, mondta elmélázva, szinte önmagának, nekem a mezőgazdasági terményeket a gazdaságom tehenészetébe, meg a sertéseknek kellett adnom, nem a szabadon kódorgó vadnak.
Én a mezőgazdaságból éltem, a vadászat csak passzió volt."

KOCSIS ESET

Istenes Kálmán nevű kocsisunk egyik reggelen – hogy mi a rossebb történt vele, azt a mai napig sem tudom elképzelni – de kijelentette, hogy ő pedig az atyauristennek se fog be!
Már valamennyi fogat kihajtott a fogatgazdaság udvarából, Istenes lovai meg benn álldogáltak az állásban, gazdájuk pedig fennhangon szidta az Istent, függetlenül attól, hogy ő maga Istenes volt.
Legalább is a neve!
A fogatgazda már nem tudott mit kezdeni vele, hát átjött a lakásomra és elkeseredett hangon panaszkodott, hogy az Istenes nem akar befogni!
Gyerünk Szalay Tivadar bácsihoz! – mondtam neki. Benn ült az öreg az irodájában, előtte a favágatási terv hatalmas lepedői, azt silabizálta nagy gondosan.
Amint beléptünk hozzá, levette a pápaszemét és kérdőn nézett ránk. Szomorú hangon, szinte szégyenkezve jelentette neki az esetet Móricz Laci,a fogatgazda.
Az öreg egy félpercig gondolkodott, keményre-húzott arccal, erősen a Lacit nézve, aztán felállt.
Hatalmas, egyenestartású ember volt Szalay Tivadar, most még hatalmasabbnak látszott.
Szó nélkül begombolta az erdészzubbonyát a mellén, fogta a kalapját és kilépett mellettünk a szobából.
Hatalmas léptekkel vette az irányt az istállók felé, mi meg utána. Mentünk, mint az istenitélet, szinte éreztem, hogy velünk jön lángoló pallósával.
Az istállóban Istenes mindenre elszánt pofával állt a lovai között. Azok nyugodtan ropogtatták a szénát, mit sem törődtek a gazdájukkal, akinek fehér volt a szájaszéle.
A méregtől-e vagy már a félsztől, nem tudnám megmondani!
Mindenesetre baljós hangulat volt abban a pillanatban ott, amikor beléptünk az istálló ajtaján.
Tudtam, hogy nem egyezkedés, tárgyalás, meggyőző elbeszélgetés, de itélet lesz itt pillanatok alatt!
Istenes fiam! – Te miért nem fogtál be? – állt meg előtte hátratett kezekkel Szalay Tivadar uzsai főerdész, teljesen nyugodt, sőt atyai hangon.
Szalay úr! – szólt rekedt hangon Istenes, de többet nem mondhatott, mert egy akkora pofont kapott, hogy a lovai közé esett.
Négykézlábra állva, könnyeit törölgetve sírós hangon onnan bizonygatta:
-dejszen én be akarok fogni Szalay úr!
Na látod édes fiam! – éppen ezt akartam neked mondani, hogy fogjál be és menj a többiek után az erdőre.

A legkisebb felindulás nélkül mondta mindezt. De szúrós szemeivel végigmért bennünket.
Éreztem, hogy meg volt a véleménye rólunk is!
Kifordult az istállóból, mi meg lóggó orral baktattunk mellette.
Aztán megszólalt: Kérem ez az ember sümegi proli, semmije nincs. Egyik hónapról, a másikra él. 3 gyereke van, azokat pedig neki kell eltartani!
Most valami kiakadt benne, hát ezt kellett a helyére tenni!
Ezt pedig – vegyék tudomásul – nem lehet elbeszélgetéssel elvégezni! A fegyelmivel megtörli a seggét, a fogat meg áll egy napig munka nélkül. Ha meg hazaküldöm, estére a család a kocsmából meri össze ezt a szerencsétlent, és egy napi bérrel kevesebb lesz a borítékában.
Nem! – ezt a fényűzést nem engedhetjük meg magunknak sem, de a 3 gyereknek sem – mondta önmagának, de nekünk is, hogy értsünk belőle.
Nem mentegetőzésként, mert biztos volt abban, hogy igazságot tett, amit másként nem is lehetett volna megoldani.
Még el sem értünk az Erdészet elé, már ott zörgött Istenes Kálmán fogata a többi után Hubertusz irányában.
Megálltunk az Erdészet kapujában.
Ahogy a fogat mellénk ért, zsinórnélküli kopott kis kalapját megemelve köszönt felénk Istenes Kálmán. Tivadar bácsi széles lendülettel megemelte a kalapját. Komolyan, szinte ünnepélyesen fogadta a köszönést. Éreztem, egyik sem haragudott a másikra.
Mindketten tudták, hogy ennek így kellett történnie!
Önkéntelenül én is az erdészsapkám ellenzőjéhez emeltem a feszes tenyerem, és hosszan néztem a távolodó fogat után, míg el nem nyelte a fenyőerdő fordulója.

VÉGSZÓ

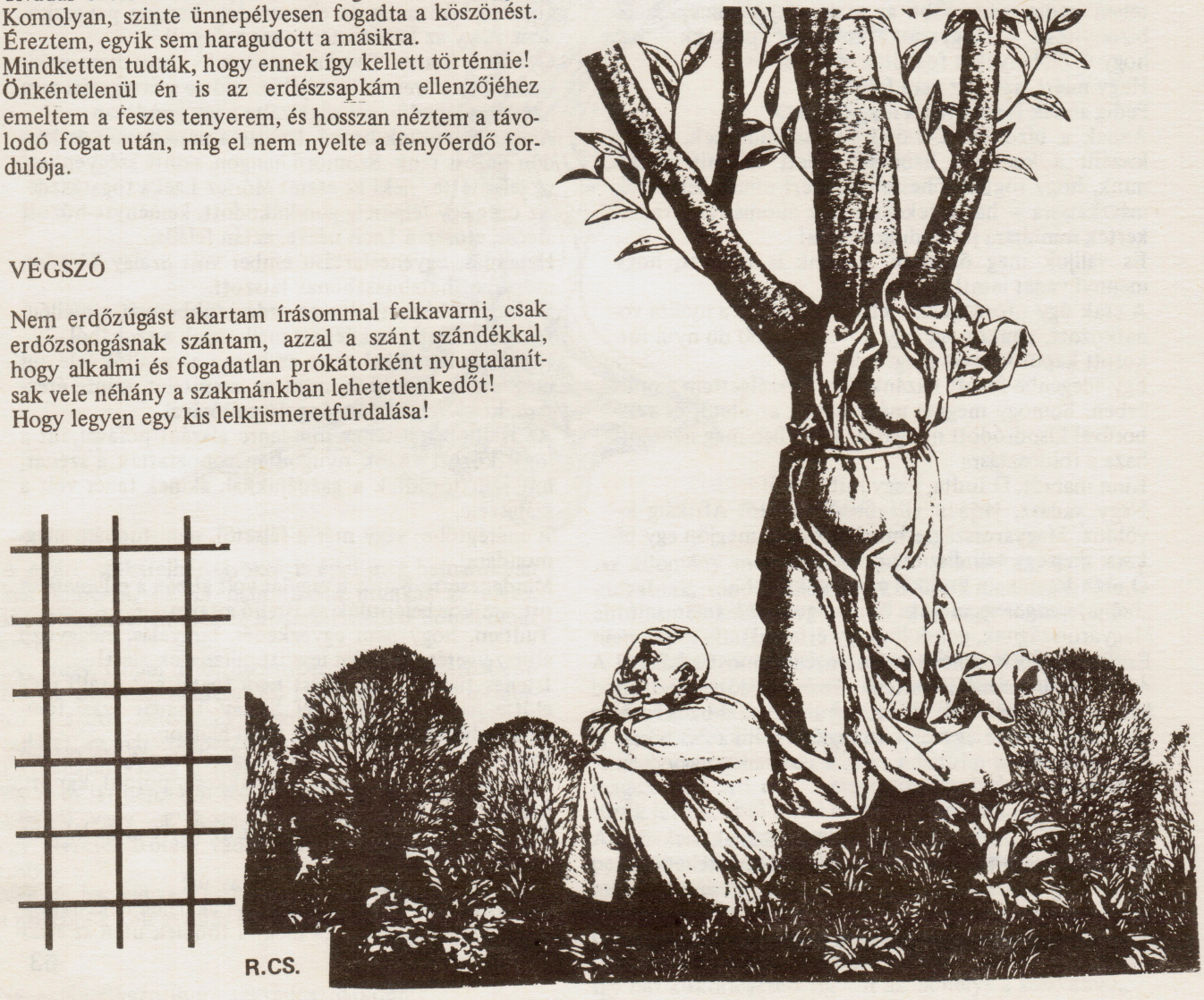
Nem erdőzúgást akartam írásommal felkavarni, csak erdőzsongásnak szántam, azzal a szánt szándékkal, hogy alkalmi és fogadatlan prókátorként nyugtalanítsak vele néhány a szakmánkban lehetetlenkedőt!
Hogy legyen egy kis lelkiismeretfurdalása!

De felkiáltásnak is szántam írásomat, hogy a fák ne takarják az Erdőt, és vele az erdészt!
Lehet, hogy sokszor nem jól fogalmaztam!
Az a 25 év, amelyet az erdőn eltöltöttem nem a koronaszintben – tehát behatárolt nézőpontból – talán éppen a cserjeszintből, hát ez mentségem legyen!
Nem a „régen másként volt" a mottója kiáltozásomnak!
Bizony, nem!

Hiszen az Erdő most is ugyanúgy hullatja ősszel a leveleit, mint rég;
a hó is mindig elolvadt tavaszra;
a nyarak is irgalmatlan gyorsasággal nyargalnak el; ugyanúgy, mint rég!

Csak bennünk és körülöttünk változott meg valami.
De nem ugyanúgy, mint rég!
Sokan még ma sem hiszik, hogy az élethez végül is nem csak étel és ital kell, – pénz, siker, karrier – de egy halom parázs is kell, hogy melegedjünk tőle.
A kihült hamuban fázik az ember!

Wenzely Dénes
Balatonfelvidéki EFAG
Keszthely

Nyílt levél

az Amazonas-térség, tehát BRAZÍLIA, BOLÍVIA, ECUADOR, FRANCIA GUYANA, GUYANA, KOLUMBIA, PERU, SURINAME és VENEZUELA felelős vezetőihez

Részlet a „HITEL" '89/2. számában megjelent azonos című cikkből

7) Író vagyok, nem közgazdász, nem mérnök, és főképp nem politikus. Így természetszerűleg etikai síkról közeledem az ökológiai probléma felé — nézzék el nekem — annál is inkább, hisz szerintem kizárólag etikai indíttatású garanciák jelenthetnek szilárd jogi garanciát. Mire gondolok? Arra, hogy az őserdők megőrzési programja ne szakmai érveken múljék, hanem immanens etikai indíttatásból és elkötelezettségből fakadjék, aminthogy minden etikai típusú elkötelezettség abból fakad. „Ne ölj" — mondja a Biblia. Képzeljék el, milyen anakronisztikus volna, ha egy konkrét esetre vonatkoztatva „szakmai" vita bontakozna ki arról, hogy miért tilos megölni X.Y-t. Ne öld meg, mert hasznos, mert szép, mert fiatal, mert öreg? Ha egy törvény érveken múlik, már éleve cáfolható. Egyes természetvédők — a fenti példához hasonló mód — azzal érvelnek, hogy Amazónia a világ tüdeje. Ha kiirtják őserdőit, nem lesz oxigén. Más tudósok ugyanakkor kimutatták, hogy Amazónia területén az oxigénfogyasztás és oxigéntermelés ökológiai egyensúlyban van, mert igaz ugyan, hogy a lombtömeg oxigéntermelő, de a talajbeli bomlásfolyamat oxigénemésztő. Eszerint az oxigénérv hamis. Ismét más tudósok arról beszélnek, hogy némely állat illetve növényfaj gyógyszerként lesz majd alkalmazható. A természetvédők tehát ugyanazt a haszonorientált terminológiát alkalmazzák Amazónia védelmében, mint a gazdasági konkvisztádorok. A gazdasági konkvisztádorok azt mondják: irtsuk ki, mert hasznos. A természetvédők pedig: őrizzük meg, mert hasznos. Ha nem etikai alapról, s az egyetemes élet feltétlen tiszteletéből indulunk ki, akkor a természetvédelem logikájába, amint azt az oxigén-példa is mutatta, akármikor rés csúsztatható. Én tehát etikai alapon állok ki amellett, hogy e Földön az Életnek is joga van az élethez, s épp az ember feladata immár, hogy feltételeket teremtsen, életfeltételeket az élet számára. Ha ezt megteszi, automatikusan teremt önmaga számára is megfelelő életfeltételeket.

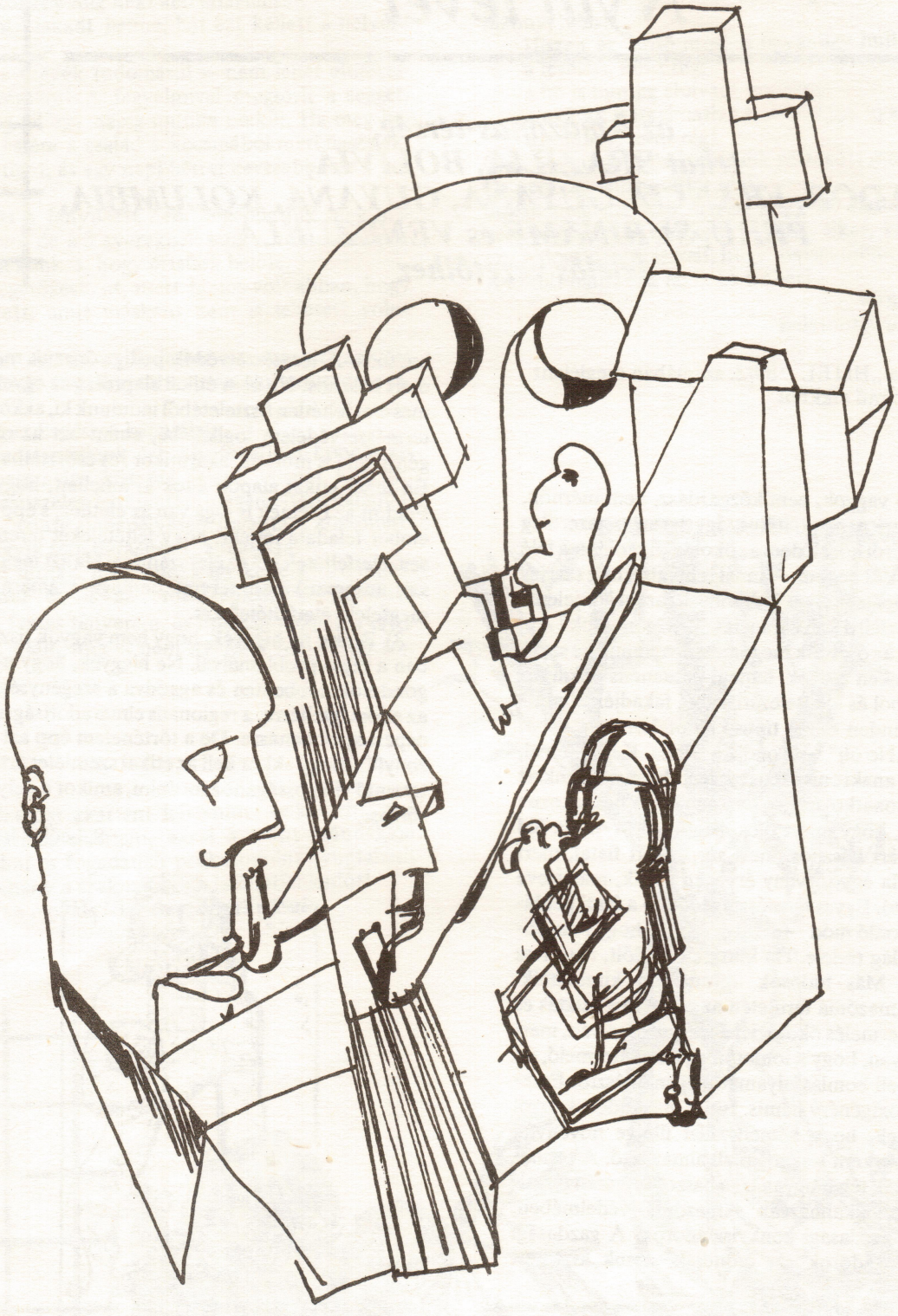
8) Persze ne higgyék, hogy nem vagyok tisztában a régió problémáival. Ne higgyék, hogy nem gondolok döbbenten és aggódva a szegénységre, az adósságteherre, a regionális elmaradottságra, a népességrobbanásra. De a történelem épp azt bizonyítja, hogy akkor kell az etikai szemlélet értékteremtő világosságához fordulni, amikor a helyzet súlyos.

Sebők János

GILGAMESH

Sz.G.

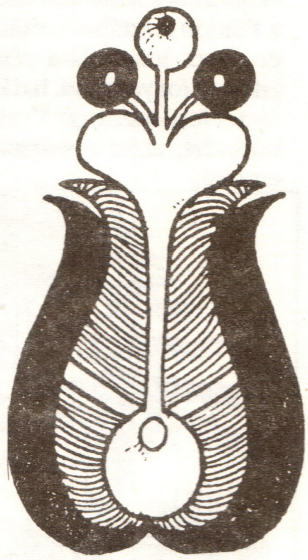
CZAKÓ GÁBOR

Kultúra, kultusz, vallás, babona

Részletek a „Vigilia" '89/53/6. számában megjelent azonos című cikkből

1.

Kultúra és vallás kapcsolata visszamegy a nyelvi gyökereikhez, legalábbis megnyilvánulásuk nyelvi gyökereihez. A vallás szembeötlően a kultuszban mutatkozik, a kultusz pedig ugyanabból a *colere* = művel, gondoz, tisztelettel van jelentésű igéből származik, amelyből a kultúra. Az etimológiainál mélyebb kapcsolatok föllelhetők a magyar művelni igében és származékaiban is, vö.: míves, művelt, földműves stb. Hamvas Béla életbölcseletének egyik kulcsszava a művelés, ez nála az ember alapvető magatartását, létmódját, feladatát jelöli. Példával megvilágítva: nem azért kell kapálni a krumplit, hogy az bővebb termést adjon, hanem azért, hogy a krumpli jobban érezze magát. Az ember dolga, hogy a világot művelje, s ezáltal a létet javítsa. Ennek az ellenkezője Hamvas szerint nem a bűn, hanem a létrontás. A létrontás példái számosak vagy inkább számtalanok az erőszakolt törvényhozástól a köznapi szeretetlenségen át a „természet leigázásáig". Mindenki ismeri a Kis-Balaton legyőzésének történetét, vagy a Tiszán vett győzelem tragikus következményeit a nagy szegedi árvíztől a kiskörei mocsárig.

Könnyen megjósolhatók a dunai vízlépcsők mellék? *fő!* hatásai is, de nem akarok jósolni és különben is itt a közbevetés: a dolog nem ennyire egyszerű, ma már sokkal ésatöbbi.

A dolog valóban bonyolultabb. Kultusz és kultúra mára elég élesen széjjelvált, szintúgy a mögöttük élő vallást a legtágabban jellemző személyes és szellemi kapcsolatok is meglazultak. A kultúráról levált a civilizáció, az erkölcsről a jog, a közösségből kurtánfurcsán kipottyant az egyén, miközben önmagából is kiszorult (úgynevezett identitászavarai támadtak). A szétszakadásnak természetesen ára van, akár a vízszabályozásnak. Bizonyos, hogy áz egy gyökérről eredő szocializmus, szociális, szocietasz szóbokornak a társadalmi gyakorlatban való elkülönödése, sőt szembeállítódása a legtragikusabb csapást jelenti a közösségi életre, a szociális magatartásra és a szocializmusra... Vagyis a természettől egybetartozókat tilos szétválasztani. Az elkövető a létet rontja el: közösség nélkülivé satöbbi teszi a világot annak összes következményeivel együtt. Minél sikeresebben babrál, annál súlyosabbak a konzekvenciák.

4.

A kultúra története kultusz-történet: az ember évmilliós küzdelme azért, hogy szellemi létet éljen, mégpedig közösségben. A kultúra és a közösség szinonim fogalmak. A közösségben a tagok egyfelé törekszenek a maguk ereje és képességei szerint közös értékek égboltja alatt. Ki-ki lemondott elkülönülni és hetvenkedőn kiválni igyekvő énjéről, mert szolgaság helyett szolgálatot talált. Nem szolga lett, mert csak az szolga, akinek az ura maga is szolga. Az ő királya maga a Teremtő és fejedelmei az igazság, a szeretet, a tudás, a becsület, a szépség, az anyanyelv, a nemzet szép hagyománya.

Talán már világos, hogy az Ádám utáni ember: kultúrába lépett ember. Őt az élvemaradás gondján túl eszmék taszítják és hívják. A bűnbeeséssel ráébredt, hogy neki a boldog állatélet örömei kevesek, ő többé nem lakhat jól, mint az antilop és a majom; nincs a földön annyi hús, bor, nő, no és hatalom meg pénz, amennyire azt mondhatná: elég! Olyan lett, mint egy közülünk, mondta rá az Úr, vagyis szellemi lény, törvénye a tudás, a szeretet, a becsület, céljai az Istenhez való visszatalálás, a szépség, a szabadság, a haza, vagyis eszmék, az élete ezeknek a megvalósítása és megvallása.

A vallás a szó tiszta, etimológiai értelmében tanúságtétel szellemi voltunkról. Minden ember vallásos. Az is, aki tagadja. A materialista a legbigottabb, mert azt hiszi, hogy lélekkel bírni, pontosabban és őszerinte: lélek nélküli lénynek lenni elhatározás kérdése.

5.

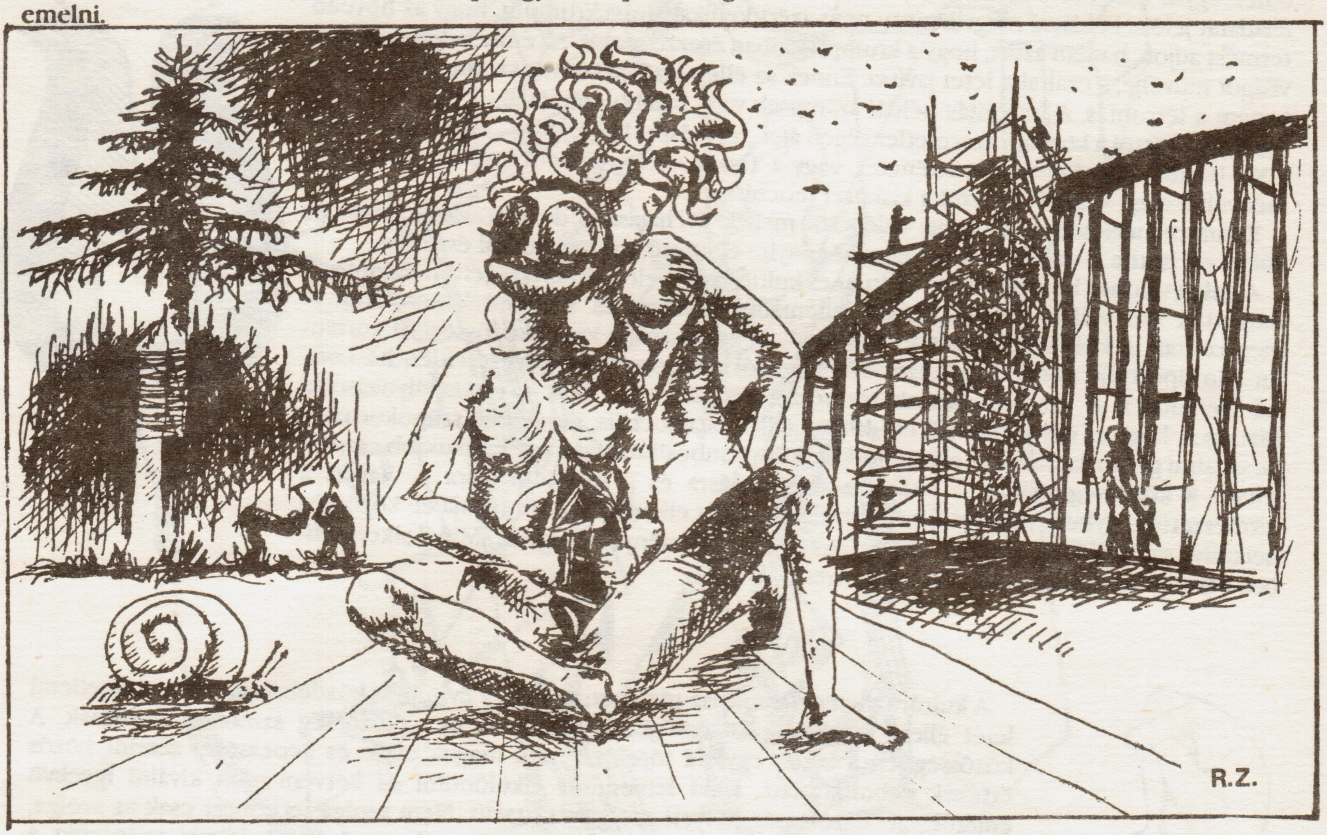
Korunk soros válsága — amiben a miénk különbözik más korokétól — éppen ebben a materialista vallásosságban gyökerezik, mely eldobta Istent, lemondott a lét fizikain túli

tartományainak megismeréséről, visszacserélni remélte a szellemi meghívatását anyagi determináltságra, szabadulni akart kultúrától, vallástól, kultusztól, közösségtől, családtól.

Céljához az eszközt megtalálta: az áldozat irányát megfordította. Törekvése, hogy ezután a szellemi váljék anyaggá, komoly sikert hozott; a történelemben eddig példátlan mértékű és ütemű műszaki-technikai-tudományos gyarapodás valósult meg.

A kultusz ezenközben természetesen kultusz maradt, az áldozat áldozat, a vallás vallás. Változott a tér, az idő, az ember és az Isten és a kapu, a materiális és a szellemi közti kapu szárnyai összehajoltak. Szűkebb lett a tér; az üdvösségről lemondva születés-halálnyi időre rövidült az élet; és abból csinálták az istent, ami adódott: hitlerből, rákosiból, filmcsillagból, tánczenészből, de még inkább és leggyakrabban dolgokból: rágógumiból, autóból, harisnyából, nyaralásból, munkából.

A kultusz ebben a helyzetben sosem fokozható eléggé, hiszen a tér és az idő nem végtelen többé és az istenek egyike sem Abszolútum. Tehát az embernek kell összehúzódzkodnia. Kisebbre és egyre kisebbre, ugyanakkor az új kultuszok papjainak és szertartásmestereinek milliós tömegeket kell hadra fogniok, erdőket kell letarolniok, erőművek százait kell üzemeltetniök, hogy még erősebben és még erősebben dübörögjön a Földön a sztálin-kantáta, a cola-dicsőség, a cigi-hozsánna, hogy az emberek elhiggyék, érdemes lemondani régi kultuszok emelő erejéről, és érdemes termelővé süllyedni, lakossá, fogyasztóvá, halálig tartó rabszolgaságot vállalni, eszméket, közösséget elárulva az életet feláldozni egy Vezérért, az újabb, majd legújabb és még újabb kocsiért, mosóporért, bútorért, azért a *bármiért*, amit holnap vagy holnapután fognak föltalálni és oltárra emelni.

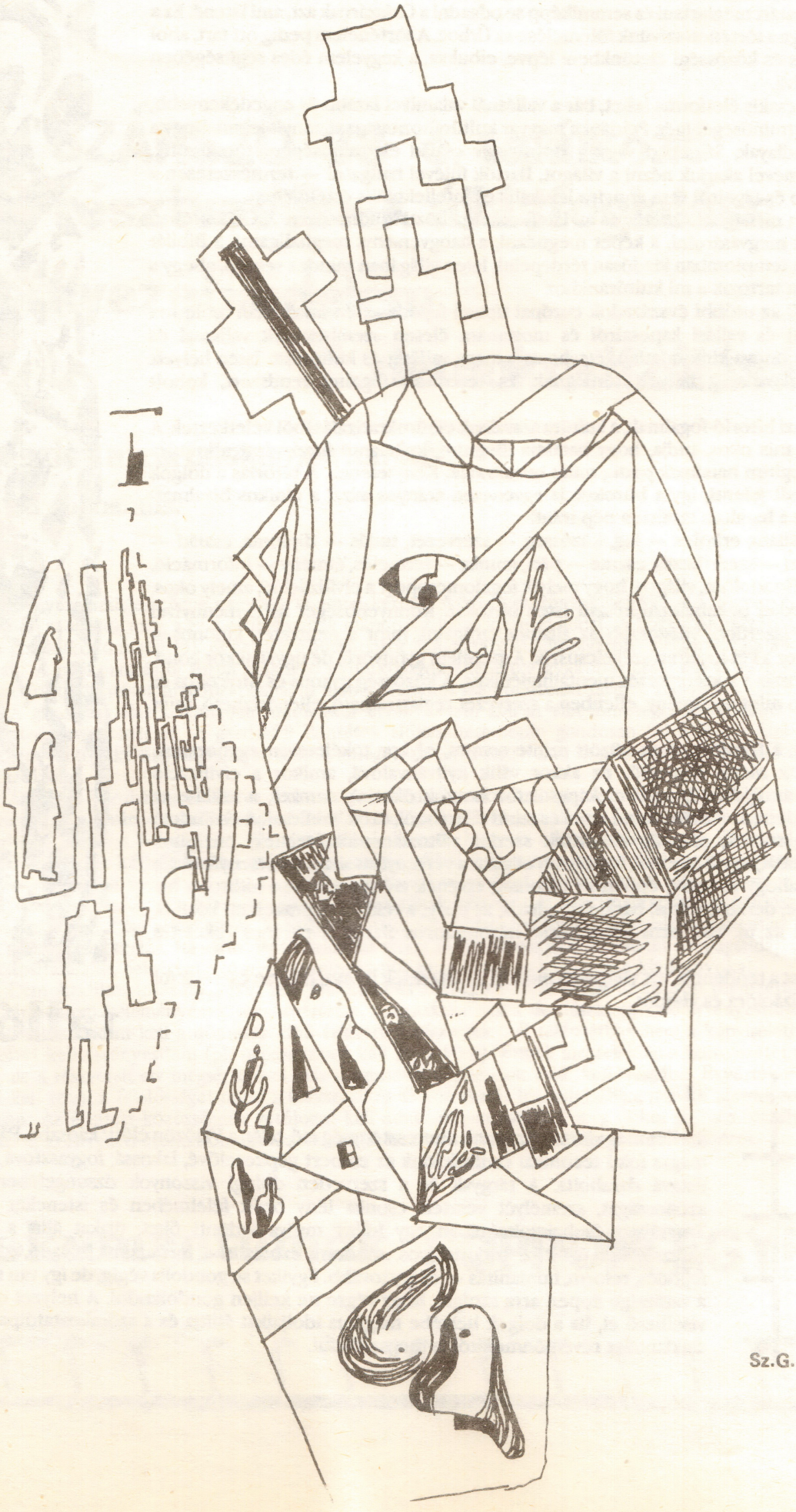
9.

Ám a konfliktus ott ég az emberben, korszerűben és régiben egyaránt: ha autóból, fogkrémből és egyáltalán mindenből, ami kapható és mi nem kapható, az a jó, ami *új*, még versből, sőt szerelemből is — sulykolták az AIDS előtti filmek, akkor lehet-e bármi régi, amit megtartani érdemes? Petőfi? Hazánk? Anyánk? Házastársunk? Mindegyik egyre öregebb, elhasználtabb. Barátaink szintén. És a vallásunk, az ízlésünk, a hitünk, a futballcsapatunk, az eszményeink is kopnak olykor, és nem is mindig sikeresek, márpedig ami se nem új, se nem sikeres…

Kidobni?

Mennyivel fejlettebb költő Majakovszkij Homérosznál?

Milyen alapon és min adjunk túl? Hol a határ szenilisedő édesanyánk és alig divatjamúlt kocsink között? Két könyv között? Egy átmeneti kabát és egy átmeneti izmus ihlette szobor között? A Császár és az Isten világa között?

Sz.G.

10.

A vallás életforma. A keresztény a szeretet kettős főparancsában él, példaképe Krisztus. Minden cselekedete, gondolata innen ered, a legőszintébb törekvése a Császár és az Isten országa közti határt megtartani és semmiképp se odaadni a Császárnak azt, ami Istené. Ez a vállalkozás maga a történet: szívünk fölemelése az Úrhoz. A történelem pedig ott tart, ahol mi a személyes és közösségi életünkben: lépve, elbukva, a kegyelem édes segítségében megkapaszkodva.

A kultúra is csakis életforma lehet, bár a vallásnál valamivel lazább és engedékenyebb; üdv helyett életminőséget ígér. Például a magyar kultúrához tartozni annyit jelent, hogy a Szózat, a Baradlayak, Szindbád vagy a Bormester család életminőségére törekszünk, Csontváry szemével akarjuk nézni a világot, Bartók fülével hallgatni — természetesen a dolog mélyebb és távolról sem ennyire lexikális és intellektuális értelmében.

Az életforma rávilágít a Császár és az Isten országa közti különbségre. A Császáréban elég a könyvet megvásárolni, a képet megnézni, a hangversenyt meghallgatni, a Bibliát bemagolni és a templomban kiadósan térdepelni. Isten világában mindez semmi, ahogy a szájmagyar sem tartozik a mi kultúránkhoz.

Civilizációnk az utóbbi évszázadok európai típusú fejlődésében lassacskán leoldotta magát nemzeti és vallási kapcsairól és mostanára élesen szembekerült vallással és kultúrával. Kimondva-kimondatlan létrehozta a maga vallását és kultúráját: Isten helyett bálványokból, közösség helyett tömegnek, és teremtett fogalmi rendszert, koholt értékrendet.

Fogalmai igazi bitorló-fogalmak, a kultúra szavainak elbürokratizálásából keletkeztek. A civilizáció ugyanis okos, tudja, hogy hatalma illegitim, jogtalanul furakodott a kultúra helyére. Az illegitim hatalmak pedig mind bürokraták. Kénytelenek. A bitorlás a dolgok fejtetőre állítását jelenti, így a bürokrácia egyenesen arányos azzal a cinikus bizalmatlansággal, amit a hatalom tanúsít a nép iránt.

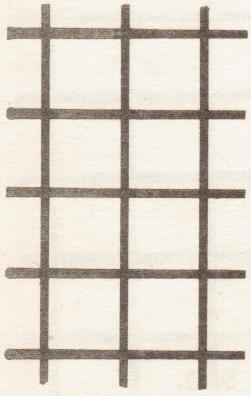
Nemzet — állam, erkölcs — jog, közösség — szervezet, tudás — diploma, család — egyke, szerelem — szeretkezés, eszme — párt, munka — termelés, élmény — információ. És így tovább. Gondolom, világos, hogy melyik fogalomcsoport a civilizációé, amely okos, praktikus érvekkel bekebelezni készül Isten birtokát. Könnyebbséget ígér: mennyivel egyszerűbb, célszerűbb, világosabb az államot szolgálni, mint a nemzetet, különösen olyankor, amikor a két fogalom széjjelcsúszik. A szerelem gyönyörű, de ugyanakkor gond, baj, csalódás, viszont a szeretkezés mentálhigiénikus. A közösség gyanús és titokzatos és megfoghatatlan mint az élmény, ellenben a szervezet regisztrálható, ellenőrizhető, mint az információ.

A különbség a fogalompárok között szinte semmi, olykor tökéletesen egybeesnek, különbözőségük mégis alapvető. Ez akkor válik nyilvánvalóvá, amikor a civilizáció alapértékével, az *újdonság* elvével kapcsolatba hozzuk őket. A nemzet, a család, az erkölcs, a szerelem, az élmény mind emel és mind életre szól, örök, szellemi. A civilizáció fogalmai ideiglenesek, szükség és érdek szerint változtatandók, testiek, önzésünk meghosszabbításai, egyik se emel, legföljebb eligazít a versenyfutásban. A versenyfutást, a világversenyt, ahogy nevezik, éppen az újdonság elvének trónra emelése indította be. Egyszerű eszme, demokratikus, bárki fölfoghatja, az újság, a reklám naprakészen közli is, hogy mi most az új. Hát nem kényelmes? Háromszoros Bármi a parancs tökéletes szabadságának!

Hogy mi most a tendencia, azt világosan mutatja az áttérések iránya: hányan cserélik föl a kultúrát civilizációra és viszont.

tallózó

13.

Szellemileg visszahátráltunk a kereszténység elé, talán a Vízözön előtti káoszba. Páratlanul magas fokú technikai civilizációnk az embert gépkezelővé, lakossá, fogyasztóvá, specialistává darabolta. A tárgyak és a szervetlen dologi viszonyok dzsungelében ez az azonosságát, személyét vesztett csonka lény ordít félelmében és isteneket teremt. Zavarában és hajszoltságában egy idény múlva ledönti őket, újakat állít s közben varázsigéket üvöltöz: tudományos, modern, szocialista, forradalmi, haladó, korszerű, fejlődés, reform, humanitás — és így tovább. Egyiket se gondolja végig, de így van rendjén, a varázsige éppen arra szolgál, hogy végre ne kelljen gondolkodni. A helyzet csak úgy viselhető el, ha a dolgok helyébe mágikus idoljaikat állítja és a szórakoztatóipar áldott csiklandása révén önmagától is megszabadul.

A "SZÁRSZÓ '88" c. találkozó résztvevőinek állásfoglalása a környezetvédelem demokratizálásáról

részlet a záródokumentumból

/ '88 augusztus/

A környezetvédelem ügye nemcsak szakmai kérdés. A környezetünket befolyásoló döntések antidemokratikus módon születtek meg, s ez a problémának mára politikai színezetet adott. A közvetlen részérdekeken túl is felelősen gondolkodó szakértők és az eltérő álláspontot hangoztató állampolgárok véleményét hatalmi szóval elhallgattatták. A tájékoztatásról sűrűn elhangzó nyilatkozatok ellenére a gyakorlat csaknem változatlan, ezért a környezetet érintő döntések meghozatalánál az alábbi általános szempontokat tartjuk alapvetőeknek.

1. A gazdasági élet szférájában mindenkor érvényesíteni kell az élet minőségének védelmét és az ökológiai szempontok érvényesítését. A gazdasági döntések előkészítése során gondosan föl kell becsülni az általuk igényelt környezeti tőke nagyságrendjét és milyenségét. Számba kell venni az alternatív erőforrásokat és gazdálkodni kell azokkal.

2. Az egyes beruházások, illetve technológiák által okozott ökológiai károk (pl. a környezetszennyezés) becsült mértékét nyilvánosságra kell hozni mind a szakértők által használható finom adatok, mind a közvélemény által érthető változat formájában. Gondoskodni kell arról, hogy az adott gazdasági cél, illetve az általa okozott környezetrombolás költség-haszon mérlege hamisítás nélkül, világosan eljusson az érintett népességhez (országos, regionális vagy helyi szinten), hogy az érdekeltek önálló véleményt alkothassanak róla. Valamennyi jelentős környezeti döntésben meg kell követelni döntési alternatívák képzését és ezek megtartását a döntési folyamat valamennyi fázisában. Eme alternatívák kidolgozása nem a társadalmi részvételi mozgalom, hanem az illető gazdasági célban érdekelt szakértők feladata. Nyílt szakmai vitára és a vélemények becsületes propagandájára minden fórumot biztosítani kell, beleértve a tömegkommunikációs eszközöket és a független kiadványokat.

3. Demokratikus intézményeket kell felállítani és korrekten működtetni az érintett (nemzeti, regionális vagy helyi) társadalom véleményének megismerésére, a közakaratnak a döntésekben való érvényesítésére. Mindenkor feltétlenül biztosítani kell a döntések által érintettek részvételét. E tekintetben nem a képviseleti, hanem a részvételi elvet kell érvényesíteni (pl. népszavazást kell elrendelni). Ennek megfelelően a környezetet meghatározóan érintő, de a részvételi elv megsértésével már meghozott döntéseket felül kell vizsgálni. Egyértelművé és azonosíthatóvá kell tenni a felelősséget mind a szakszerűség és korrektség biztosításában, mind a tényleges döntés meghozatalában. Az érintett közösségnek vétójogot kell adni minden esetben, még akkor is, ha a veszélyben forgó táji, természeti, környezeti értéket önmagáért választja, lemondva a kecsegtető gazdasági haszonról.

dokumentumok SOPRONI EGYETEM;

DOKUMENTUMOK

A FIDESZ a természet és az emberi környezet védelméről

Részlet a FIDESZ programtervezetéből

/ '88 nyara/

megj.: a FIDESZ kongresszusai végülis más jellegű programról döntöttek. Ennek ellenére mégis tanulságosnak ítéljük a közölt részletet

A természeti javak korlátozás nélküli és pazarló használata már a földi élet minőségét és lehetőségét fenyegeti. Magyarország az első helyen áll Európában a halálos rákmegbetegedések arányát nézve; tartósan szennyezett levegőjű területen él – az űrfelvételek tanúsága szerint – a lakosság 80-85 %-a; az ivóvízbázisok nagy részét az elszennyeződés fenyegeti.

Önmagukban, sem a piaci viszonyok, sem a demokratizálódás nem jelentenek megoldást. A természet és az emberi környezet terhelését, csak egy tudatosan vállalt és kialakított korszerűbb, kevésbé energia- és anyagigényes termelési és termék szerkezet kialakítása csökkentheti

A FIDESZ véleménye szerint:

1. A pontos helyzetkép kialakításához nyilvánosságra kell hozni valamennyi környezetszennyezéssel és azok következményeivel kapcsolatos adatot. Megfelelő mérőhálózat és nyilvántartási rendszer kiépítése szükséges: különös tekintettel a környezeti terhelések egészségkárosító hatásaira, élelmiszerek szennyezettségének vizsgálatára, a külföldről érkező és Magyarországról származó és tovább adott szennyezések mérésére.

2. Az ivóvízbázisok és a vízminőség védelme élvezzen elsőbbséget;

a/ kapjon megfelelő támogatást: a kommunális és az ipari szennyvizek és hulladékok tisztítása és biztonságos elhelyezése, ill. a hulladékszegény technológiák elterjesztése;

b/ a bányászatnak a vízháztartásra gyakorolt hatását sokkal jobban figyelembe kell venni. Például a dunántúli karsztvízrendszer védelmére hozott intézkedések még mindig nem elegendőek. Minden esetben – ha az lehetséges – az eredeti állapot visszaállítására kell törekedni;

c/ általában és alapvetően korlátozni kell a vízrendszerek életébe történő – döntően mérnöki-műszaki beállítottságú – költséges és nem hatékony beavatkozásokat – „vízrendezéseket" (pl. Nagymaros, Balaton, stb.).

3. A kéndioxid kibocsátás 1993-ra – nemzetközi kötelezettségként – vállalt csökkentéséhez megfelelő intézkedéseket kell hozni;

a/ a leginkább szennyezett levegőjű területeken – a helyzet gyors javítására – ütemterv kidolgozása szükséges;

b/ a települések zöldterületeinek a méreteit és a fenntartásukra fordított összegek értékét nagyságrenddel kell megnövelni.

4. A mezőgazdaság iparszerű termelési módszereinek következményeként, a talaj termékeny felső rétege folyamatosan lepusztul, ill. csökken táperő készlete;

a/ ezért a mezőgazdasági táblák és gépek nagyságának csökkentése és mezőgazdasági erdősávtelepítési program indítása szükséges;

b/ a növényvédőszerek és a műtrágyák használatának mérséklését, jobb hatóanyagok fölhasználását és főként vegyszermentes módszerek bevezetését kell támogatni.

5. Az erdőgazdálkodást egy hosszútávú, kívánatos erdőstruktúra kialakításának kell alárendelni:

a/ növelni kell az őshonos fafajú erdők területét és azok arányát is;

b/ a mai tarvágásos módszer helyett, az őshonos erdők életével – élővilágával jobban összhangban álló fakitermelési rendszert kell kialakítani;

c/ az erdők egyik legnagyobb kártevője a többszörösen túltartott nagyvad-állomány. Mindez egy szűk politikai és helyi elit vadászati privilégiumára vezethető vissza. A vadgazdálkodás átalakításához meg kell szüntetni a földhasználat és a vadászati jog szétválasztását.

6. A közlekedési hálózat – anyag és energiapazarlással járó – Budapest központúságát fokozatosan át kell alakítani

a/ fejleszteni kell a vasúti közlekedést;

b/ környezetkímélőbb járműpark gyártására és importjára kell törekedni;

c/ a helyi közlekedésben a biztonságos kerékpárközlekedés kapjon nagyobb szerepet;

d/ kiugróan magas számú halálos közlekedési baleset csökkentéséhez az utak javítása és megfelelő műszaki állapotú, korszerűbb és biztonságosabb járműállomány kialakítása szükséges.

7. Az atomenergiatermelés egész folyamatának megnyugtató ellenőrzésére – az ipari minisztériumtól független – közvetlenül az Országgyűlésnek alárendelt ellenőrző hatóságot kell létrehozni.

8. Egy jövőorientált, átfogó energiatermelési reformkoncepció kidolgozására kerüljön sor;

a/ kapjon külön támogatást az alternatív – nap-, bio-, szél-, magas hatásfokú és környezetkímélő hagyományos – energiaforrások kutatása és elterjesztése;

b/ decentralizált energiatermelési rendszert kell kialakítani. Az üzemi erőművek elterjedése kapjon megfelelő támogatást;

c/ az áramtermelésben se legyenek monopóliumok. A független termelő által előállított áramot – megfelelő minőségi paraméterekkel – kötelező jelleggel vegye át az energiarendszer;

d/ az energiabiztosítási tervek kidolgozásakor, az energia megtakarítás lehetőségeinek feltárása kapjon elsőbbséget;

e/ a csúcsfogyasztási időszakok áramigényeit csökkentő ár- és szabályozási rendszert kell kidolgozni.

9. Olyan gazdasági és jogi szabályozó rendszert kell kialakítani, amelyben a természeti javak igénybevétele a jelenleginél lényegesen nagyobb költségekkel jár, amely fedezi a hosszútávú helyreállítás költségeit is;

a/ a bírságokat olyan szintre kell emelni, hogy azok hulladékszegény és környezetkímélő gazdálkodásra ösztönözzenek;

b/ a környezetvédelmi beruházások – a magánszemélyeké is – élvezzenek adó és hitelkedvezményeket;

c/ a helyi közösségek valóságos autonómiával rendelkezzenek a területüket érintő környezetvédelmi ügyekben;

d/ bármely környezetszennyezési ügyben, bárki bírósági úton járhasson el;

e/ biztosítani kell a nemdohányzók jogi védelmét, a füstmentes közösségi területek növelését.

10. Az olyan természeti vagy épített környezet, amely kulturális vagy történeti értékkel bír; vallási, kulturális, etnikai, nemzeti közösségek sajátja, identitásuk szerves része, az egyetemes emberi kultúra értéke is. A sorsuk felett való rendelkezés nem képezheti egyetlen állam, kormányzat vagy a hatalmat birtoklók csoportjának belső ügyét. Önkényes megváltoztatásuk az emberiség elleni bűntett.

11. Az emberi környezetet befolyásoló valamennyi terv vagy folyamatban lévő vállalkozás nyilvánosan és demokratikusan kerüljön megvitatásra, a közvetlenül érintettektől kezdve országos szintig (szükség esetén nemzetközi fórumokon) és csak az érintettek jóváhagyásával valósulhasson meg.

dokumentumok dokumentumok

Az Ifjusági Környezetvédelmi Szövetség platformja

Tervezet

A környezeti problémák megoldására sem a polgári demokratikus, sem a szocialista társadalmi modellek nem szolgáltak megoldással.

A mai környezetünk állapota, fokozódó terhelése jövőnket, életlehetőségeinket sodorja veszélybe. Az IKSZ egy olyan demokratikus társadalom felépítésének igényéből indul ki, amely alap értékének tekinti az emberi élet és az azt meghatározó természeti környezet minőségét, a jövő orientált fejlődését hosszú távon fenntarthatóan valósítja meg. Ezen értékek érvényesülésével biztosítható az egyén egészséges élethez, szükségletei kielégítéséhez, önmaga reprodukálásához, személyisége kibontalozásához való joga és lehetősége. Az egyén szabadságát csak a saját, s utódai jövőbeni életlehetőségének biztosítása és a természetben mint globális rendszerben elfoglalt helye és szerepe korlátozza.

Szervezetünk elfogadhatatlannak tartja és ezért fellép a fogyasztói szemlélet, a fogyasztói típusú társadalom felépítésére irányuló törekvések ellen.

Szervezetünk nyitott minden olyan fiatal számára, aki egyetért nézeteinkkel és tenni akar saját jövője, a környezetünk védelme érdekében.

Társadalomképünk

Az IKSZ által ideálisnak tartott társadalom kicsiny önigazgató egységek együttműködésére épül. Ahol az egyén átlátja a társadalmi folyamatokat és érdemben beleszólhat és befolyásolhatja is azokat érdekeinek és közössége érdekeinek megfelelően.

Hatalom, a gazdaság decentralizált. A társadalom nem tart fenn erőszak és elnyomó szervezeteket.

Nincs diszkrimináció sem faji, sem nemi, sem generációs, sem világnézeti alapon. A társadalom működésében érvényesül a jövő generációk érdeke is.

A gazdaság alapjait az ökológiai adottságok jelentik. A termelés zártciklusú technológiában, hulladékmentesen folyik. A tömegtermelés helyett a minőségi termelés dominál. A fogyasztás helyett az életvitel, az önmegvalósítás, életminőség a fontos.

Hazánkról, társadalmunkról alkotott véleményünk és követeléseink

Támogatjuk a reformfolyamatot, elengedhetetlennek tartjuk az emberek szabad szervezkedésén, az érdekek megjelenésén, nyilvános ütközésén alapuló együttműködés kialakítását. Elítélünk minden elnyomó, monopolisztikus törekvést. Veszélyesnek tartjuk azt a tendenciát, amely a válságból kilábalás egyedül üdvözítő módjaként a természeti javak kizsákmányolásán, elfecsérlésén alapuló nyugati jellegű piacgazdasági modellt tekinti. Tanuljunk a mások hibáiból, nekünk olyan piacgazdaság kell, amely a felhasznált természeti javakat, a tiszta vizet, a levegőt is újratermelésükhöz szükséges értékként kezeli. A társadalom és gazdaság egészét kell ökológiai alapokra helyeznünk.

Ma még van lehetőségünk, hogy reformjaink végrehajtása eredményeként a társadalom rendszerébe integrálódjon a környezet védelme.

- Alkotmányunkban alapvető jogként kell rögzíteni a természet jogát a védelemre, fennmaradásra.
- Uj környezetvédelmi törvény kell, amely felkészülten reagál a várható piacgazdasági hatásokra, és megakadályozza a környezetszennyező iparágak importját.
- Az Alkotmánybíróság mintájára, független Környezetvédelmi bíróságot kell létrehozni, amely a saját, vagy állampolgári kezdeményezésre kivizsgálhat és megvétózhat környezetszennyező beruházásokat, bezárathat pusztító üzemeket.
- Adórendszerünket olyanná kell átalakítani, amely mind a magánszemélyt, mind a vállalatot a környezetvédelemre ösztönzi.
- A piacgazdaságunkat olyanná kell tennünk, amelyben a felhasznált környezeti elemek, természeti erőforrások a saját értékükön, az újratermelésükhöz szükséges értéken szerepelnek.
- A környezeti károk elhárításának terhét ne az egész társadalom hanem a kár okozója viselje. A környezetvédelmi bírság helyett be kell vezetni az érték arányos környezethasználati díj rendszerét.
- A gazdaságpolitikánk kiindulópontja a hazai természeti ökológiai rendszer nyújtotta adottság legyen. Az ökológia törvényei érvényesüljenek a társadalomban is.
- Az anyanyelvhez, a matematikához hasonlóan minden iskolatípusban kötelezően kell oktatni a létünk alapjaival, lehetőségeivel megismertető rendszerszemléletű ökológiát.

Amikor fejlődésünkben az új, a nyugati modellt követjük, tanuljunk annak hibáiból, ne essünk bele mégegyszer ugyanabba a csapdába.

Ne kössenek minket a gazdasági és poltikai realitások. Ezek is, mint az egész társadalmi felépítmény, az egyetlen valódi realitásra, a természet biológiai, fizikai, kémiai, ökológiai realitására épülnek.

Ne higyjük azt, hogy ma tudunk a környezet terhére takarékoskodni, a ma okozott károkért később többszörös árat kell fizetnünk. Az élet lehetőségeink lesznek korlátozottak.

Világunk ma az eltérő világnézetek ellentétében él. Az IKSZ a különböző világnézetek az emberiség túlélése érdekében történő összefogását tekinti céljának, a különböző szervezetek között a híd szerepét kívánja betölteni.

Együttműködésünket ajánljuk a társadalom valamennyi progresszív erejének, elsősorban az ifjúsági szervezeteknek.

Szövetségeseinknek csak a nézetek különbözősége mellett a jövőt, a környezetvédelmet, az életminőséget értéknek tekintő szervezeteket fogadjuk el.

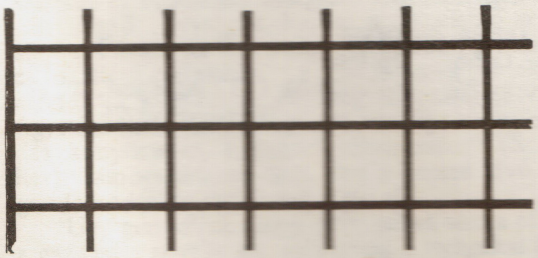
dokumentumok

FKGP A környezet és életminőség védelméről

részlet az FKGP programjából

Részlet a „Hitel" '89/3. számából

1. A Kisgazdapárt a környezet állapotát érintő minden jelentős döntésben nyílt szakmai és társadalmi vitákat kíván és a társadalom népszavazásban érvényesülő vétójogát követeli.
2. Olyan gazdaságpolitkát igényel, amelyben a vállalkozások környezetromboló (externális) hatásainak megelőzése beépül a piacszabályozásba.
3. A környezetbarát, ökológiailag zárt technológiai rendszerek bevezetésének gazdaságpolitikai ösztönzését támogatja.
4. A környezet megóvása szempontjából különösen fontosnak tartja a kisebb egységekből álló energiarendszerek decentralizált fejlesztését, ill. a káros mezőgazdasági vegyszerfelhasználás fokozatos csökkentését és a biokertészet terjesztését.
5. A Kisgazdapárt szerint a legfontosabb megoldandó környezetvédelmi problémák: a vízellátás és a csatornahálózat fejlesztésében az egyensúly helyreállítása; a víz és a levegő szennyezettségének csökkentése a hulladékok, köztük a veszélyes hulladékok szállításának, tárolásának és feldolgozásának környezetkímélő megoldása.
6. A Kisgazdapárt súlyt helyez a helyi és regionális tárgyi kultúránk megóvására, ill. a lakó- és munkahelyek fejlesztése során a közösségi és egyénközpontú természetes szerveződésre, a rideg és mesterséges lakótelepek tervezése és építése helyett.
7. Támogatja a társadalom és különösen az ifjúság egészséges életre nevelését célzó mozgalmakat és szakmai programokat.

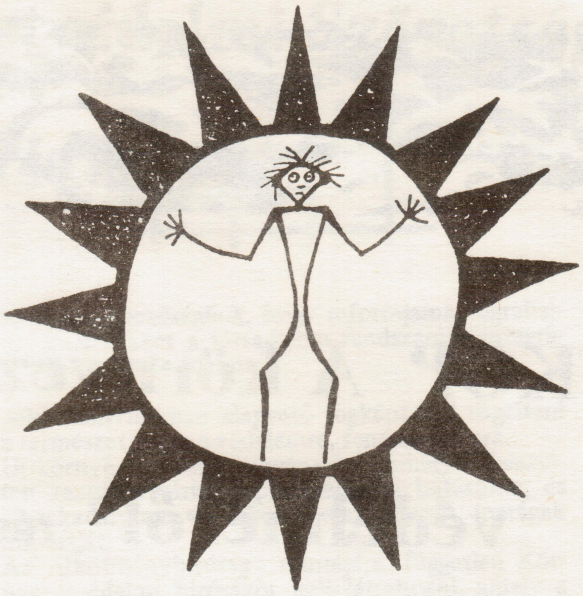

dokumentumok

dokumentumok

dokumentumok

"A NEGYEDIK ALAPELV"

állampolgári kezdeményezés felhívása

'89. január

A Magyarországon is katasztrófális környezetpusztulás megfékezése és a külföldi gazdasági kapcsolatok környezetromboló tendenciáinak (szemét, mérgező hulladék és környezetrombolás importja-exportja) ellensúlyozása érdekében fölhívjuk a társadalmat, hogy lépjen fel strukturális környezetvédelmi biztosítékok létrehozásáért.

Ezirányú kezdeményezéseink:

1. Foglaltassék külön paragrafusként az Alkotmányba a környezet- és természetvédelem kötelessége és joga!

2. Kapjon végre hazánkban is szervezkedési szabadságot a GREENPEACE és a WWF nemzetközi tekintélyű környezetvédő szervezet, és az időjárásjelentések mintájára tehessék közzé jelentéseiket a környezet állapotáról havonta vagy negyedévenként a nagy tömegkommunikációs eszközök révén.

3. Létesüljön – a bírósági függetlenséghez hasonlóan – politikai és a gazdasági szférától független környezetvédő szószóló testület, csak a Parlament által visszautasítható javaslattevő és vétójoggal!

A testület tagjait a Tudományos Akadémia, a művész-szervezetek, a GREENPEACE, a WWF, a környezetvédő egyesületek és mozgalmak, és az Ifjúsági Parlament választanák. A testület állásfoglalásait és megállapításait rendszeres időközönként közzétenné.

4. Legyen végre alaptantárgy – a matematikához, fizikához és történelemhez hasonlóan – létünk alapjainak életfontosságú ismerete: a rendszerökológia.

5. Legyenek érzékelhetően olcsóbbak a környezetkímélő eszközök és anyagok a környezetkárosítóak rovására, de anélkül, hogy az anyagi terhek egésze növekednék!

Kezdeményezésünk neve arra utal, hogy meggyőződésünk szerint létfeltételeink – a környezet – védelme megköveteli, hogy a klasszikus jogállam egymást ellenőrző funkciói (törvényhozás, kormányzás és bíráskodás) mellett létesüljön negyedik tényezőként pártatlan, kiterjedt jogkörű környezetvédő testület. Ez központi követelésünk.

A környezetpusztítás sokkal többe kerül, mint a környezetvédelem!

Csapody Tamás jogász
Csizmadia Gábor építész
Gadó György Pál erdőmérnök 1137 Budapest,
Pozsonyi út 25.V.

DOKUMENTUMOK

A TERMÉSZET ÉS AZ EMBERI KÖRNYEZET VÉDELME

az ELTE Természetvédelmi Klub [Társadalmi Jelentés Csoport]
a BME Zöld Klub
a FIDESZ Környezetvédő Csoport
a TODSZ Környezetvédő Csoport
az Ifjusági Környezetvédelmi Szövetség közös programja

A XX. század második felének alapvető felismerése volt az, hogy a természeti javak korlátozás nélküli és pazarló használata már a földi élet minőségét és lehetőségét fenyegeti. Mindaddig, amíg önmagunkat a legyőzendő természet törvényei felett állónak tekintjük, ez a fenyegetettség csak növekedni fog, és végső soron pusztulásunk okává válik majd.

Az emberi társadalom és a természet viszonyát a kölcsönösség határozza meg. Kölcsönös a függésünk, hiszen minden emberi tevékenység a természet nagy folyamataiba épül be. Éppen ennek felismerése adhatja meg számunkra a döntési szabadságot. Van választási lehetőségünk: olyan döntéseket kell hoznunk, amelyek további lehetőségeink körét nem beszűkítik, hanem kitágítják. El kell kerülnünk a gazdasági, politikai és ideológiai kényszerpályákat. A mi esetünkben azokat, amelyekre egy „mindentudó" központi hatalom terel bennünket mindmáig.

Az evolúció során olyan élővilág alakult ki a Földön, ami összességében jól alkalmazkodott azokhoz a körülményekhez, amelyeket – részben – maga teremtett. Az alkalmazkodás és a fennmaradás előfeltétele a sokféleség (diverzitás), illetve a társulásokat alkotó fajok géntartaléka. A közös élettérben élők különbözőségének-sokszínűségének lehetősége a további fejlődésnek is előfeltétele. Ennek tőlünk telhető megőrzése erkölcsi kötelességünk és gyakorlati érdekünk. Ez nem képzelhető el a természethez való új viszony kialakítása nélkül, melyen egy olyan állapotba való beilleszkedést értünk, amit átfogó természetközeliségnek nevezhetünk.

Mindehhez szinte valamennyi hagyományosnak tartott értékünket újra kell gondolnunk. Igy értékké kell váljon az a törekvés is, hogy az emberi társadalmakban a mindenkori politikai, gazdasági, művészeti stb. törekvések köré szerveződő, egymástól eltérő értékeket és érdekeket integráló kisközösségek ne csupán megtűrt egységek, hanem a társadalmi döntések alapvető színterei legyenek. „Globálisan gondolkodni és lokálisan cselekedni!" a zöld mozgalmak jelszava, a mérték és a léptek helyes megválasztására hívja fel a figyelmünket. „A legnagyobb veszély: a részleges tudás könyörtelen, nagyüzemi alkalmazása" (Schumacher). Támogatjuk mindazt, ami a hosszú távú, átfogó gondolkodást és cselekvést segíti elő.

Ugy gondoljuk, hogy önmagában sem a piac, sem a gazdasági növekedés, sem pedig a technikai fejlődés nem áll ellentétben az átfogó természetközeliséggel. Igy haladásnak olyan változásokat nevezhetünk, ismerhetünk el, amelyek nem fosztanak meg az egészséges élet lehetőségétől, a lét minőségét hosszú távon sem szegényítik el, sőt, gazdagítják. Az ilyen fejlődést üdvözöljük és támogatjuk.

Elengedhetetlennek tartjuk társadalmi értékrendünk alapvető megváltozását környezetünk, és ezzel együtt önmagunk további pusztításának megakadályozása érdekében. Ehhez nélkülözhetetlen, hogy az oktatás-nevelés, a tudomány és a művészetek művelői felismerjék e feladatokban rájuk háruló felelősséget és lehetőséget. Ameddig nem ez a kívánatos értékrend határozza meg a gazdaság, s ezen belül a termelés folyamatait, addig szembe kell néznünk hazánk jelenlegi – nagyrészt még csak sejtett – természeti és környezeti károsodásaival.

Feltárásukra és a jelen pillanatban véleményünk szerint elkerülhetetlenül szükséges tennivalók kijelölésére dolgoztuk ki az alábbi programunkat.

1. A hatékony cselekvéshez elengedhetetlen a nemzetközi ajánlásoknak megfelelő mérőrendszer kiépítése. A pontos helyzetkép kialakításához országos információs hálózatot kell létrehozni, amelynek adatai bárki számára hozzáférhetők. Megengedhetetlen, hogy a környezeti terhelésekre vonatkozó adatokat titkosan kezeljék, ezért fölül kell vizsgálni a titokvédelemre vonatkozó jogszabályokat. Az érintett lakosságot és szervezeteit minden, a környezetet érintő beruházásról már a tervezés során tájékoztatni kell, és biztosítani számukra az információk hozzáférhetőségét.

2. A határértéket meghaladó mértékű környezetszennyezéseket külön is nyilvánosságra kell hozni. A magyar szabványrendszert egységesíteni kell és a nemzetközi ajánlásokhoz szükséges közelíteni.

3. A helyzet súlyosságára való tekintettel a vízbázisok és a vízminőség védelme élvezzen elsőbbséget.

dokumentumok

a/ Meg kell akadályozni a vízrendszerek életébe történő, kizárólagosan mérnöki, műszaki szemléletű beavatkozásokat, „vízrendezéseket" (pl. Nagymaros, számos folyószabályozás, Balaton stb.).

b/ Kapjon megfelelő támogatást a csatornázás, a kommunális, az ipari és a mezőgazdasági szennyvizek tisztítása. Olyan mértékű és fokozatú tisztításra van szükség, hogy a tisztított víz a befogadó közeg természetes életközösségeit ne változtassa meg.

c/ Hosszú távon káros, és ezért nem engedhető meg a vízhálózat egyoldalú bővítése a csatornahálózat fejlesztése nélkül (közműolló).

d/ A bányászatnak a vízháztartásra gyakorolt hatását a mainál sokkal inkább figyelembe kell venni. Meg kell állítani a pótolhatatlan értékű dunántúli karsztvízrendszer állapotának további romlását.

4. A levegőszennyezettség csökkentése érdekében

a/ a leginkább szennyezett levegőjű területeken – a helyzet gyors javítására – a helyi önkormányzatok szintjéig dolgozzanak ki ütemtervet és fogadjanak el végrehajtási programot;

b/ ezeken a területeken a szennyezettséget jelző alapadatokat napi rendszerességgel hozzák nyilvánosságra (pl. a napilapokban, fényújságon stb.)

c/ biztosítsák a feltételeket az esetlegesen vagy ma egyáltalán nem mért szennyeződések rendszeres méréséhez, különös tekintettel a rákkeltő szénhidrogénekre és az ózonra;

d/ a kéndioxid-kibocsátás 1993-ra – nemzetközi kötelezettségként – vállalt csökkentéséhez megfelelő intézkedéseket kell hozni.

5. A mezőgazdaság iparszerű, egyre nagyobb energia- és vegyszerigényű termelési módszerei az ökológiai szempontok mellőzése miatt egyre gazdaságtalanabbá és az ökológiai következményei miatt tarthatatlanabbá válnak. Elsősorban emiatt a talaj termékeny felső rétege folyamatosan pusztul, illetve csökken a táperőkészlete. Ezért szükséges

a/ a mezőgazdasági táblák átlagos nagyságának csökkentése és ennek megfelelő géppark kialakítása; ehhez egy új földtörvény megalkotásával is lehetőséget kell teremteni;

b/ korlátozni a nagy térségek ökológiai viszonyait érintő, azokat gyakran gyökeresen megváltoztató, igen költséges meliorációs beavatkozásokat (pl. a talajvízszintek káros megváltoztatása), viszont gondoskodni a jól végrehajtott meliorációk állapotának megóvásáról;

c/ intenzív mezőgazdasági erdősáv-telepítési program végrehajtása;

d/ a növényvédőszerek és a műtrágyák használatának optimalizálása, illetve mérséklése – csökkentse a mai rendkívüli mértékű pazarlást, az élelmiszerek, a talajvizek vegyszerekkel való szennyezését; a kívánt cél szempontjából specifikusabb, a környezetet jobban kímélő hatóanyagok alkalmazása; különös gondot fordítani a biztonságos tárolásra;

e/ hogy a mezőgazdasági támogatások elsősorban a vegyszermentes termelésre koncentrálódjanak;

f/ hogy gondoskodjanak a fogyasztásra kerülő állati termékekben megmaradó hormonok, antibiotikumok megtiltó rendelkezések betartásáról.

6. Törekedni kell a jelenleg még a természeteshez közeli életközösségek állapotának fenntartására, illetve a megzavart területek eredetihez közeli állapotának visszaállítására.

El kell érni, hogy a védett területekre (bioszféra-rezervátum, nemzeti park, tájvédelmi körzet, természetvédelmi terület) vonatkozó jogszabályokban előírtak maradéktalanul érvényesüljenek, hogy az itt található élőlények populációinak genetikai változatossága fennmaradjon.

7. Az erdőgazdálkodást egy hosszú távú – kialakítandó – kívánatos erdőstruktúrának kell alárendelni.

a/ Növelni kell az őshonos fafajú elegyes erdők területét és azok arányát is a helyi adottságoknak megfelelően.

b/ A mai – nagy területeket pusztító – tarvágásos módszer helyett az erdők életével, élővilágával jobban összhangban álló fakitermelési rendszert kell kialakítani.

c/ Az erdő egyik legnagyobb kártevője a többszörösen túltartott nagyvad-állomány. Mindez egy szűk helyi és politikai elit vadászati privilégiumára vezethető vissza. A vadgazdálkodás átalakításához ezért meg kell szüntetni a földhasználati és a vadászati jog szétválasztását.

8. A közlekedéssel kapcsolatban

a/ a hálózat – anyagi- és energiapazarlással járó – Budapest-központúságát és Budapesten belüli centralizáltságát fokozatosan fel kell oldani;

b/ környezetkímélőbb járműpark gyártására és importjára kell törekedni;

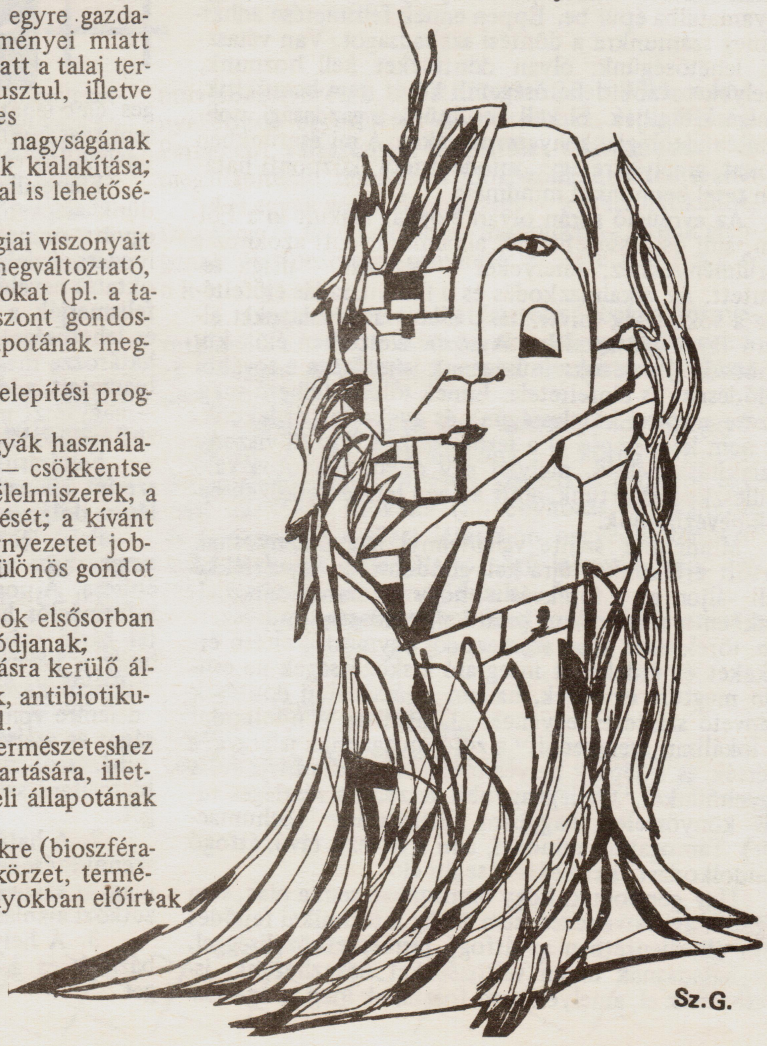
c/ fejleszteni kell a tömegközlekedést és a vasúti közlekedést;

d/ a kiugróan magas számú halálos közlekedési baleset csökkentéséhez az utak javítása és a megfelelő műszaki állapotú, korszerűbb és biztonságosabb járműállomány kialakítása szükséges;

e/ a helyi közlekedésben a biztonságos kerékpárközlekedés kapjon nagyobb szerepet.

9. Kerüljön sor egy jövőorientált, átfogó energiatermelési koncepció kidolgozására.

a/ Kapjon külön támogatást az alternatív – nap-, bio-, szél-, magas hatásfokú és környezetkímélő – energiaforrások kutatása és elterjesztése.

Sz.G.

b/ Kapjon elsőbbséget az energiabiztosítási tervek kidolgozásakor az energiamegtakarítás lehetőségeinek feltárása.

c/ Decentralizált, a mainál kisebb erőművi blokkokból álló energiatermelési rendszert kell létrehozni. Az üzemi erőművek elterjedése kapjon kellő támogatást.

d/ Az energiatermelésben is meg kell szüntetni a monopóliumokat. A független termelő által előállított áramot – megfelelő minőségi paraméterekkel – kötelező jelleggel vegye át az energiarendszer.

e/ A csúcsfogyasztási időszakok áramigényeit csökkentő ár- és szabályozási rendszert kell kidolgozni.

10. Az atomenergia-termelés egész folyamatának a mainál megnyugtatóbb ellenőrzésére – az ipari minisztériumtól független – közvetlenül az Országgyűlésnek alárendelt ellenőrző hatóságot kell létrehozni.

11. A hulladékok kezelése terén a következő szempontokat kell figyelembe venni:

a/ amennyire lehet, csökkenteni kell a hulladéktermelés mennyiségét új technológiák (pl. zárt ciklusú módszerek) bevezetésével és elterjesztésével;

b/ a hulladékokat a későbbi feldolgozás szempontjai szerint elkülönítve kell gyűjteni; erre a megfelelő módszereket ki kell dolgozni;

c/ a felhasználható hulladékokat a legnagyobb mértékben feldolgozva vissza kell juttatni az anyagkörforgásba (pl. komposztálás, ipari, mezőgazdasági hasznosítás, biogáz stb.;

d/ a fel nem használható, az ökoszisztémákra káros, veszélyes hulladékok esetében meg kell oldani a megsemmisítés, illetve a biztonságos raktározás módszereit;

e/ a megsemmisíthetetlen hulladékok termelését drasztikusan csökkenteni kell (pl. a radioaktív hulladékokét).

12. Olyan gazdasági és jogi szabályozó rendszert kell kialakítani, amelyben a természeti javak igénybevétele olyan költségekkel jár, ami fedezi a természetközeli állapot visszaállításának költségeit.

a/ A helyi közösségek rendelkezzenek valóságos autonómiával a területüket érintő környezetgazdálkodási ügyekben; a környezetvédelmi bírságok felhasználói elsődlegesen a helyi önkormányzati szervek legyenek.

b/ A bírságokat olyan szintre kell emelni, hogy azok hulladékszegény és környezetkímélő gazdálkodásra ösztönözzenek.

c/ A környezetvédelmi beruházások – a magánszemélyeké is – élvezzenek adó- és hitelkedvezményeket.

d/ Bármely környezetszennyezési ügyben bárki bírósági úton járhasson el.

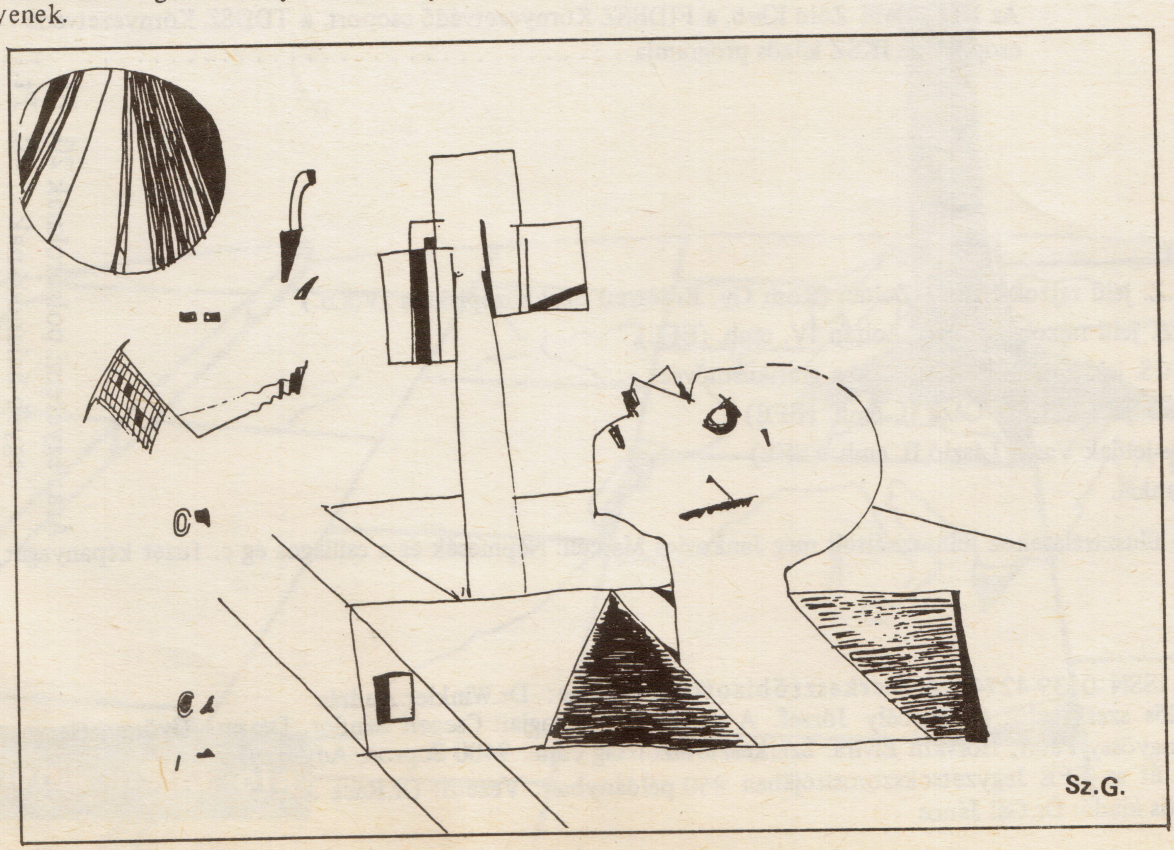
13. Az egészséges emberi környezethez való jog alapvető emberi jog; érvényesítéséhez a környezetvédelemmel is hozzá kell járulni. Az egészségügynek fel kell készülnie a környezeti terheléssel kapcsolatos egészségi károsodások feltárására (a víz, a levegő és az élelmiszerek szennyezettségének következményei). Az egészségügy legyen iránymutató a veszélyek megelőzésében és a problémák kezelésében is.

14. Az emberi környezetet befolyásoló valamennyi tervet vagy folyamatban levő vállalkozást nyilvánosan és demokratikusan vitassanak meg a közvetlenül érintettektől kezdve országos szintig (szükség esetén külföldi szakértőkkel együttműködve). A tervezés és a beruházás során a dokumentációk folyamatosan hozzáférhetők legyenek. A döntések az érintettek részvételével szülessenek meg, és az elfogadott beruházások esetében biztosítani kell számukra az ellenőrzés lehetőségét.

15. Az olyan természeti vagy épített környezet, amely kultúrális, történeti vagy esztétikai értékkel bír, vallási, kultúrális, etnikai, nemzeti közösségek sajátja, identitásuk szerves része és az egyetemes emberi kultúra értéke is. A sorsuk felett való rendelkezés nem képezheti egyetlen állam, kormányzat vagy a hatalmat birtoklók csoportjának belső ügyét. Önkényes megváltoztatásuk ezért az emberiség elleni büntett.

26. Olyan oktatási-nevelési rendszert kell kialakítani, amely az ökológiai szempontokat értéküknek megfelelően képes tudatosítani a közgondolkodásban, a kollektív cselekvésben.

dokumentumok

Sz.G.

Tartalom

old.

Gondolatok a Brundland-jelentésből 4
Környezet-környezetvédelem-szociológia 7
Intézmények működése a környezet védelme érdekében 9
Le vagyunk... 11
Adalékok 12
Ember és természet kapcsolata 14
Játék 15
Egyszer egy király 16
Hökkentés 17
Táncbéli tánc-szók 18
A „Süni tábor"-ról három tételben 19
Tanulmányút „valahol Európában" 23
A lappok helyzete Svédországban 25
Talajkémhatás-vizsgálatok egy elcseresedett gyertyános-kocsánytalan tölgyesben (TDK) 28
Haldokló rétek (TDK) 29
Egy hangyányi figyelmet kérek (TDK) 30
A tűzliliom (TDK) 31
Könyvajánlat 32
Gondolatok egy tanulmányút kapcsán 33
Egy jelentéktelen dolog 33
Csak az a szép zöld gyep... 34
Vándortábortól az őserdő rezervátumig 36
Hazai Fertőrész, mint „madárparadicsom" szomorú realitásai és vigasztaló lehetőségei 40
Veszélyeztetett fajok (Mallorcai dajkabéka) 47
Tűzoltók sorakozó!! 49
Requiem egy szakmáért 53
Tallózó: Sebeők János: Nyílt levél 65
Czakó Gábor: Kultúra, kultusz, vallás, babona 67
Dokumentumok: Szárszó '88 71
A FIDESZ programtervezetéből 72
Az IKSZ platformja 74
Az FKGP programjából 75
„A negyedik alapelv" 76
Az ETK, BME Zöld Klub, a FIDESZ Környezetvédő csoport, a TDDSZ Környezetvédő csoport, az IKSZ közös programja 77

Az F.Z. jelű rajzok Fekete Zoltán (Roth Gy. Erdészeti Szakközépiskola IV.a.o.)
az R.Z. jelű rajzok Ráckevy Zoltán IV. emh. (EFE),
az R.CS. jelű rajzok Rékassy Csaba grafikusművész,
az Sz.G. jelűek Szőcs Géza II. emh. (EFE)
a V.L. jelűek Vaski László II. emh. (EFE)
munkái.

A lap illusztrálásához felhasználtuk még Jankovics Marcell: Népmesék és a csillagos ég c. füzet képanyagát.

Ára: egyetemi polgároknak 20,- Ft
egyéb halandóknak 40,- Ft.

HU ISSN 0139-4274. A szerkesztőbizottság elnöke: Dr.Winkler András
Felelős szerkesztő: Dr.Borbély József. A szerkesztőség tagjai: Csepeli Sándor, Dézsma György, Gencsi Zoltán, Gyöngyössy Péter, Horváth Elvira. Szerkesztőbizottság címe: 9400 Sopron, Ady E. u. 5.
Készült az EFE Jegyzetsokszorosítójában 850 példányban. Vezető: Dr.Rácz József.
Felelős kiadó: Dr.Gál János